

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1925.

Första kammaren.

Nr 36.

Måndagen den 25 maj f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 1 e. m.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran första lagutskottets utlåtanden nr 36—38.

Fortsattes överläggningen angående första särskilda utskottets utlåtande nr 1, avdelningen I. Försvarsväsendets ordnande, punkten 1, såvitt angick den under rubriken Lantförsvaret upptagna underavdelningen C. Härens organisation i fred på högre och lägre truppförband. Fästningar. *Ang. försvarsväsendets ordnande.*

Herr Vennersten: Herr greve och talman, mina herrar! Jag har begärt ordet för att i första rummet få till protokollet antecknat, att, då jag inte återfinnes bland högerreservanterna i det nu föredragna betänkandet, så beror det därpå, att jag, som hade en ansvarsfull plats i annat utskott, ansåg mig böra lämna rum i försvarsutskottet åt en partikamrat, som genom sitt inlägg under första dagens debatt torde ha visat lämpligheten av den sålunda vidtagna anordningen. Men om jag således inte fått vara med om förberedelserna, så kvarstår likvisst mitt intresse för den föreliggande frågans lyckliga lösning lika starkt som någonsin förut, och under förevarande omständigheter har jag funnit, att jag kan helt och fullt ansluta mig till den ifrågavarande reservationen.

Det skulle kunna synas överflödigt att nu närmare ingå på detaljerna i den stora fråga, som vi ha till behandling, då den redan förut blivit så uttömmande från olika håll behandlad. Men det är dock ett par synpunkter eller åtminstone en, som, så vitt jag vet, inte blivit förut under debatten närmare berörd och vilken jag skulle vilja här i någon mån framhålla. Ett uttalande från herr försvarsministern under första dagens debatt mynnade ut i ett angrepp på högern, som enligt mitt förmenande måste kräva en allvarlig protest. Den ärade talare, som jag nu åsyftar, yttrade en gång under valrörelsen i fjol, att försvarsfrågan borde hållas över partierna. Det är ju en önskan, som är både naturlig och i högsta grad beaktansvärd, och för vår del vågar jag påstå, att vi städse framhållit, att det är den enda rätta synen på saken, därest man vill komma till en bestående lösning av ett så svårt problem som försvarsfrågan. Men hur har nu herr försvarsministern själv ställt sig, då han gått att realisera önskemålet att hålla försvarsfrågan över partierna? Den socialdemokratiska regeringen har ju framlagt ett förslag så beskaffat, att det nätt och jämt, så vitt man vet, har lyckats vinna sådan anslutning, att en knapp majoritet i denna kammare lär påräknas, tack vare samarbetet med ett av de borgerliga partierna. Icke ett steg därutöver, icke ett försök att tillgodose eller möta några av de önskemål, som ha framkommit inom de övriga borgerliga partierna.

Första kammarens protokoll 1925. Nr 36.

Ang. försvars-
väsendets
ordnande.
(Forts.)

Hur ha nu dessa partier å sin sida förfarit? För egen del vill jag endast yttra mig i vad frågan berör det parti jag själv tillhör, och jag vågar väl då hänvisa till, att den Tryggerska regeringens fjolårsförslag representerade en verklig samförståndslösning. Det framlades såsom en sådan och ett opartiskt bedömande borde kunna ge vid handen, att lika ärligt ment som förslaget var, lika väl borde det varit ägnat att kring sig samla majoritet här i riksdagen. Herr försvarsministern, som med sådan skärpa angripit högerns förslag, vare sig det gällt fjolårets regeringsförslag, till vilket högern då efter vissa ändringar anslöt sig, eller det förslag man nu från vår sida i år framlagt, har ju själv genom att påpeka bristerna i dessa förslag och likställa dem i vissa avseenden med regeringens eget, givit det allra kraftigaste erkännande åt den satsen, att genom fjolårsförslaget högern i så hög grad frånträdde viktiga önskemål, att man gott kan säga, att det innebar en högst betydande eftergift, en eftergift, naturligtvis gjord i samförståndets och samlingens tecken. Det förefaller mig då, som om det skulle vara skäligen oriktigt att anklaga högern för att inte ha velat vara med om den nationella samling kring försvarsfrågans lösning, som förvisso borde vara allas högsta önskemål. Jag tror nu för min del att lösen »försvaret över partierna» i själva verket innebär den enda möjligheten att komma till en lösning av försvarsfrågan på bredare och bestående grundval. Ty det är ju påtagligt, att så länge man begränsar sig till att söka nå en knapp majoritet och därvid vänder sig i främsta rummet till dem, som redan äro förutbestämda att möta ett nedskrivningsförslag med sympati, så har man givetvis icke gjort ett allvarligt försök att vinna anhängare bland de verkliga försvarsvännerna. Om inom ett parti meningarna äro starkt delade angående försvarets behövlighet överhuvud taget, så får man ju säga, att försvarsviljan inom det partiet redan genom den inre motsättningen är bruten. Åstadkommes då på sådan grund ett tillfälligt samarbete till lösande av en så viktig fråga som denna, så har det skett, det vågar jag ännu en gång betona, utan att man i minsta mån tagit hänsyn till vikten av att åvägabringa en bärande och en för någon framtid bestående lösning. Den hand, som under fjolårets riksdag utsträcktes ifrån den dåvarande regeringens och högerns sida, den handen mottogs inte, och för att belysa hur den avisades, behöver jag blott hänvisa till skillnaden mellan fjolårets socialdemokratiska förslag och det nuvarande utskottsforslaget.

Jag tillåter mig nu med några ord beröra frågan: varför har man på vår sida kunnat åtminstone för tillfället överge den lösning, som man i fjol anslöt sig till, för att nu gå på den så kallade uppskovslinjen? Frågan torde icke vara svår att besvara. När man visste, att det var omöjligt att nu bära fram och föra till seger det förslag, för vilket i fjol arbetades, var det påtagligt, att man måste försöka någon annan utväg för att kunna göra en positiv insats i det nu pågående arbetet för försvarsfrågans lösande. När man därtill betänker vad som under tiden på det utrikespolitiska området passerat, så torde det väl icke kunna för någon lugnt tänkande människa annat än ligga nära till hands att yrka på ett uppskov med frågans slutliga avgörande ännu någon tid, på det att man måtte kunna få besinna sig och se hur man möjligen skulle kunna komma till en mera samlande lösning. Om man då under tiden nöjer sig med ett förslag, som innebär ett bibehållande i huvudsak av det nuvarande provisoriet, om man nöjer sig med att därutinnan endast åvägabringa smärre förändringar och förbättringar, må väl detta ändå vara bättre än att utsätta sig för den risk, som enligt mångas mening, ja, allas vår mening såväl inom högern som bondeförbundet, det kungl. förslaget, i den form utskottet givit det, för land och folk måste medföra. Det är väl bättre, om jag vågar ta en liknelse, att bo kvar i en bristfällig byggnad, som dock vilar på en sedan gammalt prövad grund, och vilken byggnad kan förbättras och underhållas,

än att flytta in i en nyuppförd byggnad, då man har anledning befara, att den vid första häftiga vindkast blåser omkull. Genom uppskovet skulle vidare vinnas, att man kunde närmare undersöka, huruvida inte ställningen i landet blivit sådan, att man borde avstå från att gå på en sådan lösning av försvarsfrågan efter nedrustningens princip. Man kan väl inte gärna tro annat än, att, när den verkliga innebörden av det nu föreliggande utskottsförslaget för det svenska folket blir bekant, så kommer det att verka på ett sätt, som jag förmodar, att förslagsställarna själva inte ha fullt gjort sig reda för, och jag är alldeles övertygad om, att likasåväl som det nuvarande regeringspartiet och särskilt dess olika medlemmar undergått en betydande utveckling i riktning mot sådana föreställningar och idéer, som vi här representera, lika så säkert skulle en ytterligare tid för besinning och övervägande leda till, att man sökte åvägabringa en lösning på bredare basis.

Jag kommer nu till frågan: huru avvisades det förslag, som i fjol framlades av den Tryggerska regeringen? Jag skall uppehålla mig vid ett enda av skälen, ett av de allra mest väsentliga, så vitt jag förstår, nämligen att svenska folket inte kan bära de dryga kostnader, som med den nuvarande ordningen äro förenade. Är det verkligen någon, som på allvar ifrågasätter, att vi icke skulle kunna i fortsättningen bära den börda, som vi nu redan bära och ha burit för ett så viktigt ändamål som försvaret? Jag har ännu inte hört något bevis för en motsatt mening, och det skulle förvåna mig, om regeringen hade att stödja sig på verkligt auktoritativa uttalanden i den riktningen, att Sverige inte *kan* bära de nuvarande kostnaderna för sitt försvar. Så vitt jag har mig bekant, ha från nationalekonomisk sida icke några sådana uttalanden gjorts, men väl uttalanden i motsatt riktning, och den finansminister, som tjänstgjorde i den Tryggerska regeringen och vilken, av alla tecken att döma, åtnjuter även den nuvarande regeringens fulla förtroende, framförde ju för oss här i kammaren i fjol så övertygande bevis för riktigheten av den satsen, att landet kunde bära de nuvarande bördorna i fråga om försvaret, att jag tycker, att inte någon strid längre skulle behöva stå på det området.

Det har också förts mycket, jag vågar rent ut säga ovederhäftigt tal i fråga om denna sida av försvarsproblemet. Vi veta ju alla, hurusom man vid jämförelser mellan försvarsbördornas procentuella andel i de olika staternas budgeter ofta påvisat, att i Sverige denna andel är högre än i vissa andra länder. Herr Hammarskjöld, C. G., har i sitt anförande påvisat, hurusom denna procentsats för Sveriges vidkommande sjunkit ner till nära hälften, om jag minns siffrorna rätt. Men vad jag nu närmast åsyftar är det förhållandet, att när man gör dylika jämförelser mellan försvarskostnadernas procentuella andel i de totala verkliga utgifterna i olika länder, glömmar man oftast att beakta det faktum, att i dessa utgifter för vissa länder, särskilt dem, som deltagit i kriget och bära de tunga bördorna efter detta, ingår även räntan på statsskulden till ett så väsentligt belopp, att det kan utgöra nära hälften av hela budgetens utgiftssumma. Om man då räknar försvarsutgifternas procentuella del i detta våldsamt ansvällda belopp, så är det ju påtagligt, att jämförelsen med svenska förhållanden skall bli i allra högsta grad missvisande. Det är bara en av de punkter man här borde tänka på att beakta, om man ur jämförelser med andra länder vill hämta lärdomar i den fråga, som nu är uppe, huruvida vi ha råd att bära våra nuvarande försvarskostnader eller inte.

Jag vill inte uppehålla kammaren längre än vad jag redan gjort. Jag har i huvudsak fått säga vad jag har på hjärtat. Men jag vill sluta med att framhålla, att om man vädjar till högern att nu gå med på en lösning och stödja det framlagda utskottsförslaget, på det att en samling måtte kunna äga rum kring detta, så måste man ovillkorligen enligt mitt förmenande handla och tala mot bättre vetande. Högern med sina föregående och sina uppgifter i

Ang. försvars-
väsendets
ordnande.
(Forts.)

Ang. försvars-
väsendets
ordnande.
(Forts.)

svensk politik, kan icke medverka till antagandet av ett nedrustningsförslag. Förhållandena ute i världen förbjuda oss detta. Vi skola fortfarande som hittills föra försvarets talan här i landet. Vi skola i fortsättningen bära upp och utföra det tunga arbetet, som nu står före, att upplysa svenska folket om innebörden av det föreliggande utskottsförslaget, sedan det en gång blivit här i riksdagen antaget. Men därvid, vågar jag tro, skola vi lita till den enda tillämpningen av satsen: försvarsfrågan över partierna, som enligt mitt förmenande är möjlig, nämligen den, att man vänder sig till försvarsvännerna inom *alla* partier och söker på den vägen få till stånd en ökad förståelse för nödvändigheten av en snar revision av det fruktade beslut vi nu stå inför.

Sveriges störste historieskrivare har en gång yttrat några ord, som i detta ögonblick vore värda att läggas på minnet. Han säger, att »det är genom oerhört gripande välvningar, som människorna påminnas om vad de ej böra glömma. Gränsstenarna i historien äro uppsatta på allmän bekostnad, de äro oss dyrbara, blod har sköljt dem och där en sådan står, där kan man vara säker på, att tusenden fallit.» Mätte nu icke på grund av det beslut, som vi här stå inför, följa sättandet av en ny sådan gränssten i Sveriges historia, utan måtte vi genom gemensamma ansträngningar från alla försvarsvänner i detta land och med stöd — jag vågar tro det — av en vaknande insikt även hos dem, som nu stödjade det kungl. förslaget, måtte vi genom ett sådant samarbete, mina herrar, förebygga den olycka, om vilken Geijer siat!

Herr Clemedtson: Herr greve och talman! För den, som i likhet med undertecknad är villig att erkänna, att man svärligen kan bedöma en så stor fråga som denna utan att vara mera inne i själva saken såsom sakkunnig, är det nödvändigt att fästa den allra största vikt vid och begrunda vad sakkunskapen har att säga. Går man då att granska det föreliggande förslaget, så blir man ju synnerligen betänksam inför den enhälliga förkastelsedom, som sakkunskapen kommit till beträffande detsamma. Sakkunskapen är ju inte alltid enig, och, då så inte är fallet, åstadkommes en viss förvirring i osakkunniga kretsar, men då man framför sig har ett så enhälligt underkännande från sakkunskapens sida, som här är fallet, kan det enligt min mening inte råda mer än en uppfattning och det är, att man måste rätta sig efter vad sakkunskapen säger.

Försvarsministern sade under sitt första anförande här i kammaren, att en betydande överdrift gör sig gällande. Det vore inte alls frågan om, såsom det sagts, att försvarsorganisationen skulle sönderbrytas, utan det vore endast frågan om en nedskrivning. Jag tror, att herr försvarsministerns påstående tål en litet närmare granskning. Här har ju under de anföranden, som hållits i denna sak, mycket noga påvisats, hur det förhåller sig, och jag tillåter mig fråga: Är det inte en så betydelsefull sönderbrytning, som någonsin tänkas kan, då ett stort antal regementen med månghundraåriga anor och traditioner skola försvinna? Jag ser till exempel med stort bekymmer hur ett sådant regemente som Karlskrona grenadjärregemente, som har den stora och betydelsefulla uppgiften att skydda svenska flottans huvudstation och skydda Karlskrona fästning, drabbas av detta förslag. Jag tycker för min del, trots att jag är lekman, att det borde stå fullständigt klart för envar, att om något regemente bör bibehållas, bör det just vara ett sådant regemente, ty vi veta ju av krigshistorien, huru det oftast är de strategiskt viktiga stödjepunkterna, som redan vid krigsutbrottet bli överrumplade. Jag skall inte belasta protokollet och uppta tiden med att dra fram några exempel, ty saken är enligt mitt förmenande ändå så väl känd, blott säga att man ju skulle kunna tänka sig, att sedan ett eventuellt anfall avvärjts i första stöten och försvaret organiserats, ett sådant regemente

kunde förflyttas till en annan ort och där göra tjänst, då det icke synes behöfligt å förläggningssorten.

Vidare frågar jag, huruvida det inte är ett sönderbrytande av försvarsorganisationen, att endast en del av de värnpliktiga kunna få utbildning, och om det inte är ett sönderbrytande av försvarsorganisationen, att endast en otillräcklig utbildning består denna lilla del av de värnpliktiga? Enligt mitt förmenande är det vidare ett betydelsefullt steg mot sönderbrytande av organisationen, att man vid en eventuell mobilisering inte kan mottaga hela folkets försvarskraft. Jag skall bara, herr talman, peka på dessa kända förhållanden.

Så har det under den debatt, som förts från dem, som stå bakom det föreliggande utskottsförslaget, mycket talats om, hur utomordentligt förbättrat vårt militärpolitiska läge skulle ha blivit på de senaste åren och efter världskriget. Jag hörde till och med hur en frisinnad talare i denna debatt sade, att han för sin del kunde inte tro, att det var någon, som på *allvar* vågade påstå motsatsen. Ja, herr talman och mina herrar, om denne frisinnade talare hade rätt, så skulle alltså vi, som påstått motsatsen, inte i denna del ha talat *allvar*, utan det skulle varit någon sorts skämt från vår sida. Jag tror, att detta på det allra kraftigaste måste avvisas. Vi försvarsvänner ha säkerligen, då vi sysslat med Sveriges militärpolitiska läge, varit fullständigt *allvarliga*, då vi sagt, att detta läge visst inte blivit förbättrat utan fastmera anse, att det undergått en försämring. Det har från så många fullt omdömesgilla håll framhållits — och detta inte endast i vårt land utan även av stora auktoriteter utomlands — att det allmänna världspolitiska läget visst inte är förbättrat utan tvärtom försämrat. Jag erfar att jag härvidlag — tyvärr måste jag säga — inte hade några överdrivna farhågor, då jag hörde generalstabschefens yttrande i denna sak, och jag skall be att få framdra vad en annan auktoritet på detta område sagt, nämligen förutvarande generalstabschefen Tingsten. Denne höll ett mycket uppmärksammat anförande vid början av detta år, ett anförande, som även föreligger i tryck, och hans slutord i fråga om vårt militärpolitiska läge lyda som följer:

»Tagas därtill i betraktande de allmänt europeiska förhållandena, vilka på grund av nya statsbildningar, oroshärdar och ämnen till konflikter äro svävande och alldeles icke stabiliserade, torde det påståendet kunna vågas, att Sveriges militärpolitiska läge i stort sett genom och efter världskriget alldeles icke undergått någon förbättring, utan fastmer försämrats.» Jag undrar, om från detta frisinnade håll, där man säger, att vi icke mena *allvar*, man också menar, att denne omdömesgille person icke menat *allvar*. Här framhölls visserligen, och det vill jag räkna som en förtjänst, från socialdemokratiskt håll i går, av herr Åkerberg, att, som han ordagrant yttrade, den allmänna oron i världen icke kan förnekas, men då det för herr Åkerberg gällde att taga konsekvenserna av vad han sagt, gick han, som man gör på det hållet, i en mycket vid cirkel och kom till helt andra slutsatser än jag i min blygsamhet tillåter mig kalla rationella.

I detta läge, herr talman, är det enligt mitt förmenande ett oerhört stort ansvar, som vilar på de borgerliga mellanpartierna, och det är ju så, att herr försvarsministern eller den socialdemokratiska regeringen, då den framlade sitt förslag, icke hade någon majoritet i vare sig den första eller andra kammaren att bygga på, utan det är tack vare välvilligt stöd och medlöperi från först och främst de frisinnade som detta förslag kan genomdrivas. Det är alltså, herr talman, på dessa borgerliga partier det hänger, och jag upprepar det, det är ett oerhört ansvar, som vilar på dem, och jag tillåter mig säga: måtte de också kunna bära det. Det fordras enligt mitt förmenande ett stort mod att våga påtaga sig detta ansvar, och ansvaret minskas icke av vad som tidigare tilldragit sig, då det från dessa borgerliga vänsterpartiers håll under ett stort antal

Ang. försvars-
väsendets
ordnande.
(Forts.)

Ang. försvars-
väsendets
ordnande.

(Forts.)

är i vårt land bedrivits en agitation, en propaganda, som visst icke försökt att öppna ögonen på dem, som icke förstå vad vårt lands läge kräver, utan fastmer att insöva dem i säkerhet.

Då det nu gäller att taga konsekvenserna av denna stämning, som eventuellt är rådande i deras läger, borde det också nu vara deras plikt att upplysa om hurudant läget är. Nu göres det visserligen en del lama gester från frisinnat och till och med från socialdemokratiskt håll, då det gäller att rädda ett och annat regemente. Jag vill naturligtvis icke, såsom den försvarsvän jag är, klandra vederbörande för de åtgärder, de därvidlag vidtaga, utan hälsar dem med tillfredsställelse. Men gällde det icke bara att rädda ett och annat regemente, som berör vederbörande närmare — i det att det är förlagt till vederbörandes hemort, där deras valmän äro boende — utan det gällde att taga konsekvenserna av det allmänna läget i världen och försöka rädda samtliga regementen, då skulle jag sätta ett helt annat värde på de åtgärder, som härutinnan vidtagas. Dock synes det tyvärr, som om dessa sporadiska försök, vilka göras av en eller annan vänsterman, att rädda sin orts regemente, inte alls skulle ha vunnit något gehör inom de inflytelserika och tongivande partiledningarna, utan tvärtom kan det nästan sägas, att dessa äro fullkomligt oberörda av dessa ansatser. Eller för att citera en satirisk författare, de tyckas knappast veta, att de äro med på resan!

Det säges nu, att vi skola vara tacksamma, för att de, som förut kunnat skriva sådant som »Kamrat i vapenrocken» etc., nu kunnat komma med ett sådant förslag som det föreliggande, vilket i alla fall skulle innebära en avsevärd bättring, eller att vi också skulle vara tacksamma mot dem, som nu vilja vara med om åtminstone något försvar, men förut sagt: »Inte en man inte ett öre till militarismen». Jag för min del kan inte dela denna tacksamhet, utan jag tycker, att vi alla, vilken klass vi än må tillhöra, böra känna plikten att göra vårt bästa för vårt lands försvar. Ha några tillförne haft en avita uppfattning härutinnan, tackar jag mera en mild försyn, som har bringat dem till deras nuvarande position, än jag tackar dem själva. En vida större tacksamhet, herr talman, hyser jag emellertid mot dem, som i alla gångna tider ha offrat sitt blod och sin välfärd för detta fosterlands försvar. Detta förpliktat oss efterkommande att därutinnan följa dem. Men man möter oftast eller ständigt från de försvarsovänliga, och icke minst från de borgerliga vänsterpartierna, något, som jag skulle vilja kalla för de obotfärdigas förhinder. Jag är ju ganska ung, men jag erinrar mig från den korta tid, jag minnes, hurusom från det hållet ständigt framförts än den ena, än den andra undanflykten. Jag erinrar mig, hurusom t. ex. då Ryssland var starkt, det ständigt för folket på den landsbygd, som jag bäst känner till, framhölls, att det icke lönade sig att rusta, ty vi kunde i alla fall inte försvara oss mot en sådan stormakt som Ryssland. Ja, så sade man verkligen.

Nu mera pekar man på det gynnsamma militärpolitiska läget och säger: »Nu lånar det sig icke att rusta, ty nu är ingen fara för handen.» När man talat om pansarbåtar, som skulle behövas, har man på andra sidan invänt: »Det där tillhör en förgången tid. Nu skola vi ha torpedfartyg.» Sedan har man sagt, att man skulle ha undervattensbåtar, och nu säger man, att man behöver utveckla flygväsendet. Det allra modernaste man kommit med är, att man endast behöver giftiga gaser och bakterier och sådant.

Jag kan inte underlåta att också påpeka de obotfärdigas förhinder, då det gällt att tillgodose armén. Då har man sagt: »Ja, se armén har inte samma betydelse som förut, utan det är flottan, som skall tillgodoses, det är flottan, som bör tillmätas en större betydelse i försvarsorganisationen än hittills.» Man vill således vara med om att sönderbryta armén, men när det sedan gäller att tillgodose flottan, då har man inte något annat att komma med än att det skall

ske utredningar. Man kommer med litet uppmuntrande ord om utredningar, och jag hörde, hur försvarsministern i sitt anförande här sade, att han hoppades, att denna utredning omedelbart skulle igångsättas och resultatet föreligga år 1927. Under tiden får flottan förfalla, och den närmar sig alltmer det fullständiga skrotillståndet. Där ha vi således vänsterpartiernas försvarsvänlighet gentemot flottan.

Den föregående ärade talaren sysselsatte sig enligt mitt förmenande på ett klart och övertygande sätt med betydelsen av att en försvarsreform icke skulle genomföras, som stode i strid mot en avsevärd majoritet bland folket. Han för sin del sade, att han icke trodde, att det kunde bli någon lycka därmed, om icke en försvarsreform omfattades av så gott som hela folket. Gentemot detta vill jag ställa de ord, som fälldes av statsrådet och chefen för försvarsdepartementet, då han här i denna kammare framhöll, att han aldrig ett ögonblick hade tänkt sig kunna framlägga ett förslag, som kunde accepteras av högern. Ja, herr talman, jag undrar, om det icke är ett stort ansvar som vederbörande statsråd ådrager sig, då han tillåter sig att här offentligen uttala något sådant, och det förvånar mig desto mer, som det kommer ifrån representanterna för ett parti, vilket städse fört på tungan talet att det är »folket» som man skall taga hänsyn till och icke till någon särskild härskande klick. Ja, kanske han fullständigt har förbiset, vilken faktor den svenska högern är i närvarande stund. Den svenska högern, som man vill fullständigt negligera, den är icke, herr statsråd, något som man fullständigt kan sätta sig över och negligera! Den svenska högern har mer och mer blivit ett demokratiskt parti, och, herr statsråd, jag beklagar den regering, som fullständigt vill negligera samma höger. Göres det, så tror jag, herr statsråd, att det kommer att på det bittraste hämna sig!

Om jag nu jämför statsrådets uppfattning i denna sak med exempelvis den uppfattning, som förfäktades vid förra årets riksdag av dåvarande excellensen Trygger, så var och är excellensen Tryggers ståndpunkt byggd på en mycket mera demokratisk basis. Det var en oerhört mycket mera folklig grund, han ställde sig på än denna »demokratiska» regering, som vi nu ha.

Slutligen har det talats om kostnaden. Den skulle verka avskräckande, säger man. På grund av kostnaderna, som tynga vårt lands finansiella läge, skulle man icke ha råd att hålla sig med en behövlig försvarsorganisation. Men vi behöva blott se på andra områden, herr talman, och då tycker jag, att man kan konstatera, att vi icke äro så rädda för kostnader i detta land. Och jag kan heller icke säga, att vi kunna beklaga oss som nation över att vi eventuellt skulle försumma något, som kan kallas »socialt». Tvärtom tror jag, att det s. k. sociala i vårt land är lika väl och kanske bättre tillgodosett än i många andra rikare länder. Socialdemokraterna ha tillförne åtminstone — och jag förmodar att de även nu göra det — med förkärlek citerat vår nationelle store skald Heidenstam, när han sade: »Det är skam, det är fläck uppå Sveriges baner, att medborgarrätt heter pengar.» Med tanke på försvarskostnaderna, som vi enligt vissa personers uppfattning icke skulle kunna bära, ber jag för min del att få säga, att det är skam, det är nesa för dem, som icke anse sig ha råd att försvara sitt land. Anser nu Sveriges unga demokrati, av kostnadsskal icke ha råd att hålla landet med den försvarsorganisation som läget kan kräva, då är denna demokrati ej värd att leva.

Herr talman! Jag ber att med dessa ord få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till den av herr Trygger med flera avgivna reservationen.

Herr Clason: Gentemot en del uttalanden av mig, dels i min reservation, dels i mitt föregående anförande, ha i avseende på åtskilliga faktiska uppgifter riktats vissa anmärkningar, som jag i en så viktig fråga som denna anser icke

Ang. försvars-
väsendets
ordnande.
(Forts.)

böra stå oemotsagda i protokollet. Innan jag går in på dessa repliker, skall jag emellertid i förbigående be att få beröra en annan sak.

De av kammarens ledamöter, som ha haft tillfälle att grundligt genomläsa utskottsutlåtandet och reservationerna, torde ha observerat, att jag i min reservation på så gott som alla punkter har ställt mig i motsats mot utskottsutlåtandet och således gjort andra yrkanden. I ett flertal fall har jag därvid funnit utskottsförslagen vara synnerligen otillfredsställande. Jag skall nu blott peka på en enda av dessa punkter. Det är frågan om de tvångsvis avskedade officerarnas avlöningsförhållanden.

Jag kan inte förstå, att det är billigt och rimligt, att en person, som på detta sätt tvångsvis avskedades, om han är bosatt på G-ort, skall få lön endast efter B-ort, då ju han genom det vid avskedandet fästa villkoret kan nödgas att under en godtycklig del av året — den kan infalla när som helst, han vet inte när — göra tjänst på denna G-ort. Han kan ju vara tvungen att bo kvar där även på grund av andra förhållanden, som, helst för en person i de lägre graderna, det kan vara svårt eller omöjligt att frigöra sig ifrån. Det kan vara ett eget hem, som binder honom, eller något sådant.

Nu ville försvarsministern i går göra gällande, att det skulle vara många andra i samhället, som skulle vara hågade att mottaga en sådan avgångsavlöning. Men han anförde, så vitt jag fattade honom rätt, bland dessa icke någon kategori, som kunde anses tillhöra *ordinarie* anställda. Och jag undrar, ifall han ginge omkring och frågade personer med ordinarie anställning, om de skulle vara tillfredsställda med och glada över ett sådant tvångsvis skeende avskedande med lägre lön, jag undrar, säger jag, om han skulle få jakande svar av någon enda av dem. Ty det har varit en gammal princip i fråga om dessa, att de, om man sätter dem på övergångsstat, skola få behålla sin lön sådan den var vid den påtvingade avgången. Detta emellertid endast i förbigående.

Vad jag egentligen ville säga i fråga om dessa punkter, där jag har skiljaktig mening, är, att jag i det stora flertalet av dessa skiljepunkter icke kommer att i den kommande debatten besvara kammaren med vare sig något yttrande eller något yrkande. Jag kommer att såsom utslagsgivande acceptera det utslag, som den närmast följande voteringen i denna punkt kommer att giva. Det finns ju en och annan punkt, som jag betraktar som rätt fristående från denna eller som ytterligt viktig, och där jag måhända kommer att begära ordet. Men i det stora hela kommer jag icke att göra detta, och jag har nu velat göra detta tillkännagivande, för att man icke skall missförstå min tystnad och tro, att jag därmed accepterar vad utskottet på en hel del punkter föreslagit.

Så kommer jag till replikerna. I sitt ironiskt kyliga anförande ville hans excellens herr utrikesministern, om jag inte tog miste, göra gällande, att jag skulle ha sagt för mycket, när jag i min reservation påstått, att en sådan nedskärning på en gång av vårt lands värnkraft, som här föreslagits, icke tidigare har ägt någon motsvarighet. Han försökte emellertid icke, såvitt jag kan erinra mig, ge något enda bevis för att jag på den punkten skulle ha haft orätt. Han talade blott i allmänhet om att försvarets ställning hade varit svag vid vissa tillfällen, och han erinrade särskilt, tror jag, om vissa delar av 1800-talet. Ja, det må vara riktigt, att det förekom en viss svaghet då, men icke vid något tillfälle, så vitt jag minns, försökte man då gå i härnad mot försvarets kärna, de gamla regementena. De strider, som då pågingo, gällde icke frågan om *nedskärning* i stort sett av vad man då hade, utan gällde frågan om *förbättrande* av vad man hade. Och det är sant, att i dessa strider var det *tyvärr*, såsom det ofta varit i vårt land — men jag förstår inte, varför det skall vara så här i motsats till i många andra länder — så, att man på *vänstersidan* motsatte sig förbättringarna. De blevo i alla fall efter hand genomförda, men förslag om nedskärningar i den stil, det nu gäller, kommo dock aldrig någonsin från den

sidan. Även under en sådan utmattningsperiod som efter Karl XII:s död, var man visserligen ett tag inne på, att man skulle beskära de gamla regementena, men då det kom till avgörande, avstod man från den tanken. Under sådana förhållanden förefaller det mig, som om den nuvarande regimen under ekonomiskt långt, långt lyckligare tider också borde ha kunnat avstå från den tanken.

En annan fråga gällde kompaniernas antal. Jag har i min reservation gjort en jämförelse mellan kompaniantalet i 1914 års härordning och i utskottets förslag. Så vitt jag har kunnat förstå, har ingen bestritt, att de av mig anförda siffrorna varit riktiga, men utskottets ärade ordförande har velat replikera, att jämförelseleden icke varit jämförbara. Kompanierna 1914 och kompanierna i den tilltänkta härordningen skulle icke vara jämförbara, och han gjorde, om jag icke missuppfattade honom, gällande, att i ena fallet, i 1914 års härordning, det var fråga om någonting, som han kallade för utbildningsenheter, medan i det nu föreliggande förslaget det skulle vara fråga om kompanier i någon annan mening.

Jag måste säga, att jag inte alls förstår den distinktion han på det sättet gjorde. Vad 1914 års härordning beträffar, voro kompanierna icke endast utbildningsenheter, utan också förvaltningsenheter i flera avseenden, och denna deras egenskap av förvaltningsenheter gav åt dem en stark sammanhållning och en inre kraft, som icke saknade även militär betydelse, som gav dem större styrka, gjorde dem bättre, än de bli enligt det nuvarande förslaget, enligt vilket, såvitt jag förstår, man endast kan kalla dem för utbildningsenheter. Och om den ärade ordföranden skulle ha ansett, att genom den stora indragningen av kompanier den kvarvarande fasta personalen möjligen skulle kunna i fredstid bli något större per kompani — jag vågar inte påstå, att så är förhållandet, men jag tror, att det kan vara möjligt — vill jag erinra därom, att vid en mobilisering på grund av nedskärningen säkerligen i mycket större grad bortkommenderingar komma att bli nödvändiga, exempelvis de bortkommenderingar, som enligt planen skola ske till flygväsendet, ifrån, jag tror, så gott som alla infanteriregementen. Vid mobilisering komma alltså de nya kompanierna att bli mindre kraftiga än de nuvarande. Alltså, en jämförelse mellan 1914 års organisation och den nu föreslagna är fullt berättigad.

Vidare har man gjort gällande, att jag borde ha gjort en jämförelse också mellan 1914 års organisation i detta hänseende och den av mig förordade. Ja, det kunde jag ha gjort, men det var inte det frågan gällde, utan på den punkten gällde det, vilken nedskrivning som verkställdes från 1914 års förslag till utskottets förslag, och det var detta jag belyste. Men jag har inte alls stuckit under stol med att även mitt förslag innefattar en begränsning, men det var ju en sak, som på den punkten icke hade något med argumentationen att göra. Det är alldeles självklart, att mitt förslag, såsom ett mellanförslag, innebär en beskärning, men jag har också hela tiden sagt, att om den beskärningen är för stor, och herrarna vilja hjälpa mig att höja siffrorna, skall jag gärna vara med om det.

Härmed kommer jag också in på en anmärkning, som uttalats av försvarsministern, såväl i hans första anförande som i det senare. Den gällde en jämförelse beträffande kadrerna mellan mitt förslag och utskottets förslag. Det är nämligen självklart, att ett regementes styrka beror icke bara på antalet kompanier utan också på kadrerna av befäl och underbefäl. Försvarsministern ville nu i förrgår göra gällande, att skillnaden mellan kadrerna i det förslag, som kunde betecknas som mitt förslag, och kadrerna i utskottetsförslaget var ganska obetydlig. Han nämnde ett par officerare och ett par underofficerare o. s. v. Ja, förhållandet är, att vid normalregementen i båda förslagen uppgår skillnaden mellan officerare, underofficerare och underbefäl till sammanlagt 16. Det är ungefär 10 % av styrkan, och jag tycker inte det är så synnerligen

Ang. försvars-
väsendets
ordnande.
(Forts.)

Ang. försvars-
väsendets
ordnande.
(Forts.)

obetydligt, när man tar hänsyn till, att man över hela linjen inte rör sig med så stora styrkor. Men försvarsministern underlät då alldeles att jämföra normalkadrerna på min sida med kadrerna i ett regemente av Västerbottenstyp, och där är skillnaden icke mindre än 32, eller omkring 23 %. Försvarsministern erkände också i går, att han icke gjort den jämförelsen, men gör man det, framgår, att det verkligen icke är fråga om någon obetydlig skillnad, allra helst som regementen av Västerbottenstyp utgöra 45 % av infanteriregementena.

Nu ville i går försvarsministern göra gällande, att denna hans uraktlåtenhet att omnämna det verkliga förhållandet mellan mina normalregementen och regementena av Västerbottenstyp skulle kompenseras därigenom, att han gjort en jämförelse i stort sett mellan antalet officerare och underofficerare i armén i dess helhet. Det är riktigt, men blott med vissa modifikationer. Modifikationen är den, om jag inte missuppfattade honom, att jämförelse gjordes mellan 1914 års härordning och mitt förslag. Men däremot ingen sådan jämförelse beträffande vad som var det intressantaste på den punkten, nämligen mellan mitt förslag och utskottets förslag, och eftersom detta inte saknar betydelse, skall jag tillåta mig anföra, hurudana siffrorna i det fallet verkligen äro.

Infanteriregementena enligt mitt förslag ha sammanlagt 1,244 officerare, enligt utskottets förslag 826, alltså en skillnad av 418 till min fördel, eller ungefär 50 %. Underofficerarnas antal är enligt mitt förslag 832, enligt utskottets 553, alltså en skillnad till min fördel av 279, d. v. s. omkring 52 %. Antalet underbefäl är i mitt förslag 2,855 — volontärer icke medräknade på någondera sidan — och enligt utskottets förslag, 1,787, alltså enligt utskottets förslag 1,058 mindre, d. v. s. mitt förslag ligger 60 % högre. Det förefaller mig då, att 418 officerare, 279 underofficerare och 1,058 underbefäl verkligen utgöra en styrka, som inte är så obetydlig, när man tar hänsyn till de relativt små siffror, varmed man på hela området i detta avseende rör sig. Denna förstärkning utgör tvärtom en högst betydande förstärkning av härens både kvantitet och kvalitet och mobiliseringsmöjligheter.

Vidare var det också fråga om de anmärkningar jag i min reservation riktat mot den kungl. propositionens ekonomiska beräkningar. Försvarsministern gjorde, under uttalande av ganska hårda ord, dessa anmärkningar till föremål för en replik på en enda punkt, och därvidlag förhöll det sig så, att hans replik egentligen bestod däri, att jag i en bilaga till motionen anført en felaktig siffra, som jag sedermera rättat i reservationen. Och när jag då genmälde, att jag i denna bilaga hade följt regeringsförslaget, svarade han i går, att regeringsförslaget på den punkten följt den föregående regeringens förslag. Jag visste verkligen inte, att den föregående regeringen stod så högt i den nuvarande ministärens ögon, att man ansåg sig kunna skylla ifrån sig på ett fel, som begåtts tidigare. Men här gäller det ju inte, varifrån felet kommit; frågan är, om ett fel begåtts eller icke i utskottets förslag och i propositionen; felets förhandenvaro har ingen bestritt, och jag tycker snarare, att man skulle vara tacksam mot den, som påpekat denna felräkning av en halv miljon, ty därigenom befrias man ju i fortsättningen att segla med detta lik i lasten, och det tycker jag regeringen kunde vara rätt tacksam för.

För övrigt konstaterar jag, att trots all dialektisk färdighet har försvarsministern icke sökt och naturligtvis ännu mindre lyckats gendriva någon som helst av de övriga, ganska talrika anmärkningar, som jag riktade mot de ekonomiska beräkningarna. Emellertid vann ju försvarsministern, det erkänner jag gärna, en ganska lättköpt triumf — jag förmodar, att han betraktade def som en sådan, kanske till och med som en stor triumf — genom att erinra, att jag i mitt anförande skulle ha förklarat mig tala i de efterkommandes namn. Om orden föllo sig så, var det uppenbarligen en ren missägning, ty hela lägg-

ningen av mitt anförande innebar, att vad jag talade om var den känsla av ansvar inför de kommande tiderna, som jag och mina meningsfränder och många andra i denna fråga känna, och från det ansvaret kan ingen dialektik befria vare sig mig eller honom eller några andra.

Jag nödgas ock fortfarande konstatera, att försvarsministerns argumentation gentemot de anmärkningar, som riktats mot förslaget, så gott som uteslutande även i går fortfarande gingo i ungefär samma spår som tidigare. De gingo icke ut på att visa eller bevisa förslagets förträfflighet, utan ut på att visa eller söka bevisa, att åtskilliga andra föreliggande förslag också skulle ha sina brister, ehuru det har konstaterats, att dessa brister visserligen inte på långt när äro så stora. Är då detta en argumentation, som i någon mån är bärkraftig i fråga om försvaret för ett förslags genomförande, denna argumentation, som vill stödja förslagets förträfflighet på att det finnes *mindre* brister i andra förslag? Mig synes tvärtom detta egentligen tyda på en brist på verkliga bevismedel. Härom må man emellertid döma hur som helst. Säkert är, att ett rike försvaras icke med sådana ord och talesätt, utan det försvaras med den levande värnkraften, som bygges upp och utbildas, och säkert är, att den värnkraften blir klen, när till förmån för förslaget egentligen inte kan sägas just mycket annat än att det är underlägset andra föreliggande, som äro bättre. Det vidhåller jag, och jag ber ock att få vidhålla mitt yrkande.

Ang. försvars-
väsendets
ordnande.
(Forts.)

Herr Nilsson, Petrus: Herr greve och talman! Skälen för minskning av vårt försvarsväsende, sådana de framförts under denna långvariga debatt, äro, om än i olika variationer, dock desamma som föranledde försvarsrevisionens tillsättande, nämligen de genom krigets avslutande i flera avseenden ändrade förhållandena och det hos mängden närda hoppet om att krigens avskaffande och rättens slutliga seger över våldet nu var på väg att förverkligas. Det är förståeligt, om särskilt hos de, som under världskriget hos den ena av de stridande parterna gärna ville se företrädarna för detta mål, med Versailles-freden hoppades att vi kommit ett steg närmare detsamma. De år, som sedan gått, visa emellertid, huru mödosam vägen är och huru svårt målet är att uppnå. Hans excellens statsministern betecknade i sitt yttrande till statsrådsprotokollet vid propositionens framläggande det nuvarande tillståndet i världen såsom ett osäkerhetstillstånd, och hans excellens utrikesministern torde nog ej ha kunnat frigöra sig från samma uppfattning under sitt deltagande i Nationernas förbunds råd. Säkerhetsmomentet emot ett krig torde ej vara lättare att bedöma eller kanske större än före världskriget. Nu bygger man emellertid sitt ställningstagande till försvarsfrågan uppå att hänvisa till, att folket vill hava lättnad i försvarsbördorna, minskning i kostnaderna för försvaret, under hänvisning till senaste val. Men detta val var ju icke i och för sig ett val enbart för försvarsfrågan utan ett allmänt val, och för övrigt: vad är folkmeningen i detta avseende? Naturligtvis vill folket hava så billigt försvar som möjligt, detta icke minst med hänsyn till de bevekelsegrunder, som jag här berört, men svenskar vilja även försvara sig, om så skulle gälla. Och icke ens regeringen eller utskottet ha ansett sig kunna lägga fram något annat förslag än ett sådant, som skulle ge möjlighet att inom försvarsorganisationens ram tillgodogöra sig vårt lands hela värnkraft. Men hurudan är nu denna ram? Jo, den har blivit pressad ända till bristningsgränsen. Kadreerna bliva för små, regimentena bliva för få för att vid mobilisering kunna uppsuga de värnpliktiga, förutom att reservformationerna bliva otillräckliga. Därtill kommer även flottan, som dock från socialdemokratiskt håll tillmätts ganska stor betydelse från försvarssynpunkt, att försämrats i brist på ersättningsbyggnad. Ungefär sådant är läget för ögonblicket. Man hade emellertid väntat, att regeringen, som vill bygga sina förslag på demokratisk grund, skulle ha lagt fram ett

Ang. försvars-
väsendets
ordnande.
(Forts.)

försvarsförslag, som, såvitt möjligt, hade varit byggt på hela folkets uppfattning och icke endast på vissa partiers och grupper, men man hade på förhand intagit en position, varigenom man kommit att bliva så att säga politiskt bunden i denna fråga. Man hade givit för stora löften om lättnader i försvarsbördorna och hänvisar redan till folkets uttalande vid valet. Visst vill folket, när man vädjar till det, gärna ha så små kostnader för försvaret som möjligt, men ändå ett betryggande försvar. Folket har emellertid icke möjlighet att bedöma denna fråga, det är deras ledare som måste göra det. Därför kan man fråga, vad är då folkets mening i detta avseende? Hade ej med vänsterpartiernas stöd ett förslag av regeringen kunnat framläggas, som sökt att tillmötesgå även de kategorier, som icke kunna vara med om en så pass stor nedskärning, som nu föreslås. Något dylikt hade säkerligen mycket väl kunnat åstadkommas, men det har strandat på den förut intagna positionen och de givna löfena.

Utom de framförda skälen för en försvarsminskning är det de ekonomiska som äro avgörande, ty om de personliga bördorna står för närvarande icke någon strid, då man på nästan samtliga håll ansett sig kunna gå med på en övningstid av 140 dagar. Alltså måste det vara ekonomiska skäl, som äro avgörande. Jag vågar säga, att om ett beslut i enlighet med utskottets förslag nu fattas, som skulle beskära stora delar av försvarsorganisationen, så kommer därigenom de ekonomiska kanalerna för näringslivet att delvis rubbas, och nationalekonomiskt sett, förändringen icke att medföra så stora besparingar, som man velat göra gällande. Dessutom kommer en hel del ersättningskrav att resas, vilka i någon mån åtminstone måste tillgodoses. Detta gör, att de besparingar, man trott sig kunna vinna, nog i verkligheten icke komma att visa sig möjliga att uppnå utan att förhoppningarna i detta avseende äro överdrivna. Man kan därför säga, att den försvarsorganisation, som nu föreslås, icke kommer att bliva tillfredsställande men ändå ganska dyr i förhållande till vad den giver: varje soldat som kan sättas i fält, kommer att bli dyrare enligt utskottets förslag än något av de övriga. Jag säger därför ännu en gång, hade det ej varit möjligt att i denna fråga, landets försvarsfråga, som icke bör vara en partipolitisk fråga utan en nationell fråga, ena landets samtliga partier. Ur ett dylikt ståndpunktstagande framgår ju med tydlighet att vårt försvarsväsen endast skulle tjäna försvarsändamål, samt att uppehålla freden, och vid sådant förhållande är jag förvissad om att svenska folket, såväl inom arbetarleden som inom bondeleden och långt därutöver, vill vara med om att värna landet, om så skulle komma i fråga, och så länge icke de utrikespolitiska förhållandena te sig annorlunda än för närvarande är fallet, anser jag, att man bör gå försiktigt fram med beskärningen av vårt försvarsväsen.

Jag vill icke ingå på någon kritik av de olika här föreliggande förslagen. Det är så mycket talat om dem här under debatten, och nya synpunkter torde sannolikt icke kunna letas fram. Jag skall därför, herr greve och talman, såsom läget nu är, be att med dessa ord få yrka bifall till den av herrar Reuter-skiöld och Johansson i Kälkebo avgivna reservationen.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 e. m.

Herr Frändén: Herr greve och talman! Såsom den siste ärade talaren framhöll, har under den gångna debatten så mycket talats, att man icke kan komma med något nytt i själva sakfrågan, och jag skall därför inskränka mig till att i största korthet uttala några allmänna synpunkter i frågan.

Förutom det stora intresse denna fråga alltid tilldrar sig inom riksdagen, har man ju ofta anledning att så att säga med sig själv resonera om detta viktiga spörsmål, nämligen om rikets väl och ve, och jag måste säga, att jag alltid

kommit till den uppfattningen, att om vi i framtiden skola kunna bli förskonade från överfall från fientliga makter, är knappast något offer för stort för att vinna denna förmån. Denna slutsats har bibragt mig den uppfattningen, att det måste vara en oerhörd stor risk att just under de oroliga förhållanden, som nu råda i världen, påbörja en rasering av vårt försvar i den omfattning, som här ifrågasättes. Visserligen försäkras det från socialdemokratiskt och frisinnat håll, att någon fara ej hotar från något håll, men man har nog litet svårt att tro på dess försäkringar. Man minnes mycket väl, vad den liberale statsministern hade att förtälja på hithörande område fjorton dagar före världskrigets utbrott år 1914. Herr Rosén gör nog också anspråk på att vara en förutseende man på många områden, och jag erinrar mig ett uttalande från honom i försvarsdebatten förra året. Han sade då, att det förslag till försvarsorganisation, som man då förordade, var avsett till skydd för varje tumsbredd svensk jord. Strax före försvarsdebatten förra året hörde jag, det kan jag tillägga, en försvarsolustig frisinnad riksdagsman i ett föredrag uttala sin mening om vårt försvar, och han påstod för sin del, att det icke tjänade något till, hur vi än rustade oss, då vi ändå icke kunde försvara oss mot ett anfall av en stormakt. Han gick så långt, att han påstod, att icke ens huvudstaden skulle kunna försvaras, utan att denna på en kort stund skulle kunna raseras och förvandlas till en enda grushög. När man hör sådana uttalanden från personer, som göra anspråk på att vara auktoriteter, så har man litet svårt att sätta någon verklig tillit till dylika förståsiggpåare. Jag gör allra minst av alla anspråk på att kunna bedöma, hurudant läget för oss skulle bli, om vi bleve utsatta för ett fientligt överfall, men jag har tänkt mig, att det i första hand då vore nödvändigt att ha ett gott försvar, och att vi skulle kunna samlas omkring den tanken, att vi vilja försvara oss. Denna uppfattning och denna tanke gjorde sig säkerligen gällande under de tidigare skeden i vårt lands historia, då vårt land var utsatt för främmande inkräktare. Om det då icke hade funnits en äkta svensk befolkning, som till varje pris ville försvara sitt land och leva ett självständigt liv, hade säkerligen icke vårt land kunnat komma till den utveckling, som det ändå sedermera fått.

Herr Rosén har nu medverkat till det föreliggande utskottsförslaget, och jag frestas att ställa den frågan till honom, huruvida han anser att även den nu föreslagna organisationen är tillräcklig, för att varje tumsbredd av svensk jord skall kunna försvaras. Det svar han eventuellt kommer att lämna lärer väl icke ha så stor betydelse för själva frågan, men det kan i alla fall bli ett halmstrå för hans närmaste partivänner att gripa tag i.

Herr Rosén klandrade under samma debatt den Tryggerska regeringen för den samförståndstanke, som denna regering inlade i sin försvarsproposition, och jag måste nu säga, att mot det föreliggande förslaget kan man inte framställa en sådan anmärkning. Här äro, såvitt jag kan förstå, alla önskemål om ett sådant samförstånd bannlysta, och det hela är för visso uppbyggt utan varje annan hänsyn än till makten. Huruvida de folkfrisinnade komma att skörda stor välsignelse för den tjänst, som de härmed göra åt socialdemokraterna, det får framtiden utvisa.

En obetydlig utgift, som från högerhåll begärts men som av utskottet avslagits, är anslaget till det frivilliga skytteväsendet. Man kan verkligen säga, att i fråga om denna obetydliga kostnad har utskottet begagnat större våld än nöden krävde. Utskottet hade säkerligen med litet god vilja kunnat bringa denna mångåriga tvistefråga ur världen.

Till sist en fråga: kan det verkligen vara klokt att så i en hast fatta beslut om en så omfattande rasering av vår försvarsorganisation, endast därför att man nu uppnått en så stor majoritet inom vänsterpartierna, att denna fråga kan genomdrivas? Jag är förvissad om att även bland de frisinnade inom

Ang. försvars-
väsendets
ordnande.
(Forts.)

lantbefolkningen förefinnes oro över att man här gått alltför långt. Den tanken växer sig starkare dag för dag, att det är en nödvändighet och ett behov för landet att få leva i trygghet och god ordning, detta såväl när det gäller de inre förhållandena som i fråga om rikets säkerhet utåt.

Ja, herr greve och talman, jag vill sluta med att yrka avslag på utskottets förslag och bifall till den av herr Trygger m. fl. vid betänkandet fogade reservationen.

Herr Hammarskjöld, Carl Gustaf: Herr greve och talman, mina herrar! I sitt anförande sent på middagen i går berörde statsrådet och chefen för försvarsdepartementet även mitt tidigare anförande i kammaren och de av mig avlämnade motionerna. Jag föranledes därav anhålla att få upptaga kammarens tid för att lämna några upplysningar, särskilt emedan, såsom förut blivit påpekat, motiveringen i mina motioner är kortfattad.

Chefen för försvarsdepartementet påpekade först, att jag i mitt anförande icke lämnat något stöd åt mina partivänner. Avsikten med mitt anförande var att motivera min motion. Försvarsministern karakteriserade mitt förslag såsom »en ensam mans åsikt». Vid sådant förhållande torde han finna det ganska naturligt, att jag i mitt anförande ansåg mig böra motivera motionen, men avstod från att stödja herr Tryggers reservation, som ju är uppburen av så många och starkare krafter.

När nu denna fråga kommit på tal, kan jag icke underlåta att något ingå på densamma. Jag anhåller därför att få citera följande ur min motion: »Vid utarbetande av en förändrad härorganisation bör man därför utgå från 1914 års oförändrade härordning. Men å andra sidan är det nödvändigt att vid övergången till den nya organisationen räkna med 1914 års härordning, sådan den utvecklats under de s. k. provisorieåren. Denna omständighet samt rikets nuvarande ekonomiska och statsfinansiella förhållanden kunna komma att göra en jämförelsevis lång övergångstid nödvändig. Under sådant förhållande blir sättet för övergångens planerande och genomförande av särskild betydelse.»

Senare framhålles att jag av tekniska skäl icke anser det behövt att i år framlägga något övergångsförslag, utan att därmed kan anstå till nästa år. Sålunda, herr talman, har jag gjort gällande, att övergången icke skall beslutas förrän år 1926 och att den skall utgå från det nuvarande provisoriet. Vid sådant förhållande borde det icke vara svårt för mig att åtminstone för ett första övergångsår acceptera herr Tryggers reservation såsom utgångspunkt och övergångsform för mitt förslag, emedan den i allt väsentligt bibehåller den nuvarande organisationen, vilken utgör utgångspunkten för min övergångsplan. Helt annorlunda ställer det sig med utskottets utlåtande, emedan detta icke bibehåller den nuvarande organisationen, utan utgår från att, även om det icke sker omedelbart, denna organisation skall beskäras både på bredden och på djupet. Det innebär en minskning av antalet truppförband liksom även en kaderminskning vid vart och ett av de bibehållna truppförbanden.

Statsrådet och chefen för försvarsdepartementet påpekade, att jag i min motion räknade med en mindre värnpliktskontingent än som upptogs i propositionen och i utskottsbetänkandet. Detta är riktigt. När jag utarbetade min motion, fann jag till min ledsnad, att jag med min utgångspunkt var tvungen räkna med en mindre värnpliktskontingent. Anledningen härtill var följande. Vid beräkning av värnpliktskontingenten, som växlar år från år, utgår man från en medeltalsberäkning för 5 eller 10 år. Så har också skett i propositionen. I denna räknas med ett medeltal under de närmaste 10 åren d. v. s. från och med år 1926 till och med år 1935. Då jag, såsom nyss nämnts, utgått från att mitt övergångsförslag icke skulle antagas förrän år 1926 och att övergången

skulle taga flera år i anspråk, har jag ansett riktigt att välja de årsklasser, som läggas till grund för den definitiva härordningen, längre fram i tiden, med andra ord att taga en senare period. Jag har därför tagit årsklasserna från och med 1931 till och med 1940. Kan detta inverka? Ja, på grund av förhållandena i fråga om nativiteten i Sverige. Från början av detta århundrade ända till och med 1909 ökades antalet födelser i Sverige år från år. Men efter år 1909, d. v. s. från och med år 1910, inträdde en ändring. Antalet födda sjönk icke blott procentuellt i förhållande till folkmängden, utan absolut år för år till och med 1919. År 1920, förmodligen emedan kris-åren voro slut, steg återigen antalet födda väsentligt. Men detta var tyvärr endast ett övergående förhållande. Redan följande år, 1921, började födelsernas antal åter sjunka. 1922 var man åter nere vid ungefär samma antal som 1919. 1923 var man 2 procent under 1919, och under 1924 ännu lägre. Detta har verkat så, att antalet födda här i Sverige, som 1909 utgjorde 139,500, enligt approximativ beräkning under år 1924 utgjorde endast 109,000. Minskningen utgör för denna period av 15 år icke mindre än 30,500, motsvarande 22 procent av antalet födda år 1909. Det är naturligt, att detta kommer att i hög grad inverka på årsklassernas storlek. Hela den minskade födelserna behöver dock icke tagas i betraktande, emedan genom förbättrade hygieniska förhållanden barn dödligheten samtidigt minskats, dock icke på långt när i samma grad som antalet födda. Sålunda är det riktigt, att då jag tagit tioårsperioden 1931—1940 till utgångspunkt, i stället för perioden 1926—1935, jag kommit till ett lägre antal. Jag har emellertid försökt att i någon mån råda bot därför genom att, i sammanhang med den längre utbildningstiden, öka den beräknade procenten av vapenföra från 72, som upptagits i propositionen, till 77,2, d. v. s. med 5,2 procent. Därigenom har i avsevärd mån minskningen av årskullarna blivit utjämnad. Kvar står i alla händelser, att jag anser mig berättigad att räkna med ett mindre antal vapenföra än propositionen. Skillnaden beror av den utgångspunkt jag valt.

Jag återkommer för ett ögonblick till den minskade nativiteten. Den är ur många synpunkter märklig och förtjänar även statsmakternas beaktande. Detta är även fallet med hänsyn till det föreliggande utskottsforlaget. Utskottsforlaget utgår nämligen från att årskontingenten vapenföra värnpliktiga är så stor, att man icke behöver taga de icke vapenföra i anspråk, utan i stället kan överföra 7,000 vapenföra värnpliktiga till ersättningsreserven, där de huvudsakligen sysselsätts med handräckningstjänst. När man når de mindre årsklasserna — den första kommer år 1930 — minskas antalet vapenföra efter hand. Sedan det angivna antalet vapenföra värnpliktiga uttagits till linjetjänst, komma vid denna tidpunkt de beräknade 7,000 icke att finnas för ersättningsreserv. Men denna fråga blir aktuell först om några år, och därförinnan blir det tid att taga upp denna jämte andra spörsmål till förnyad prövning.

Statsrådet och chefen för försvarsdepartementet gjorde även ett annat påpekande. Han erinrade, att jag i mitt förslag ökat antalet officerare, men däremot minskat antalet underofficerare, vilket syntes stå i strid med den nuvarande allmänna meningen. Detta är en betydelsefull fråga, en fråga, som jag också ägnat mycken uppmärksamhet. Jag ansåg nödvändigt att öka antalet officerare med hänsyn till de allt talrikare kommanderingarna till flygväsendet och till behovet av även i tekniskt avseende väl skolad personal till de nya tekniska hjälpmedel, vilka redan äro under införande och för vilka så många i denna kammare uttalat sig. Av kostnadshänsyn undersökte jag, huruvida man icke i stället kunde beskära underofficersantalet genom en motsvarande ökning i antalet furirer. Enligt utskottets förslag kommer underofficerarnas ställning att förändras. Dels öppnas större möjlighet för underofficerare och furirer att bli beförade till officerare på aktiv stat, dels skola äldre under-

Ang. försvars-
väsendets
ordnande.
(Forts.)

Ang. försvars-
väsendets
ordnande.
(Forts.)

officerare, fanjunkare och styckjunkare, erhålla officers tjänsteställning. Jag hade därför att taga i betraktande, vilkendera av dessa två kategorier borde tagas i anspråk. Jag ansåg, att det visserligen skulle medföra mindre kostnad, om man toge den senare kategorien. Men då det gällde särskilt kvalificerade platser, ansåg jag lämpligare att välja officerare vilka erhållit officersutbildning, än att välja underofficerare, som utan dylik utbildning blivit tilldelade officers tjänsteställning. Det kan vara intressant att se, hur i de senaste härordningsreformerna denna fråga behandlats. Vid ett infanteriregemente med normal sammansättning uppgick år 1901 antalet officerare till 44 och antalet underofficerare till 42. Skillnaden var icke stor. Genom 1901 års härordning ökades officerarna med 3 från 44 till 47, men i stället minskades underofficerarna med 4 från 42 till 38. Medan sålunda i 1892 års urtima härordning av sammanlagda antalet officerare och underofficerare underofficerarna utgjorde 48,8 procent, minskades enligt 1901 års härordning denna procent till 44,7. 1914 ökades vid ett normalinfanteriregemente officerarna med 6 från 47 till 53, och underofficerarna med 1 från 38 till 39. På grund härav ägde en förskjutning till underofficerarnas nackdel rum, i det deras procenttal minskades med 2,3. Huru är det med det nu föreliggande utskottsforlaget? Där minskas vid ett normalinfanteriregemente antalet officerare från 53 till 40, d. v. s. med 13, och antalet underofficerare från 39 till 26, således likaledes med 13. Absolut innebär detta ingen förskjutning, emedan i bägge fallen minskningen utgör 13, men relativt innebär det en avsevärd förskjutning, ty en minskning med 13 från 53 till 40 för officerarna utgör knappt en fjärdedel, under det att en minskning för underofficerarna av 13 från 39 till 26 uppgår till en tredjedel. Enligt propositionen minskas sammanlagda antalet officerare från 2,657 till 1,612, d. v. s. med 1,045, och sammanlagda antalet underofficerare från 1,972 till 966, d. v. s. med 1,006. Den absoluta minskningen av officerarna är 1,045 och den absoluta minskningen av underofficerarna är 1,006; antalet indragna officersbeställningar överstiger alltså antalet indragna underofficersbeställningar med 39.

Ser man efter vad dessa indragningar göra i procent av officers- och underofficersbeståndet enligt 1914 års härordning, finner man, att det för officerarnas del innebär en indragning med 39,3 procent, men för underofficerarnas del en indragning med 49 procent; indragningen är sålunda 9,7 procent större för underofficerarna än för officerarna.

Med 1892 års härorganisation såsom utgångspunkt utgör minskningen i antalet officerare 4 och i antalet underofficerare 16. Minskningen av antalet underofficerare är 4 gånger så stor som av antalet officerare. Det är i huvudsak samma grunder jag följt i min motion, ehuru jag tagit ett längre steg än som förut skett. Jag anser mig dock kunna säga, att jag i fråga om principen i detta fall befinner mig i ett ganska stort och mycket förnämligt sällskap.

Herr statsrådet **Hansson**: Jag skall be att omedelbart på ett par punkter få kommentera den replik herr Hammarskjöld riktade mot vissa uttalanden av mig i går. Beträffande i synnerhet den sist berörda frågan är det en omständighet att uppmärksamma.

Herr Hammarskjöld inkasserade den kungl. propositionens sällskap vid behandlingen av officerare och underofficerare, och han trodde sig kunna göra detta på grund av en procentuell uträkning rörande minskningen av de olika befälsgrupperna. Jag tror inte, att jämförelsen är fullkomligt riktig. Enligt herr Hammarskjölds förslag ökas 1914 års officerskadrer och minskas 1914 års underofficerskadrer. Redan däri ligger ju en skillnad, jämfört med det förslag, som minskar både underofficers- och officerskadrer. Men det måste också påpekas, att den procentuella beräkningen icke jävar mitt påstående om

större hänsyn till underofficerarnas användbarhet i trupptjänst, enligt det förslag, som förelagts av regeringen. Vid bedömandet av dessa saker måste också tagas hänsyn till att i regeringens förslag ett visst antal officerare, som tidigare uppförts på truppförbandens stater, överflyttats till beställningar i staberna, till lärare etc. vid undervisningsverken, och vill man göra en jämförelse av den art, som herr Hammarskjöld gjorde, bör man räkna bort ytterligare 133 officerare för att få den riktiga utgångspunkten vid en jämförelse med underofficersantalet. Därmed uppnår man icke, att icke den procentuella minskningen av underofficerskåren blir större än den procentuella minskningen av officerskåren, men man får en mycket fördelaktigare siffra vid jämförelsen, och jag tror, att det inverkar så pass mycket, att om man dessutom tar hänsyn till i vilken grad officerare tagas i anspråk vid truppförband i regementsstab o. d., bestyrkes det, att i fråga om just de beställningar i trupptjänst, där man hittills hållit underofficerarna tillbaka, men där man önskar, att deras kraft skall provas, tillgodoser det förslag, som regeringen framlagt, de önskingar, som framkommit, på ett vida bättre sätt än det förslag, som presenterats av herr Hammarskjöld.

Beträffande värnpliktigberäkningarna har jag ingen anledning till kommentarer. Jag tar emellertid fasta på att det förhållandet kan uppstå, att om det visar sig, att värnpliktigkontingenten minskas så mycket, att vid uttagandet till linjen av den styrka, som är angiven i värnpliktslagen, de kvarvarande vapenföra icke räcka till för ersättningsreserven, så kan det bli nödvändigt att utvidga denna senare grupp. Just genom fixering i värnpliktslagen av en bestämd siffra kommer alltid linjekontingenten, oavsett den förändring, som sker i värnpliktsstyrkan för övrigt, att kunna uppehållas vid den avsedda styrkan. Den vapenövade delen kommer alltså icke att drabbas av den rubbning, som kan ske, utan vad som troligen kan ske är, att man genom en återgång till ett mindre strängt bedömande vid läkarundersökningen skaffar tillräckligt antal i reserven.

Beträffande den skillnad, som gjordes av herr Hammarskjöld i hans ställning till regeringens förslag och herr Tryggers, har jag för min del aldrig betvivlat, att generalstabschefen föredrar ett provisorium på 1914 års grund framför en nyordning, sådan som föreslagits av regeringen. Men det är rätt anmärkningsvärt, att herr Hammarskjöld tillägger, att han *åtminstone för ett år* kunde acceptera detta provisorium. Därav bekräftas, att den militära sakkunskapen så snart som möjligt vill komma bort från provisoriet och fram till en utbyggnad, som icke bara innebär den betydande utökning av kostnaderna, som jag i går påpekade, utan, så vitt jag förstår, en ännu mer betydande utökning, då jag i går vid mina beräkningar glömde att taga hänsyn till organiserandet av ett flygvapen, vilket jag antar, att generalstabschefen också finner vara mycket angeläget.

Beträffande vad herr Clason här senast anfört, har jag ingen anledning att upptaga någon vidare diskussion. Hans argumentering tillhörde det slag, som man känner från de första diskussionsmöten man deltog i och som egentligen inte ha någon särskild beviskraft.

Herr Nilsson, Nils Anton: Herr greve och talman! Jag tror man med säkerhet kan säga, att under hela den långa och välsignelsebringande fredsperiod, som vi nu genomlevat, den nuvarande tidpunkten är den minst lämpliga av alla för ett sådant nedskärande av vårt försvarsväsende, som den svenska riksdagen om någon stund går att besluta. Den är den minst lämpliga, därför att den revolutionära kommunismen icke någonsin haft en sådan omfattning och utbredning som i närvarande stund och det är kanske ett tidens tecken, att för-

Ang. försvars-
väsendets
ordnande.
(Forts.)

svarsstriden här i vårt land kommit att försiggå under ackompanjemang av dånet från Sofiakatedralens instörtande. Det är icke så förvånande detta, då man blivit övertygad om att den nuvarande regeringen i sin blinda tro på en lycklig framtid slår dövörat till för alla de tidens tecken, som ovedersägligen tala om kommande bistra tider. Om man kastar en blick på Europas karta, märker man, att det är ringa konsekvens i de nydaningar, som skett. Minoriteternas rätt är endast ett talesätt, och denna princip har fått komma till genomförande, endast där det lämpat sig, men där det icke så varit förhållandet, har man slagit dövörat till. Vi ha i dessa allra sista dagar fått bevittna, hurusom t. ex. det tyska Österrike icke får ansluta sig till sina närmaste stamfränder. Regeringens principiella bagatellisering av vad som händer och sker här i världen är beklämmande. Det kan komma en den kommunistiska revolutionens ragnarök, i vilken Europas gamla kultur kan komma att störtas, och det är för oss ytterligt pinsamt att nödgas till sist förlika sig med den tanken, att det skall bli en svensk regering, som kan skall nödgas påtaga sig en stor del av skulden till en sådan sakernas utveckling.

Från denna synpunkt är det ännu mer beklämmande, att socialdemokraternas icke socialistiska tillskyndare äro så beredda att biträda raseringsarbetet beträffande försvaret. Den debatt, som pågår giver otvivelaktigt intryck av den syn- och hörbara vända, under vilken socialdemokraternas icke-socialistiska tillskyndare utkämpa denna strid. Men jag kan trösta dem med, att detta egentligen endast är en försmak av vad de skola få känna, när de nästa gång ställas inför sina valmän. Det är nämligen utan tvivel så, att folkmeningen har på dessa sista veckor kommit att göra en svängning i en riktning, som för dessa herrar skall bli föga hugnesam. Herr Ekman har en gång under debatten sagt, att rätten ännu alltjämt sitter i spjutstångs ända, och då måste väl konsekvensen av detta konstaterande vara, att man icke får avhända sig de vapen som man har att skydda sig för de spjutstyng, som också han anser alltjämt vara en eventualitet att räkna med. Man hoppas på detta liksom på regeringshåll att vinna tid. Det har så många gånger förklarats, och det har sagts även här i debatten, att det icke är farligt med den nedskärning av försvaret, som nu skall ske, därför att det gäller blott att öka på det, när behov föreligger. Om icke faran vore så hisnande, så skulle det vara roligt att se t. ex. herr Ekman gå ut och be en anfallande fiende att vänta något år, medan vi rätta till vad som nu göres galet. Även om man erkänner herr Ekmans diplomatiska förmåga, då det gäller övertalningskonst. Härtill torde den ändå inte räcka. Man får nog vara färdig, när det brakar löst om man vill ha någon utsikt att försvara sig och sitt. Det är därför som ansvaret, menar jag, kommer att hårt drabba dem, som nu låta låna sig till detta. Vi skola iakttaga en uppmärksamt avvaktande hållning, säger man. Ja, men hur länge skola vi iakttaga denna uppmärksamt avvaktande hållning? Skola vi bibehålla vår passivitet, till dess att vi hava över oss allt vad östern har som mest fasansfullt av bolsjevikisk mordlusta och blodtörst och som antagligen, innan vi hinna bli färdiga, skall sopa bort oss och vårt.

Det skulle vara åtskilligt att i principiellt avseende ytterligare anföras. Jag skall emellertid icke längre upptaga kammarens tid härmed, utan nu övergå till att framföra några mera lokala synpunkter. Därvid vill jag erinra om att en aktad ledamot av denna kammare för några dagar sedan här citerade ett uttalande, som utgjorde en klagan över att icke Öresund gick norr om Skåne. Jag vill säga, att om den nuvarande regeringen någon gång ytterligare skall hacka i de skånska försvarsdetachmenten, så kanske en var där nere kan ha anledning att instämma i denna klagan. Ty att det är litet nog, som har lämnats kvar där nere, det torde väl alla medge. Vi hava ju i Malmöhus län fått behålla de tre skvadronerna kavalleri i Hälsingborg, och vidare hava vi fått

behålla en liten del av södra skånska infanteriregementet. Vi tacka för vad vi på detta sätt i nåder fått ha kvar, men nog är det litet.

Jag har suttit och åhört, hurusom försvarsministern har försökt att miss-tänkliggöra sakens sakligheten i generalstabschefens anföranden under denna debatt, och jag har funnit, att han har jämmerligen misslyckats. Jag tror, att man utan tvekan kan säga, att generalstabschefen i denna debatt med försvarsministern har hemfört en glänsande seger. Jag tror också, att om vi begrundade vad som här sagts från dessa båda olika håll, det måste erkännas, att de som sluta upp på generalstabschefens sida äro på den ojämförligt säkra sidan, medan de andra ha det ganska riskabelt förspänt.

När man här går att, på det sätt som sker, beskära det svenska kavalleriet, förstår jag ju, att det sker — det ha vi ju också hört sägas så många gånger — därför att flygvapnet skall övertaga kavalleriets roll. Ja, det skall så göra, men här resonerar man om det svenska flygvapnet, som om det icke finnes något fientligt flygvapen. Det är icke tal om att våra flygare skulle kunna bli nedskjutna, utan de skola spana och göra tjänst i alla väder och vindar. Det skulle icke förvåna mig, om man från detta sakkunniga vänsterhåll också ville göra gällande, att flygvapnet även skall taga fångar. Detta är väl ändå en sak, som man får överlåta åt kavalleriet. För övrigt är det ju så, att en kavallerist kan sitta av och göra tjänst som infanterist, men en infanterist kan icke rimligen sätta sig till häst och göra tjänst som kavallerist — i synnerhet icke, då han inte har någon häst. Det blir säkerligen den ömma punkten i vårt lantförsvar, att vi komma att sakna tillgång till hästar. Historien har ännu aldrig någonsin givit oss exempel på att det varit uppsjö på hästar under ett krig, utan det har tvärtom alltid varit för stor brist på sådana. Trots den obetydliga roll kavalleriet kom att spela på västfronten under det senast utkämpade världskriget, visade det sig dock, vilka oerhörda svårigheter de kämpande på båda sidor hade att skaffa sig behöfligt hästmateriel. Och i synnerhet i vårt land med vår skogtäkta terräng och våra särskilt i de norra delarna av landet för automobiltrafik ogynnsamma förhållanden komma vi att i ett eventuellt försvarskrig uppåt Norrland hava ännu större behov av kavalleriet än vad fallet är i de allra flesta andra länder, och ändock har man där bibehållit kavalleriet i mycket större utsträckning än vad som nu skulle ske enligt föreliggande utskotts-förslag.

Då dessa mina synpunkter icke rimligen kunna tillgodoses på ett bättre sätt än vad som sker i den reservation, som har avgivits av herr Trygger m. fl., ber jag, herr greve och talman, att få yrka bifall till densamma.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Jag hade, herr greve och talman, knappast tänkt replikera i denna debatt, därför att samtliga de i början av diskussionen uppträdande talarna emot utskotts-förslaget riktade, såvitt jag förstår, icke mot detta förslag något angrepp av den beskaffenhet, att det fanns någon särskild anledning att svara. Vissa av de tidigare uttalandena grundade sig på missförstånd, andra på uppenbar vägran att höra vad som sades från utskottets sida, även när det gällde enkla och klara fakta, exempelvis diskussionen om kompanisammansättningen. Det kan naturligtvis icke falla mig in att fortsätta diskussionen på sådana punkter. I samtliga dessa punkter hänvisar jag till de föreliggande handlingarna.

Det hölls emellertid i går eftermiddag åtskilliga anföranden, som gjort, att jag tvingats begära ordet. Detta gäller i alldeles särskild grad herr Wohllins anförande. Det var också ett par saker, som yttrades av herr Dahl och av herr Fehr, som jag speciellt vill belysa. Slutligen och alldeles särskilt var det ett yttrande av en ledamot på Upplandsbänken, landshövding Hammarskjöld, som uppkallat mig.

Ang. försvars-
väsendets
ordnande.
(Forts.)

Ang. försvars-
väsendets
ordnande.
(Forts.)

När jag nu fått ordet, skall jag emellertid be att få yttra mig jämväl över en del andra punkter. Det är möjligt, att det kan medföra tidsvinst. Jag befarar, att det eljest kan bli förnyad diskussion på dessa punkter, när de föredragas; genom att jag nu säger några ord om vissa här gjorda uttalanden och erinringar i sådana specialfall, kan det ju hända, att diskussionen senare kan undvikas på sådana punkter, och det är ju nödvändigt, att vi så väl som möjligt taga vara på tiden.

Jag vill då särskilt med anledning av ett yttrande av herr Wohlin — jag vet icke, om herr Wohlin finns i kammaren — som, såvitt jag förstod, gick ut på att han menade, att vi på vänstersidan och alldeles särskilt jag hade i denna debatt på något olämpligt sätt diskuterat styrkeförhållandena mellan vårt land och våra grannar, säga, att jag tror icke, att det finns anledning att göra en sådan erinran gentemot vad jag yttrat. Jag inlät mig i mitt tidigare anförande icke — såsom åtskilliga talare torde ha gjort — på att bedöma olika styrelseformer hos våra grannar. Jag inlät mig icke på att bedöma syftemålet med dessa våra grannars politik och uttalade mig ej heller om vilka faror som i och för sig kunde förefinnas på grund av det eller det strävandet från deras sida. Jag talade enbart om de materiella och tekniska förutsättningar, som kunde anses föreligga, därest på grund av tvist mellan dem och oss en väpnad konflikt eventuellt kunde uppkomma. Och det förefaller mig som om en sådan prövning av de materiella och tekniska förutsättningarna är det egentliga och naturliga diskussionsämnet vid behandlingen av en fråga sådan som denna.

Man har då på olika håll frågat: Ja, men räcker nu denna försvarsorganisation? Herr Clason, som haft ordet två gånger, sedan jag yttrade mig, frågade exempelvis: Räcker det med att vapenöva tre fjärdedelar av de värnpliktiga? Och åtskilliga talare hava frågat: Räcker det med de tjugo regementena? Och herr Hammarskjöld på upplandsbänken frågade: Vilka tänkta krigsfall hava egentligen legat till grund för utskottets hemställan? Jag skall icke alls ge mig in på det slag av försvarsplaner, som närmast höra hemma i generalstaben, där man för vissa tänkta krigsfall spörjer sig, hur man i händelse av krig från svensk sida skall lämpligast kunna utnyttja våra försvarskrafter. Jag tänker i stället på det allmänna bedömandet av förefintliga konfliktmöjligheter och de anspråk, som ställas på oss för hävdandet av berättigade och befogade svenska ståndpunkter. När man frågar utskottet, huruvida det förslag, som nu föreligger, räcker, och i vilka fall det räcker, vill jag först fästa uppmärksamheten på att det, såvitt jag förstår, i första hand räcker för varje konflikt, som kan uppstå med stater, med vilka vi hava sammanhängande landgränser. En och annan ler i första ögonblicket, men jag skall be herrarna att vänta därmed några ögonblick. Jag förstår, vad man omedelbart vill invända gentemot ett sådant uttalande: Den saken ha vi aldrig reflekterat på, att en tvist skulle ifrågakomma med de grannar, med vilka vi ha sammanhängande landgränser. Jag vill då säga, att i det predikamentet, att man, därest man eventuellt får tvist med en nation, med vilken man har sammanhängande landgräns, har en tillräckligt stark position, eller att man aldrig behöver reflektera på en strid med samma grannar — i det lyckliga militärpolitiska läget tror jag knappast, att någon annan europeisk stat befinner sig på samma sätt som vi. Det kan icke sägas om Norge. Det kan icke sägas om Danmark, det kan icke sägas om Finland, om Estland, om Litauen, om Polen, om Tyskland, om Holland, om Belgien, om Frankrike, och så kan man fortsätta över hela linjen. Frankrike befinner sig kanske för ögonblicket i det läget i kraft av dess rent militära ställning och det tvångsläge, vari Tyskland befinner sig, men eljest kan ingen annan dylik stat säga, att den befinner sig i det lyckliga läget, att den, om den kommer i tvist med

de länder, med vilka den har sammanhängande landgräns, har den starkare positionen, eller att varje väpnad konflikt med dess grannar måste anses utsluten. Att konstatera detta faktiska förhållande och att räkna med det vid uppgörandet av våra militära dispositioner kan, såvitt jag förstår, omöjligt vara oriktigt. Hänsyn till detta faktum kan omöjligt vara en utgångspunkt för bedömandet, som man kan och bör underkänna.

Nu är det emellertid så, att på *en* punkt, ifråga om *en* landgräns, kan man givetvis säga, att det förhållande, som jag nu hänfört mig till, kan förändra sig och att vi måste räkna även därmed. Ja, det säger också jag, därmed måste vi och böra vi även räkna. Men med hänsyn till detta förhållande är det ju dock så, att om man ser på första tidsskedet under en eventuell förskjutning, representerar det föreliggande utskottsförslaget på den punkten icke en försvagning utan i viss mån, kan man säga, en förstärkning. Det är först i detta förslag som ett Norrbottens militärområde under en självständig befälhavare med särskild uppgift att aktgiva på förhållandena där uppe har inrättats, och ingen som helst indragning i regementsförläggningen förekommer ju på den kanten.

Det förefaller mig sålunda, som om, när man ser på det hela, hänsyn tagits till de riskmoment, med vilka en stat naturligen och lämpligen bör och kan räkna i liknande fall, och att man sålunda ur denna synpunkt kan svara, att, så vitt man kan se, går den svenska organisation, som vi nu bjuda på, i förhållande till för oss tänkbara risker, om vi ställa oss på vilket annat lands ståndpunkt som helst och jämföra med för dem föreliggande risker, väl upp mot de arméer och försvarsmedel, som andra europeiska länder röra sig med.

Man kommer därefter till andra fall, där man kan ställa i utsikt en eventuell strid med de stora västmakterna eller med en kombination av makter österut, t. ex. Tyskland och Ryssland. Alla dessa *möjliga* kombinationer äro icke *sannolika*. Men inför dem skall jag be att få fråga exempelvis herr Clason: Räcker det i dessa speciella fall, om vi utbilda samtliga våra beväringmän? Räcker det, om vi inkalla exempelvis samtliga de icke vapenföra värnpliktiga? För dessa andra fall förefaller det eljest mig, som om ingen svensk organisation räcker i den betydelse man nyss tagit ordet, även om vi öva varje svensk man från det han blir vuxen till 50 års ålder. Ett förnuftigt avvägande från svensk sida av risker och försvarsmöjligheter har, så långt jag försökt pejla denna fråga, fört mig fram till ungefär den organisation, som vi nu här äro sinnade att införa. Och jag vågar ännu en gång i strid mot det tal, som förts på högersidan här i Sverige — att vårt land genom den nu föreslagna begränsningen av försvaret skulle ställa sig i en så beklämmande svag ställning att endast oklokhets, kortsynthet och bristande ansvarskänsla kunna vara med där- om —, göra gällande, att när vi i fortsättningen jämföra vår ställning ur risk-synpunkt med den som övriga länder i 'allmänhet intaga, Sveriges ställning icke med skäl, tror jag, kan sägas vara sådan, att man från deras sida, som förorda utskottsförslaget, förbisett skyldigheten att uppehålla och bevara den nationella självständigheten.

Därefter kommer jag först in på en del smärre erinringar, som gjorts, innan jag övergår till de andra frågorna. Man har sagt, att det är en svaghet, att från första linjen skulle enligt utskottets förslag komma att i visst fall till ersättningsreserven överföras en del utöver de siffermässigt beräknade. Jag vill säga, att under den tid jag varit med och sysslat med dessa saker har man från militärt håll bestämt sagt — och jag tror, att det är riktigt — att det skulle vara en vinst, om man kunde ur de olika rekrytgrupperna få avlägsna de minst bildbara, som ofta försvaga hela gruppens utbildningsmöjligheter och som därför mycket ofördelaktigt inverka på det utbildningsresultat, som man eljest skulle uppnå för gruppen i övrigt. Det är för att möjlig-

Ang. försvars-
väsendets
ordnande.
(Forts.)

Anq. försvars-
räsenedets
ordnande.
(Forts.)

göra en sådan utsovring, som denna anordning blivit vidtagen, och jag tror, att om herr Clason resonerar med militära utbildare, skola de komma att säga, att detta är icke en svaghet, utan i och för sig en fördel, som möjliggör, ja garanterar ett bättre utbildningsresultat.

I detta sammanhang har man också frågat, vad den stora ersättningsreserven skall göra i händelse av mobilisering. Så vitt jag förstår, har hela det moderna kriget utvecklats sig därefter, att ett land i krig i synnerlig grad, mera nu än tidigare, behöver hjälpkrafter utom de i första linjen ställda, och här hava vi dessa hjälpkrafter såväl för sådan verksamhet, som direkt kan hänföras till krigföring, som också för sådan andrahandsverksamhet, som i dylikt fall blir erforderlig, på samma gång som ersättningsreserven givetvis innehåller det naturliga utbildningsmaterial, som tages i anspråk, sedan de till frontplatser avsedda truppstyrkorna hava kommenderats dit.

Herr von Sneidern sade i sitt anförande bland annat, att han nog ansåg, att det förevarande läget vore sådant, att det kunde i och för sig motivera beskäringar av viss omfattning. Så vitt jag förstod var han med om att man skulle sänka utbildningstiden. Han hade också, så vitt jag förstod, en viss förståelse för att man skulle minska kadern. Men han godkände icke, så vitt jag fattade honom rätt, den minskning, som gick ut över antalet förläggningsplatser.

Nu förhåller det sig så, att efter mitt förmenande är det ingalunda på den punkten, i fråga om förläggningsplatsernas antal, som det möter några svårigheter i fråga om utbildningsarbetet, även om man skulle öka antalet utbildare. Sedan värnplikstiden blivit satt så kort, att man kan räkna med två utbildningsgrupper i samma förläggning under samma år och att samma antal utbildare sålunda kunna varje år utbilda två utbildningsgrupper, så svara ju de nuvarande 20 kasernerna, om man skulle fördela de värnpliktiga på två lika stora utbildningsgrupper, mot ungefär 40, användbara för endast en utbildningsgrupp. När bondeförbundarna gingo in för sina 140 dagar, trodde jag, att de skulle draga den rent ekonomiska konsekvensen av detta förslag och säga: Med en sådan förkortning av utbildningstiden kunna vi också ur administrativa och ekonomiska synpunkter väsentligt minska antalet förläggningar och lika väl utbilda hela truppen. Det gjorde de icke; de sänkte utbildningstiden, men de ville behålla alla förutvarande utbildningsplatser, en åtgärd, som, så vitt jag förstår, åtminstone ur ekonomiska synpunkter omöjlig kan te sig som en så synnerligen rationell anordning. Jag svarar sålunda, att i avseende på förläggningarnas antal och utrymmesmöjligheterna representerar utskottsförslaget, så vitt jag förstår, en fullt tillräcklig anordning. Att man sedermera rent lokalt icke tycker om att man på detta sätt ur ekonomiska synpunkter ordnar detta problem, det begriper jag. Men ur riksdagens synpunkt, ur den synpunkt, som den måste anlägga, som har att behandla detta problem med hänsyn till det hela och som vill ordna det om möjligt rationellt och ekonomiskt målmedvetet, ur den synpunkten är, det måste jag säga, erinringen icke befogad.

Beträffande vad som yttrades av generalstabschefen, herr C. G. Hammar-skjöld, skulle jag vilja säga, att jag förstår mycket väl, när han här uttalar betänkligheter mot omfattningen av de indragningar och beskäringar, som göras, och när han exempelvis framhåller, att befälsstillgången i det eller det fallet blir knapp. Det är naturligt för generalstabschefen att göra det, och jag har icke någon erinran däremot. Det kan naturligtvis å andra sidan icke falla mig in att nu börja diskutera hans förslag, då detta förefaller mig icke vara ett aktuellt sådant. Jag vill blott i korthet beträffande hela den 6 à 7 år långa tid, under vilken vi samarbetat och från vilken jag med tacksamhet erkänner den mängd av erinringar och upplysningar, som jag fått från det hållet, säga, att nog skulle det varit mera tilltalande, om jag nu kunnat säga, att vi från det hållet fått positiva bidrag, när det gällt att inom en mindre ram utforma en god

Ang. försvars-
väsendets
ordnande.
(Forts.)

militär organisation. Herr Hammarskjöld har i detta avseende, såvitt jag förstår, hållit sig fullständigt borta. Han har kritiserat de förslag, som framkommit, och återfallit på den förutvarande större organisationen. Han har förmodligen gjort det ur den synpunkten, att han icke ville på något sätt betraktas såsom engagerad i sammanpressningsförslag och för att undvika, att det skulle kunna sägas, att han betraktade dessa såsom möjliga och riktiga. Jag kan förstå, att detta resonemang legat under hans uppträdande, men naturligtvis ha hans framställningar och erfarenheter härigenom icke kunnat komma hela detta arbete tillgodo så, som de hade kunnat göra, om han velat, positivt medverka till en omorganisation, som han måst förstå vara oundviklig.

Herr Dahl talade i sitt anförande alldeles särskilt om de ersättningsanspråk, som skulle komma att framställas från olika samhällen, och betonade starkt, att man hade att räkna med sådana ersättningsanspråk icke blott från de samhällen, där fullständig indragning av ett regemente skett, utan jämväl från samhällen, där endast en viss beskäring skulle komma att ske och, där man sålunda närmast blott hade att räkna med en minskning av den dit förlagda personalen. Jag skall icke i detta sammanhang yttra mig mera om denna sak än att jag ber att få erinra om att staten icke tidigare har behandlat samhällen, som, när statsnyttan fordrat, att ett visst beslut komme till stånd, träffats i samma mån och lika hårt, som det här kan bli fråga om på det sätt herr Dahl ifrågasatt, och staten har icke heller gjort det på det område, det nu gäller. Jag kan peka på ett sådant samhälle som Malmköping i Södermanlands län, där förut Södermanlands regemente var förlagt. Det blev fråga om eventuell förflyttning av regementet från Malmköping till en stad. Det lilla samhället, som icke låg vid järnväg, byggde då först en järnväg för att få behålla regementet, det inrättade en skola för att få behålla regementet, och det skaffade sig vattenledning för att få behålla regementet. Det åtog sig utgifter, som för detta lilla samhälle — ett samhälle på 600 à 700 personer — voro oerhört mycket mera krävande än vad det kan bli fråga om för de mycket större samhällen, som nu äro i fråga. Men regementet flyttades, och samhället erhöll icke ett öre i ersättning för sina kostnader. Det var icke någon som på något sätt trädde in för samhällets rätt i detta fall. Och det trots att det gällde ett fall, då staten ansåg sig böra behålla militärorganisationen i dess förutvarande skick och att utveckla densamma. Nu är det ju så, att besluten fattas med hänsyn till att staten betraktar det som nödvändigt att begränsa sin försvarsorganisation, och då skulle man på förhand alldeles förbehållslöst vara med om att lämna ersättningar, icke blott i de fall, där det kan vara motiverat med hänsyn till att en förläggning helt och hållet drages in, utan även sådana fall, där det endast är fråga om en beskäring av organisationen! Jag kan icke tro, att denna mening kan vinna godkännande. Jag tror tvärtom, att det måste bli så, att vad man alldeles särskilt skall inrikta sig på, det är att utnyttja de anläggningar, som bliva disponibla, på sådant sätt och i sådan omfattning, att den nya användningen kan för vederbörande samhällen både i fråga om skatteobjekt och i fråga om omsättning av produkter och dylikt ungefärligen motsvara vad man förlorar genom den förändrade regementsförläggningen. Den ersättningsmetoden tror jag är både den naturligaste, sundaste och riktigaste, och jag hoppas, att de, som få hand om denna sak, skola kunna i största möjliga omfattning komma fram till ett resultat, som väsentligen förminskar de direkta ersättningsbeloppen på detta område.

I detta sammanhang vill jag i fråga om förläggningsbeslutet säga, att jag uppfattar det så, att om ett beslut i överensstämmelse med utskottets hemställan kommer till stånd och Kungl. Maj:t vid prövningen av frågan finner, att starka skäl i något fall tala för en förändrad förläggning, en avvikelse från det av riksdagen fastställda beslutet kommer att ske blott efter framställning

Ang. försvars-
väsendets
ordnande.
(Forts.)

därom till riksdagen. Jag förutsätter, att man väljer en dylik form för frågans fortsatta behandling. Sker så, torde å andra sidan i något fall skäl för en ingående prövning föreligga.

Jag går härefter över till att säga några ord om herr Wohlin's anförande i går. Herr Wohlin sade för det första, att han väl begrep hela denna strävan att minska våra utgifter på detta område, men att han ansåg tiden därför vara synnerligen olämplig; och han började med att säga ungefär det, att om den internationella avrustningskongressen hade kommit till stånd, skulle han hava förstått, att man nu vore med om denna sak. Jag undrar emellertid om herr Wohlin i så fall varit med om utskottets förslag. Den internationella avrustningskongressen skulle väl hava föregåtts av en anslutning till Nationernas förbunds garantipakt på sådant sätt, att möjligen däri inrymts längre gående militära förpliktelser för Sverige. Och jag förmodar, att den omständigheten skulle då av herr Wohlin hava åberopats såsom ett skäl mot att under sådana förhållanden vidtaga den reduktion utskottet förordar. Jag tror sålunda icke, att det av honom åberopade skälet hade kommit att gälla, om det verkligen hade kommit på fråga.

Herr Wohlin sade också, att om man hade velat begränsa sina nedsättningskrav till bristningsgränsen, skulle han kunnat vara med. Han glömde blott att närmare utveckla, var denna bristningsgräns går. Jag har inledningsvis redogjort för det betraktelsesätt, som legat till grund för min anslutning till det föreliggande förslaget, men jag fick icke ett spår av uppfattning om var herr Wohlin ansåg bristningsgränsen gå och av vilka skäl han ansåg, att en sådan bristningsgräns kunde uppdragas på ett annat ställe än där det nuvarande utskottsförslaget frontlinje ligger.

Herr Wohlin trodde sig väl också — jag uppfattade det så — kunna i någon mån väcka något slags splittring eller misstämning bland anhängarna till utskottsförslaget genom att tala om hur de besparingar, som vinnas, skola användas. Det skulle säkerligen bli så, att när denna fråga komme upp, att det komme att visa sig, att det icke föreläge enhälliga meningar. Herr Widell var inne på samma tanke, och flera andra hava varit inne på samma sak. Härpå kan svaras att det är mycket möjligt, att det kommer att bli olika meningar om hur dessa besparingsmedel skola användas. Men ingen part binder sina händer i detta avseende, såvitt jag förstår. Jag har icke på något sätt — och jag förmodar icke heller mina meningsfränder — utfäst mig att gå på en viss linje, utan förutsätter att det sker genom en verklig sakprövning i varje fall, där det kan ifrågasättas, hur medlen skola användas så, att det ur olika synpunkter bäst gagnar det hela. Den omständigheten, att man icke på förhand gjort upp en plan, betraktar jag icke som en svaghet utan som en mycket naturlig sak, mot vilken någon berättigad erinran icke kan göras.

Slutligen sade herr Wohlin, att man väl åtminstone skulle hava kunnat dröja något med den åtgärd, som nu så bryskt och hastigt tvingas fram. Bryskt och hastigt? Frågan har varit under utredning sedan år 1918. Här ha i flera år förelegat utredningsbeslut. Här har en regering, som herr Wohlin tillhörde, i följd påyrkat, att en lösning skulle ske. När nu året därefter ett förslag föreligger, vid vars framförande jag icke vet, att någon annan bryskhet har förekommit, än att man, som naturligt är, sökt samla ett riksdagsflertal omkring en god lösning, då klagar herr Wohlin över bryskhet och förhastande! Det förefaller mig, som om dessa klagomål icke äro berättigade och således icke heller kunna komma att tillerkännas någon större betydelse.

Vidare ber jag att få säga ett par ord om de av samma talare berörda övergångsbestämmelserna för de tvångsöverförda officerarna. Man har yttrat, att utskottet genom att stanna vid att föreslå, att löner till dessa officerare skulle utgå enligt deras lön i B-ort, har förfarit onödigt hårt och att man hade bort

visa mera tillmötesgående. Nu är förhållandet det, att man i propositionen och tidigare i utredningar uttalat sig för ungefär samma anordning, som utskottet här föreslagit, men med den skillnaden, att lönen skulle beräknas efter A-ort. För egen del fann jag vid närmare prövning, att jag kunde vara med om att gå till B-ortslönen. Där träffar man nämligen, om man går nedifrån, de första grupperna av regementspersonal. Men vad skulle det hava inneburit, om man gått längre? De tvångsavlösta officerarna äro ju icke på grund av sin militära ställning i fortsättningen tvingade att bo i någon dyrtort, utan de hava möjlighet att välja sig den bostadsort, som de ur den ena eller andra synpunkten kunna föredraga. Vad skulle då, om man går längre än till B-ortslönen, kunna inträffa? Jo, det skulle mycket väl kunna tänkas, att en tvångsavlöst officer från ett B-ortsregemente och en tvångsavlöst officer från ett G-ortsregemente flyttade till samma plats och bodde där i fortsättningen. Tidigare hade till dem utgått de olika ortslönerna, därför att deras anställning, *då* ansågs knuten till förläggningen och de således beräknades bo på ifrågavarande ort. Men i fortsättningen skulle två officerare, som bodde på *samma* ort, erhålla lön, den ena efter B-ort och den andra efter G-ort, ehuru det icke förelåge någon olikhet med avseende på deras utgifter. Kan man anse, att ett sådant förfarande skulle vara rimligt och riktigt? Jag kan verkligen icke finna annat, än att man bjuder goda och fullt hållbara skäl för att den utgångspunkt för löneställningen, som utskottet här förordar, bör accepteras. Och när det påstås, att man därmed gör sig skyldig till en i viss mån hård behandling av dessa officerare, vill jag bestämt hävda, att man icke kan med skäl betrakta saken så. Jag skall icke tvista med herr Reuterskiöld om vilken löneställning, som för officerarna är den juridiskt riktiga. Det kan, åtminstone då det gäller de äldre officerarna, ifrågasättas, huruvida det icke är den lön, de tidigare *erhållit på sin ordinarie lönestat*. Den nuvarande lönestaten är ju endast provisorisk, och den omständigheten, att en befattningshavare står på en provisorisk lönestat, har, såvitt jag vet, aldrig tidigare medfört, att han därpå kunnat grunda samma anspråk som om han stått på ordinarie stat. Men med bortseende från denna tvist — då jag vet, att officersmaterialet i allmänhet utgöres av kraftiga, dugliga, kunskapsrika, ur olika synpunkter väl utrustade män, vilka under sitt återstående liv erhålla ett belopp, som är precis lika med det, som officerarna vid de till B-ortsgruppen förlagda regementena erhålla i ordinarie tjänst — måste jag säga, att det med den frihet att förfoga över tid och förtjänstmöjligheter, som förefinnes för de tvångsavlösta, är det en mycket god ställning, som de komma i. Och jag är inte alls rädd för att den behandlingen av dem skall komma att i fortsättningen avskräcka unga svenska män från att aspirera på anställning inom officersbanan. Man kommer tvärtom på många håll att säga: »Tänk, den som vore lika lycklig att på samma sätt efter en relativt kort utbildning och en ganska kort tjänstetid kunna försäkras om en trygg inkomst under sitt återstående liv!» Jag är säker om att det resonemanget kommer att föras på många håll i stället för att man skulle beklaga vederbörande för att de av samhället blivit hårt behandlade.

Tyvärr blir detta anförande längre, än vad jag tänkte. Men jag har försökt belysa åtskilligt, som det möjligen med hänsyn till den följande behandlingen av utskottets förslag kan vara gagneligt att redan nu hava talat om. Vad som emellertid under gårdagens debatt hos mig framkallade den starkaste förvåningen, var det anförande, som hölls här på upplandsbänken av före statsminister Hammarskjöld. Han började sitt anförande med att tala om att anspråkslöshet är en god och erkännansvärd mänsklig egenskap. Ögonblicket efter kritiserade ju herr Hammarskjöld fjolårsregeringens ståndpunkt och betecknade den såsom varande oklok ur försvarets och, förmodar jag, ur det helas

Ang. försvars-
väsendets
ordnande.

(Forts.)

Ang. försvars-
väsendets
ordnande.
(Forts.)

synpunkt. Han rekommenderade som ett då lämpligt förfaringssätt, att man i stället från regeringens sida, sedan förutsättningen för propositionens framläggande, nämligen samförstånd över hela linjen, bortfallit, skulle hava tillrätt Kungl. Maj:t att återtaga propositionen. Jag kan ju i detta sammanhang erinra om att denna hans kritik av den nuvarande högerledningens uppfattning om läget ingick som en del i den prestation, som vid anslutningen hälsades med bravorop av kammarens högerledamöter. Jag skall icke inlåta mig på vad detta bifall betyder. Det ligger inte precis inom ramen för mina reflexioner. Jag vill blott säga, att om herr Hammarskjöld varit regeringschef och tillrätt Kungl. Maj:t att förfara på det sättet, fruktar jag, att förhållandet mellan hans regering och den svenska riksdagen blivit sådant, att regeringsuppdraget mycket snart blivit fullständigt olidligt och ohållbart. Om det skulle hava varit till den svenska högerns bästa, det vill jag inte inlåta mig på. Det få vederbörande själva bedöma.

Herr Hammarskjöld fällde vidare det yttrandet, att han tyckte, att man nu borde åstadkomma en lösning, vilken inneburit en borgerlig samförstånds-lösning — ja, ungefär så föll ordet — liknande den som kom till stånd 1914. Det var det uttrycket, som verkligen upprörde mig, och jag är nu glad över att jag inte fick ordet omedelbart efter. Ty jag måste säga mig, att jag knappast någonsin i en offentlig församling hört ett tillstånd beskrivas, där verkligheten så skilt sig från beskrivningen, som i förevarande fall var händelsen. Ty det som skedde 1914 var, såvitt jag kan förstå, den raka och klara motsatsen till en borgerlig samförstånds-lösning. Och jag skall be att få återge herr Hammarskjölds egna ord om att någon sådan icke förekom. I Nya Dagligt Allehanda för den 1 september 1914 lästes följande: »Statsministern har för Aftonbladet» — och statsminister var herr Hammarskjöld — »uttalat, att det naturligtvis för honom innebure en stor tillfredsställelse, att försvarsutskottet beslutat förorda en sammanhängande lösning av försvarsfrågan i nära anslutning till det förslag, som av ministären framlagts. Att detta resultat vunnits genom en medverkan av olika politiska partier, var enligt statsministerns mening enbart glädjande. Men å andra sidan måste man beklaga, att, såvitt känt vore, endast ett fåtal vänstermän positivt och villigt bidragit till detta resultat. — Man måste dock förutsätta, att det liberala partiets ledare skulle visa sig icke blott äga vilja utan även förmåga att, när utskottets betänkande kom till behandling i kamrarna, genomföra sina löften, så att resultatet icke äventyrades genom ogynnsamma tillfälligheter. Vårre bleve det måhända i fortsättningen. Den ovilliga och motsträviga delen av det liberala partiet utgör redan nu kanske mer än hälften av detsamma. Om denna del vunne förstärkning genom de nya valen, bleve påkänningen hård, helst som även *de nu villiga liberalerna öppet förklarade, att de icke ändrat sin förutvarande uppfattning och handlade endast under trycket av förhandenvarande omständigheter.*» Då man i pressen uttryckte tvivel, huruvida detta uttalande vore riktigt, bekräftades två dagar senare relationens riktighet av tidningen i fråga.

Jag vill härtill endast erinra, hurusom i andra kammaren, då 1914 års försvarsdebatt öppnades och där ju statsministern var närvarande, dåvarande vice talmannen, herr Daniel Persson, öppet förklarade, att han för sin del och åtskilliga hans meningsfränder icke biträdde förslaget, och att sedermera exempelvis socialdemokraten Christierson yttrade, att vad som förelåg — han var dock en av dem, som gingo med på förslaget — icke var en överenskom-melse, utan en av förhållandena *betingad kapitulation*. Herr Hammarskjölds nu uttalade uppfattning om en »samförstånds-lösning på borgerlig grund» är därför verkligen egendomlig. Och i varje fall kan jag åtminstone icke godkänna den. Nej, vad som skedde 1914, var helt enkelt — det veta vi alla —

att herr Hammarskjöld med bistånd från militärt håll drev fram en lösning, vilken som sina båda huvudgrunder hade: för flottan den s. k. Sverigebåten samt för armén den s. k. vinterförläggningen som utbildningsform för infanteriet, och detta *emot* den frisinnade uppfattningen, som då önskade gå över på andra båttyper inom flottan och i fråga om infanteriet ville gå på sommarutbildning samt för övrigt önskade ett i vissa avseenden begränsat försvar. Jag överlåter åt envar att bedöma vem som hade rätt. Erfarenheten och livet självt ha redan uppvisat, vilken av de båda parterna det var, som i själva verket företrädde de riktigaste lösningarna och de svenska försvarsintressena.

Det kan ju i detta sammanhang, när man gång på gång talat om att det dock var för väl, att vi under kriget hade den styrka, som 1914 års härordning innebar, gärna erinras därom, att båtarna av den nyss omtalade typen blevo färdiga först *efter* krigets avslutning och att det år 1915 — det år, när den värsta spänningen faktiskt förelåg här, om man bortser från funderingarna i ett senare skede om att vi självmant skulle gå ut i strid på viss sida österut — här i landet *icke fanns en enda soldat utbildad efter 1914 års program*. I den kampen fingo vi, herr talman, reda oss med de försvarsmedel, som vi hade från den tidigare gällande härordningen, och de närmaste verkningarna av 1914 års härordning hava vi egentligen att återhämta på det ekonomiska området.

Herr Hammarskjöld yttrade, att vad 1914 års härordning betydde ekonomiskt, det vet man icke, eller det känner man inte! Jag måste säga, att herr Hammarskjöld på den punkten var alltför »anspråkslös», ty det är verkligen känt, vad den härordningen, tillämpad så länge som det kunde ske, gav för ekonomiska resultat, och det är mycket märkligt, att herr Hammarskjöld icke är medveten därom. Det förhåller sig så, att vi år 1914 hade ungefär 86 miljoner kronor i militärutgifter. Om man fränskiljer utgifterna från neutralitetsförsvaret, vilka belöpte sig till respektive 46, 56, 64, 66 miljoner o. s. v., och ser på den renodlade 1914 års härordnings konsekvenser, föreliggande de resultaten, att den 1915 kostade omkring 114 miljoner, 1916 142 miljoner, 1917 156 miljoner och 1918, när man började insamla och betala de under tiden utgivna förskotten, 267.684,000 kronor. En lösning av försvarsfrågan, som på de springande punkterna i fråga om artillerifartygen och i fråga om utbildningsmetoderna, är underkänd av erfarenheten, men som i fråga om sina ekonomiska konsekvenser visar de resultat, som jag här angivit, det är, vad som framträder som resultat av den aktion, vilken utfördes 1914. Jag hemställer, huruvida verkligen ur försvarets synpunkt och ur landets synpunkt det exemplet är lämpligt att peka på och värt att nu efterfölja. Jag kan omöjligen erkänna, att så är fallet.

Jag vill för övrigt tillägga beträffande tillkomsten av det beslutet, att jag för min del aldrig deltog däri. Jag utgick nämligen — och jag skall här något beröra den allmänna situationen då — bl. a. därifrån, att i den mån de svenska försvarskrafterna i dåvarande läge, när Europa var uppdelat i två stora maktkonstellationer, som var för sig försökte om möjligt tilldraga sig understöd från varje håll, nådde en sådan omfattning, att man kunde anse, att de räckte till mer än att hävda vår neutralitet, desto starkare kunde — och så blev i viss mån även fallet — påtryckningarna tänkas bliva, att vi skulle lämna vår neutralitet och vår fredliga hållning för att rycka upp på den ena sidan och där med våra 600.000 bajonetter avgöra kampen mellan de båda stora maktgrupperna. Det var också en linje, som man — vilket är mycket lätt att påvisa i tidningarna, blad efter blad, som utkom — pekade på som den för oss naturliga och lämpliga, ehuru alla sedermera erkände, att det skulle ha inneburit vår undergång. Även om denna synpunkt nu har

Ang. försvars-
väsendets
ordnande.
(Forts.)

Ang. försvars-
väsendets
ordnande.
(Forts.)

mindre tillämplighet tror jag dock, att man ur olika synpunkter gagnar försvaret, om man icke följer de anvisningar, som den ärade talaren på upplandsbänken ger oss. Jag tror icke heller, att det är så stor risk därför, ty om det är någon, som man känner med sig på vänsterhåll att man icke bör följa, när det gäller anvisningar i fråga om militär organisation eller övriga försvarsärenden, så är det bestämt den ärade talaren på upplandsbänken.

Herr Hammarskjöld yttrade i detta sammanhang, att högern 1914 var i minoritet. Hur kom det då till att ett beslut enligt dess vilja kom till stånd? Härpå kan svaras, att i denna kammare var högern icke i minoritet. Och man har ju alltid betraktat och hävdats denna kammare som jämställd med den andra kammaren. Hos konungamakten vägrade det icke heller jämnt. Jag behöver icke närmare gå in på den saken. Det var ju uppenbarligen så, att de krafter utom och inom riksdagen, som vid den tiden närmast bestämde riktlinjerna för vår allmänna politik, gynnade, följde eller stödde herr Hammarskjöld.

Det var emellertid ytterligare ett uttalande, som gjordes i går, som jag i detta sammanhang skall be att få säga några ord om. Jag antecknade det och jag fann i dag i morgontidningarna, att de hade samma relation. Det var följande på flera håll lika refererade yttranden av herr Hammarskjöld beträffande hans egna strävanden på detta område: »Den omständigheten, att jag vid flerfaldiga tillfällen varit med och underhandlat i frågor, där man kunnat nå bättre lösning med väpnad makt, men avstått därifrån, visar väl om något, att jag aldrig velat kriget.» Min anteckning överensstämmer härmed, och jag fick den bekräftad i bl. a. den tidning, vars uttalande jag här återgivit. Jag tänker, att det stenografiska protokollet i varje fall skall visa, vad som yttrats härvidlag, och jag reserverar mig givetvis både beträffande min anteckning, som var ett kortare koncentrat, och beträffande detta mera utförliga referat, för den händelse det skulle vara oriktigt. Ty jag vill icke ett ögonblick påbörda herr Hammarskjöld annat och mera — det är alldeles tillräckligt med de faktiska förhållandena — än vad som har förekommit. Men om referatet här ungefärligen återger sakinnehållet i det sagda, skulle jag vilja veta, i vilket fall, där underhandling skett, som ett krig betraktades som en bättre lösning än det resultat man på underhandlingens väg kommit till. Ja, jag får kanske sedermera i herr Hammarskjölds anförande höra ett återupprepande av vad som faktiskt yttrats. För min del vill jag säga, att ett sådant betraktelsesätt som det, vilket återspeglar sig i det här angivna yttrandet, är fullständigt väsensskilt från den svenska demokratiens, som nu är i färd med att forma sitt land ett försvar, men som gör det för att främja fredstanken och det egna landets rättsställning i världen.

Man har här sagt — och därmed skall jag sluta — att det i allt fall ligger någonting osäkert över det beslut utskottet tillstyrker. Man påkallar från högerhåll nya val på försvarsfrågan, och man säger, att det under de sista veckorna har inträffat en sådan omstämmning, att det nu skulle komma att bli ett helt annat valutslag än det, som kom till stånd i höstas. Min namne, herr Ekman i Jönköping, sade, att det visst icke var så, att väljarna i höstas gingo till val på försvarsfrågan. Ja, jag vill i det fallet säga, att för varje valman, som jag kunde nå med tal och skrift bemödade jag mig om att göra klart, att det val, som förelåg, gällde främst försvaret, och jag bemödade mig också om att fullständigt klarlägga för väljarna, på vilka huvudlinjer de frinnades önsknigar beträffande en lösning voro att finna. Att icke upplysa valmännen om den saken och att icke meddela dem — om man var ute för att upplysa — att de vid det tillfället särskilt hade att taga position i denna fråga — en sådan politisk upplysningsmetod, om den tillämpades av herr Ekman i Jönköping m. fl. förstär jag mig sannerligen icke på. Ty nog måste

väl varje politiker, som var inne i förhållandena, säga sig, att *ett avgörande* faktiskt skulle ske i höstas genom valmännens ställningstagande. Det parti jag tillhör fick, det är jag övertygad om, icke en röst från någon enda valman, som icke hade klart för sig, både att försvarsfrågan skulle komma före till lösning och även i huvudsak den ståndpunkt, på vilken partiet stod. Jag tror även, att detsamma i stort sett var fallet hos de övriga partierna också. Det förekom i början av valrörelsen en ansats att sudda ut denna valets innebörd, men mot den ansatsen reagerades det på olika håll så starkt och så omedelbart, att jag tror, att ingen behövde tveka om vad valet i det avseendet innebar. Valet gav också, som vi veta, en faktisk majoritet för en lösning, som gick minst så långt i fråga om begränsningar som det frisinnade programmet anvisade.

Ang. försvars-
väsendets
ordnande.
(Forts.)

För övrigt: nog är det underligt, att de herrar, som voro med och deltog i en lösning 1914, som grundade sig på ett val, där 286,000 röster avgåvos för den Hammarskjöldska regeringens försvarsprogram och 474,000 röster emot detsamma, och som i den situationen kände sig oförhindrade att, sedan väljarna med ungefär 200,000 rösters övervikt uttalat sig mot den lösningen genomtvinga densamma, men nu komma och säga: »Var så goda och låt oss gå till val på försvarsfrågan», sedan ett val ägt rum och en stark valmansmajoritet uttalat sig för en i viss riktning gående lösning. Jag måste säga, att de herrarna som politiska rådgivare i fråga om hänsynstagande till folkmeningen kan jag inte värdesätta synnerligen högt. De ha genom sitt tidigare tillvägagångssätt alldeles bestämt avhått sig rätten att nu uppträda som den allmänna opinionens representanter gentemot oss andra.

Herr talman, jag tror, att det beslut som nu torde komma till stånd, skall, om också det har sina brister — det skall icke bestridas, att åtskilliga förändringar och förbättringar torde visa sig erforderliga — jag tror säger jag, att den grund, som därmed lägges, den organisation, som därmed utformas, och den lösning, som därmed kommer till stånd, skola visa sig väl hålla måttet i tävlan med tidigare här i landet fattade beslut på samma område. Jag hoppas, att beslutet skall visa sig lyckligt och dugligt som en grund för framtida svenskt försvarsväsen, och i den uppfattningen ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Hans excellens herr statsministern **Sandler**: Herr talman! Varje politiskt bedömande måste vara ett val. Intet förslag kan bedömas för sig utan jämförelse med någonting annat, och det är väl förnuftigt att i en sådan jämförelse begränsa sig till det, som kan äga någon aktualitet.

Ur denna allmänna synpunkt tror jag, att det är befogat att först och främst utmönstra avrustningslinjen ur denna diskussion, och därmed borde man få slippa hela den argumentering, som inriktar sig på att visa skälen, varför vårt land icke bör isolerat genomföra en avrustning. Det föreligger helt enkelt icke något sådant förslag. Vad det här är fråga om, är ett mer eller ett mindre.

Om man vill betrakta varje förslag, som av två är det lägre, såsom en slags partiell avrustning, ja, då skulle ju uppenbarligen även herr Tryggers förslag av i föl vara en sådan partiell avrustning, som avsåg att nedbringa vår krigsorganisation från 12 arméfördelningar till 6 arméfördelningar. Så skulle också vara förhållandet med det beslut, varigenom den svenska riksdagen nedsatt övningstiden enligt 1914 års härordning till det mått, som nu tillämpas och som ligger till grund för det provisorium, vilket högern vill behålla.

Måhända äro åtskilligas bekymmer emellertid mindre inriktade på det nu framlagda förslaget, sådant det är beskaffat, än på vad framtiden kan bära i sitt sköte. Jag vill i anledning därav hava sagt, att det ju är ställt utom tvivel, att vi oförbehållsamt vilja, att Sverige skall ansluta sig till strävandena att

Ang. försvars-
väsendets
ordnande.
(Forts.)

genom internationella överenskommelser nå fram till en avrustning. Men något isolerat steg från vårt lands sida kan icke få tagas utan att en nykter prövning sker av det förhandenvarande yttre läget, och vi vilja icke, att ett sådant steg skall tagas i blindo.

Jag tillåter mig att understryka vad jag i denna sak tidigare sagt i andra kammaren. Där tillät jag mig att karakterisera det nu för handen varande utrikespolitiska läget såsom innefattande möjlighet för oss att verkställa en justering nedåt av vår militära organisation men också innefattande en begränsning av rörelsefriheten, en begränsning, som det tills vidare ålägger oss. Jag tillåter mig också att här understryka, att jag för min del vill ha bägge momenten i detta uttalande betraktade såsom lika allvarligt menade.

Jag tror vidare, att det är befogat att från diskussionen utmönstra 1914 års härordning. Även om det förhåller sig så, att här framställdts ett yrkande på dess grund, så är denna härordning ju efter allas mening dock fallen. Den faller icke egentligen i år, den föll i fjol, då herr Trygger lämnade den åt sitt öde.

Vad nu sagts om det framlagda regeringsförslaget kunde i mycket ha sagts även om det regeringsförslag, som framlades vid fjolårets riksdag. En hel del sadades för övrigt då av herr Hammarskjöld, och han har i dag eller i går bringat oss det i erinran genom sitt beklagande av, att herr Trygger icke tog tillbaka sin proposition. Det är ju så, att ingen på allvar föreställer sig, att denna ännu på papperet bestående härordning kan komma att i verkligheten bli tillämpad. Men man vill i alla fall upprätthålla den som den så att säga ideala härordningen, och man vill göra gällande, att det var den, som räddade oss undan att bli indragna i världskriget. General Hammarskjöld, som framförde denna betraktelse i går, erinrade sig i samma andedrag, att det var dock 1901 års härordning man hade till sitt föfogande, och han gjorde därför omedelbart en reträtt till en andra linje i fortsättningen av sitt anförande, då han menade, att det icke var själva härordningen utan beslutet om denna härordning, som hade haft en sådan kraftig verkan. Ja, det är ju uppenbart, att om det vore sant, att man kan trygga landets säkerhet genom att besluta men icke genomföra en härordning, så skulle det icke vara så svårt som det faktiskt visat sig vara att nå fram till ett både effektivt och billigt försvarsväsen.

Det bör också erinras därom, att vid vår sida levde under världskriget två andra nationer, den norska och den danska, om vilka det också gäller, att de lyckades undgå att bli indragna i världskriget genom att föra den korrekta neutralitet, som hela den skandinaviska Norden då förde.

Det har gjorts gällande, att själva beslutet om 1914 års härordning skulle ha haft en viss betydelse. Jag vill icke bestrida, att en moralisk betydelse vid den tidpunkten kan ha legat, icke uti det förhållandet, att man beslöt en ny härordning, men väl i det förhållandet, att man då inför krigets allvar här kunde visa en nationell sammanhållning, vilken tog sig uttryck icke blott i det förhållandet, att Karl Staaff vid detta kritiska skede nedlade försvarsstriden — utan att såsom det vittnats här nyss från frisinnat håll, man lämnade sina uppfattningar i denna fråga — men också däruti att Branting genom sitt Kisa-telegram visade, att det var en allmän uppslutning kring neutralitetspolitiken inom hela vårt svenska folk. Det var i sådana demonstrationer av nationell sammanhållning som den verkliga betydelsen låg men ingalunda i det beslut man lyckades genomdriva i riksdagen om en ny härordning.

Det har redan av herr Ekman talats om innebörden av den historieskrivning, som från herr Hammarskjölds sida tidigare presterats. Jag behöver icke tillfoga något till den karakteristik, som herr Ekman gav i fråga om herr Hammarskjölds relation av försvarsbeslutet, att något mera liknande samförstånd icke senare skådats i detta land. Jag skall endast fortsätta och säga, att lika rättvisande var nog också historiemålningen i fortsättningen, då det där tala-

des om att man från ledande socialdemokratiskt håll hade visat ledsnad över, att den ryska ångvälden icke fortsatte att rulla fram över Europa. Det är befogat, att det inlägges en gensaga mot en sådan målning från den tiden.

Då det har sagts från herr Hammarskjölds sida, att det förslag, som nu av regeringen framlagts, är så anspråkslöst i fråga om den grundval, som man tänkt sig för detsamma — det sades uti några ironiska vändningar angående den breda, fasta folkmeningen — så må det väl vara befogat att i detta ögonblick fråga, huru är det ställt med den grundval, på vilken 1914 års försvarsordning var baserad? Herr Ekman, som är vittnesgill, har nyss berättat om hurudan stämningen var i riksdagen då, och vi veta alla, huru det sedan gick med den fasta grundval, som var lagd för 1914 års härordning. Det var en kall och bitter fläkt ur det förgångna, som slog emot oss i herr Hammarskjölds anförande, men det var det *förgångna*, som talade.

Jag tror, att den jämförelse, som man är befogad att göra här, måste ske mellan å ena sidan utskottets förslag och å andra sidan antingen provisoriet eller fjolårets regeringsförslag och jag för min del giver gärna företräde vid denna jämförelse åt det senare, som enligt dess anhängares uppfattning är militärt starkare än provisoriet inom samma kostnadsram. Jag behöver icke gå djupare in i kritisk granskning, då här sagts så mycket i den delen redan förut. Jag vill erinra därom, att, såsom jag anförde redan vid remissen av regeringsförslaget, om man gör en jämförelse beträffande antalet kompanier och med hänsyn tagen till deras storlek så utfaller jämförelsen mellan årets och fjolårets regeringsförslag såsom siffran 7 till 10. Det har redan i denna debatt erinrats om, att om man tager utskottets förslag, som i vissa stycken påbyggt regeringens förslag, och jämför linjekontingentens storlek, så blir siffran för det föreliggande utskottsförslaget 24,400 och för regeringsförslaget i fjol 26,800.

Herr Widell anförde i sitt tal, att det vore särskilt graverande i det nu framlagda förslaget, att det är *relativt* dyrt, det skulle vara det i förhållande till sin effektivitet dyraste i *kanske* hela världen. Ja, herr Widell sköt verkligen in ett »kanske» framför hela världen och så gott kunde det vara. Om man icke tager och gör en jämförelse med hela världen utan bara jämför med regeringsförslaget av i fjol, såsom jag tillåtit mig en gång tidigare göra, så befinnes att mellan kostnaderna för de båda förslagen råder enahanda proportion, 7 till 10, som jag nyss angav beträffande styrkan av förbanden, och med hänsyn härtill bestrider jag riktigheten av denna karakteristik. Det är naturligtvis icke min mening att påstå, att 24,000 icke är mindre än 26,000 eller att 7 icke är mindre än 10, men frågan måste ju alltid vara: *huru* mycket mindre är det, och om här är fråga om proportionen 8 till 9, vilket ungefär är förhållandet beträffande linjekontingentens storlek, så frågar jag: vari ligger det befogade att om ett sådant förslag användas, såsom högerreservationen gör, karaktistiken: detta är en oerhörd nedsättning av våra försvarsanstalters styrka? Jag betraktar ett sådant uttalande som i varje fall en oerhörd överdrift.

Det har sagts, att kritiken av en annan organisation icke kan göra den föreslagna organisationen ett dugg bättre, och det är ju fullkomligt riktigt, men vad har syftet varit med detta uppvisande? Jo, icke bara att visa, relativiteten i alla dessa förslag utan också att visa upp, att det dock finnes någonting, som är gemensamt för det här föreliggande förslaget och det förslag, som framlades av fjolårets högerregering, och för allt det mycket, som skiljer oss åt, behöva vi icke förbise, att det numera finnes någonting, som är gemensamt i allmänna synpunkter på denna fråga. Till detta, som under utvecklingens lopp blivit gemensamt, hör, att man betraktar den militära sakkunskapen med något andra ögon än tidigare. Principiellt ställa sig, det har blivit uppvisat tidigare, fjolårets och årets regeringsförslag i det stycket på samma grund. Man utgår

Ang. försvars-
väsendets
ordnande.
(Forts.)

Ang. försvars-
väsendets
ordnande.
(Forts.)

ifrån, att den militära sakkunskapen må få göra sina synpunkter gällande inom det område, där den är sakkunnig, och vi vilja gärna tillmäta den all den respekt, som måste tillkomma varje sakkunnig på *sitt* område. Men den militära sakkunskapen är icke politiskt sakkunnig och ej heller är den sakkunnig beträffande landets ekonomiska bärkraft. Jag lyssnar med en helt annan respekt till chefen för generalstaben, då han utvecklar skälen, varför vi behöva ett moderniserat flygvapen, än t. ex. då det såsom ett argument i denna debatt anförts, att våra regementen äga hundraåriga traditioner och att Gustav Adolf stupade i spetsen för Smålands husarer. Romantik kan vara respektabel, det vill jag ej förneka, men jag vill göra gällande, att ett sådant argument icke får högre värde därför, att det framföres från militärt håll, än om det vore framfört av vilken som helst. För övrigt framgår det, och jag vill taga fasta på det, av herr Hammarskjölds anförande, att han för sin del fullständigt gillar det betraktelsesättet, att det politiska bedömandet icke i första rummet bör åligger de militära myndigheterna. Att det i denna del råder samförstånd, kan icke vara annat än gott att här få fästa uppmärksamheten på.

Till detta, som är gemensamt i betraktelsesätt, som blivit det så småningom, hör nog också, att man på annat sätt än tidigare skjuter in som ett huvudmoment vid frågans bedömande den ekonomiska bärkraften hos vårt folk. Om man läser principmotiveringen i fjolårets regeringsförslag, så finner man där uttryckligen uttalat, att den ekonomiska bärkraften angives såsom begränsande den ram av kostnader, som överhuvud taget kan få användas för militära ändamål.

Då herr Trygger nu i debatten här tagit upp ett argument sådant som det, att det svenska folket använder så otroligt mycket pengar på kaffe, sprit och annan *lyx*konsumtion, må det vara tillåtet att fråga, om det resonemanget icke är avsett att allenast vara en moraliserande betraktelse i största allmänhet utan att vara ett argument i debatten — vad är då anledningen till, att man icke tidigare funnit sig ha råd att använda dessa många miljoner för att återuppbygga den 1914 års härordning, som man alltjämt förmenar att man tror på såsom nödvändig och behöflig.

Ut i principmotiveringen till fjolårets regeringsförslag uttalar statsministern, att han alltjämt ansåge det utrikespolitiska läget vara sådant, att ett sådant mått av försvarsanstalter vore erforderligt.

Jag vill erinra om en liten episod från fjolårets förhandlingar i försvarsfrågan, som kan vara ganska klagörande. Alla erinra sig, att då förelåg det samtidigt från regeringssidan förslag om en viss beskärning av dyrtidstilläggen för statens tjänstemän, jag vill minnas, att det var fråga om en nedskärning av ungefär 3 procent. Då var det en talare i denna kammare, som framhöll följande synpunkt. Ifall det är befogat, att statstjänstemännen avstå dessa 3 procent av sina inkomster för att budgeten skall gå ihop med användande av ett visst antal miljoner för försvaret, skulle man då icke kunna tänka sig, att man toge liknande procent av andra medborgare ute i landet, och om det då visade sig, att man på det sättet kunde täcka hela marginalen mellan regeringsförslagets kostnader och 1914 års återuppbyggda härordning, vad är då egentligen skälet till, att man *icke* begärt något sådant offer av de andra medborgarna i landet? Jag kan icke erinra mig, att det då gavs något svar på denna fråga.

Jag har här erinrat om tvenne tankar, som oemotståndligt trängt sig fram och som kommit att göra sig gällande, även då högern varit i tillfälle att i ansvarig ställning söka att lösa försvarsfrågan.

Det är emellertid andra drag i demokratiens allmänna syn på denna fråga, som icke kunnat komma på samma sätt tidigare till sin rätt. Jag har i andra kammaren i detta avseende särskilt erinrat om de olika betraktelsesätt, som

alltjämt faktiskt göra sig gällande i fråga om sammanhanget mellan fred och försvar. Det är så, att här finnes i detta land icke — jag kan inom parentes inskjuta *numera* för att icke bli missförstådd — något krigsparti, det finnes numera knappast ens några enskilda personer, som upprätthålla den meningen, att det för vårt land skulle ha varit förmånligt att ha tagit del i världskriget. Men det hindrar ändå icke, att det kan finnas skillnad i den allmänna åskådningen mellan olika partier och grupper. Även om alla vilja föra en fredsvänlig politik, är det en betydlig skillnad mellan dem, som uti fredskrafternas tillväxt se den verkliga tryggheten och i försvarsorganisationen ett tills vidare oundgängligt men aldrig riktigt pålitligt värn, och dem, som för oöverskådlig tid framåt räkna med de militära maktmedlen som den reella säkerhetsgarantien och betrakta fredskrafterna som alltjämt och långt fram i tiden ohjälpligt underlägsna. Huru pass olika synen är, framgår exempelvis av att även allmänna kulturframsteg från högerns betraktelsesätt kunna te sig såsom inneslutande nya konfliktrisker. Man finner exempelvis att i högerreservationen samfärdsmedlens utveckling och de alltjämt ökade förbindelserna olika länder emellan förringa möjligheten för oss att kunna hålla oss utanför konflikter mellan andra makter. Eller, för att taga ett exempel på annat område: man ser bristerna i Nationernas förbund, men man tyckes vilja förbise själva *existensen* av denna organisation. Inför de upprepade försöken att lösa det europeiska trygghetsproblemet, ser man blott raden av misslyckanden från själva paktens bestämmelser över den Ceciliska planen och fram till Genèveprotokollet. Men man sluter sina ögon för det faktum, att denna rad av misslyckade försök efter det andra, så förskjuter sig problemläget på ett sådant sätt, att nya möjligheter skapas för att till sist kunna lösa frågan.

Överhuvud taget, hela den insats, som ett litet land kan vilja och ämna göra i Nationernas förbund, den värdesättes på olika sätt på vänsterhåll och på högerhåll. Från högernsida har det sagts, att sedan man från början motsatt sig inträdet i Nationernas förbund, har man sedermera förhållit sig lojal därtill, och jag kan icke göra gällande mot detta någon annan mening, såvitt angår högerpartiet i riksdagen. Jag kan för övrigt gärna tillfoga, att det, i varje fall i fråga om en framskjuten representant för högerpartiet icke blott varit fråga om lojalitet utan om positiva insatser i Nationernas förbunds arbete. Men det hindrar icke, att den allmänna synen på Nationernas förbunds verksamhet och på vårt lands insats där alltjämt är en annan.

Jag torde i detta sammanhang få upptaga ett yttrande, som herr Trygger under första dagens debatt lär ha återgivit av franske konseljpresidenten Painlevé. Jag hörde samma citat ur herr Lindmans mun i andra kammaren, och av referatet att döma har det fallit lika i denna kammare. Det gick därpå ut, att de kommande tio åren skulle medföra antingen en tryggad europeisk fred eller leda till ett ännu fruktansvärdare krig än det senaste. Detta finge ingen statsman lämna ur sikte, om han icke vore en förbrytare.

Jag har funderat åtskilligt över, vad meningen kan vara med att detta yttrande blivit framfört i debatten om nu föreliggande förslag. En möjlighet skulle väl vara den, att man menar, att det nu framlagda regeringsförslaget överhuvud taget icke räknar med eventualiteten att det skulle kunna bli krig i världen under den kommande tioårsperioden. Ja, jag frågar blott: tror någon, att den nuvarande regeringen skulle ha framlagt ett förslag, som förutsätter att det svenska folket skall avse för sina försvarsanstalter under de närmaste tio åren mer än en miljard kronor, om man icke räknat med möjligheten av, att dessa försvarsanstalter kunde komma att behöva tagas i bruk?

Om man går vidare och ser efter, vad konseljpresidenten Painlevés yttrande verkligen innebär, så skall man finna, att hela inriktningen av hans anförande

Ang. försvars-
väsendets
ordnande.
(Forts.)

Ang. försvars-
väsendets
ordnande.
(Forts.)

var åtskilligt annorlunda, än man fick intryck av genom detta korta återgivande. Det visar sig, att det yttrande, som utmynnar i orden om de kommande tio årens två alternativ, hade utgått från den tidigare franska regeringens försök i Genève att finna en lösning av det europeiska trygghetsproblemet. Painlevé fortsätter på följande sätt: »Vi veta, vi också, att försök och misslyckanden äro oundvikliga, att illasinnade krafter alltjämt äro i verksamhet i vår gamla värld, vi veta, att vi föra med mot framtiden nya nationer, och att vägen, på vilken vi ha engagerat oss, är en god väg. Vi skola icke spara någonting för att påskynda utvecklingen av den internationella moralen, utan vilken Nationernas förbund icke kan existera i sin fullhet, för att påskynda alla folks samverkan, ett väsentligt villkor för vår civilisations vidare liv.» Och så kommer han slutligen till slutpunkten av detta, att om jag skulle gå ända till gränsen av min tanke, skulle jag säga, att under de kommande tio åren kommer antingen att organiseras en europeisk fred eller också komma de att föra till ett nytt krig.

Varför, mina herrar, har konseljpresidenten Painlevé framställt detta alternativ för sina åhörare? Jo, för att inskräpa nödvändigheten av en aktiv verksamhet i den riktningen, att den europeiska freden skulle bli tryggad. Att med ett sådant betraktelsesätt väl kan förenas den tanken, att de egna nationella försvarskrafterna kunna undergå revision, det framgår därav, att i samma anförande tar Painlevé slutligen upp till behandling vid sidan av en rad av olika sociala reformer det militära reformförslag, som är framlagt i Frankrike och vilket han karakteriserade så, att han sade, att det skall avse en reduktion av de bördor, som äro pålagda detta land och samtidigt tillförsäkra det en mera modern och mera solid armé.

Jag har velat återgiva på detta sätt, vad som var innebörden i den franske konseljpresidentens anförande för att det må vara klargjort, att dess hela inriktning emot en aktiv fredspolitik icke är fullt sådan som man kunde tänka sig, då man åhörde det först återgivna citatet.

Det förslag till lösning av försvarsfrågan, som framlades i föl av högerregeringen, var då presenterat som en samförståndslösning, underförstått att arbetarpartiet skulle stanna utanför densamma. Ty så mycket uppskattar jag förslagsställarnes realistiska sinne, att jag icke kan tänka mig annat än att man från början räknade med, att arbetarpartiet *icke* skulle kunna deltaga i en sådan lösning av frågan. Regeringsförslaget av i år har också framträtt, icke som en partilösning utan som ett demokratiskt samlingsförslag. Nu står och ställer sig högern utanför, och jag kan icke däröver hysa någon överraskning, jag skall icke heller låtsas någon sådan. Det är så, att våra uppfattningar alltjämt äro varandra för långt åtskilda för att något annat skulle vara möjligt i denna stund. Det måste falla ett *avgörande* i frågan. Då herr Hellberg vill göra gällande, såsom han gjorde under den första dagens debatt, att därför, att motsatserna äro stora, måste också eftergifterna bli stora, torde han själv kunna säga sig i detta ögonblick, vilka möjligheter, som föreligga för att *den* stora skillnad, som föreligger mellan huvudlinjerna i detta ärende, skall kunna i detta ögonblick sammanjämkas.

Herr Hellberg inledde sitt anförande med en bekännelse av en inträdd sinesändring. En sådan personlig bekännelse undandrager sig egentligen diskussion. Man åhör den kanske med vemod, i varje fall med aktning. Men herr Hellberg sade åtskilligt annat, som verkligen behöver upptagas till diskussion.

Herr Hellberg ansåg, att det vore erforderligt, för att åstadkomma en avspänning av försvarsstriden, att söka en något förmedlande linje mellan utskottets förslag och högerns reservation, och han har för sin del i det syftet framställt ett utöver utskottets förslag i åtskilliga stycken gående ändrings-

förslag. I anledning härav vill jag erinra om ett yttrande, som jag fällde vid remissen av regeringens förslag. Däri framhölls, att det för regeringen varit en synpunkt av verklig vikt att kunna för riksdagen framlägga ett förslag utav den beskaffenhet, att man kunde vänta, att dess genomförande skulle, såsom det där utsäges, lämna känslan av trygghet orubbad hos ett övervägande flertal av vårt svenska folk. Men det finnes ju en annan psykologisk faktor, som efter regeringens mening är av icke mindre vikt att här taga med. Det är den synpunkten, att nu skall det för första gången försökas en sådan lösning av vår försvarsfråga, att flertalet av vårt svenska folk kan säga sig, att hädanefter bära vi icke en rustning, som blivit oss påtvingad utan som det självt påtagit sig. Jag tror, att den förändringen av vår försvarsfrågas läge är av den betydelse, att regeringen är berättigad att betrakta den såsom en verkligt viktig faktor. Då det nu gäller att taga hänsyn både till den ena och till den andra av de psykologiska faktorerna, så kan det vara skäl att stryka under, att det är en risk i att spänna önskingarnas båge alltför starkt uti den situation, som nu råder.

Jag upprepar den varning, som ligger i dessa ord. Jag tror inte, att herr Hellberg genom framläggandet av sitt ändringsförslag kan göra det svenska försvarsväsendet någon verklig tjänst.

Herr Hellberg talade i sitt anförande om nödvändigheten av att majoriteten skall taga hänsyn till minoriteten. Jag skall icke på något sätt bestrida riktigheten av hans åsikt. Den sammanfaller med min egen. Det är inte rimligt, att en majoritet fattar beslut, utan att på något vis taga hänsyn till att det finnes i ett samhälle även andra människor än de, som tillhöra majoriteten. Men att herr Hellberg inte märker, att det framlagda regeringsförslaget just har utgått från det betraktelsesättet. Här har regeringen inte sökt att diktera en lösning ifrån blott sina egna synpunkter! Regeringen har velat lägga fram ett samlande förslag med utgångspunkt från att här måste ske en avsevärd besänkning av de militära utgifterna, den har velat till ett gemensamt beslut förena alla dem, som stå på denna samma grund.

Herr Hellberg kan för övrigt inte gärna ha undgått att lägga märke till en annan sak. Då demokratien träder fram till ställningen av att sätta sin prägel på försvarsordningen, så har den själv inte förblivit därunder oberörd. Då försvarsväsendet inordnas i det demokratiska samhället till att bli i anda och sanning folkets tjänare, medför detta, att samtidigt i demokratiens hjärta försvarstanken vinner ett större rum än tidigare. Jag vill upprepa i denna kammare vad jag sagt tidigare i andra kammaren, att det efter min mening är djupt berättigat, att den svenska demokratien nu övertar det positiva ansvaret för det nationella samhällets säkerhet och bestånd. Det är riktigt, att den sätter sin prägel både på vår utrikespolitik och på vårt försvarsväsendes ordnande, men den ikläder sig samtidigt förpliktelsen att alltid komma ihåg, att fäderneslandet är gemensamt, att dess öde inte kan vara ett partis och inte heller en majoritets ensak.

Jag är övertygad därom, att ett antagande av det föreliggande utskotts-förslaget blir för vårt land gagneligt, och jag anbefaller detsamma hos kammaren.

Herr **Hammarskjöld, Hjalmar**: Herr greve och talman, mina herrar! I den stora vidräkning, som herr Carl Gustaf Ekman anställde med åtskilliga föregående talare, förekom det även några punkter, som voro särskilt riktade mot mig. Jag har ingen anledning att på detta sena stadium av överläggningen sysselsätta mig med annat än dessa punkter. Likaså har hans excellens statsministern gjort mig den äran att också sysselsätta sig något med att kritisera, vad jag här har anfört.

Ang. försvarsväsendets ordnande.
(Forts.)

Ang. försvars-
väsendets
ordnande.
(Forts.)

Först ett par mindre betydande saker. Herr Ekman, som, inom parentes sagt, hört »försvarsplan», när jag talade om tänkta krigsfall, har emellertid svarat på den fråga, som jag framställde, för vilka tänkta krigsfall den föreslagna organisationen ansetts vara effektiv. Han har svarat ungefär på det sättet, att det finnes två sorters krigsfall: dels krigsfall med Danmark, Norge och det nuvarande Finland, och för de eventualiteterna räckte den föreslagna organisationen gott till. Det tror också jag, ty dessa krigsfall komma aldrig att inträffa! Men så fanns det också en annan sorts krigsfall, nämligen de, som voro farligare och större, och där erkände herr Ekman, om jag förstod honom rätt, att organisationen icke var tillräcklig, men han tröstade sig å la försvarsministern med att icke heller någon annan organisation är tillräcklig i ett sådant fall. Det är ett resonemang, som såsom så många gånger framhållits, är fullkomligt oriktigt. Det är ju så, att även om man icke kan ha den absoluta säkerheten vid ett visst krigsfall, så minskas sannolikheten av krigsfall väsentligt därigenom, att man är bättre rustad att möta ett sådant.

Därnäst talade herr Ekman något om den åsikt, som jag uttalat, att herr Trygger borde ha rätt Konungen att återkalla försvarspropositionen förra året, när det visade sig, att den förutsättning, på vilken försvarspropositionen enligt dess egen lydelse vilade, nämligen möjligheten av samförstånd, hade fallit bort. Herr Ekman uppkonstruerade det fallet, som är ungefär lika sannolikt som ett krig med Danmark eller Norge, att jag skulle varit i tillfälle att giva Konungen ett sådant råd. Det behöver jag icke sysselsätta mig med. Men han sade tillika, att om någon, vem det vara månne, gäve ett sådant råd, så skulle det väcka en mycket stor splittring mellan regeringen och riksdagen och göra regeringen mer eller mindre omöjlig. Det där angår mig egentligen icke, ty fallet föreligger ej, men jag vill säga, att det vore litet underligt, om man skulle bli så förbittrad, i händelse ett förslag återkallas, som, om det icke återtages, man i alla fall förkastar.

Så talade hans excellens herr statsministern — jag skall taga en kortare punkt — om att det skulle vara fullkomligt oriktigt, att någon socialist här i landet hade önskat den ryska ångvältens framträngande till Berlin. Nåja, rent lokalt kan jag icke precisera, hur långt dessa herrar önskade, att den ryska ångvälden skulle komma fram. Men Ryssland var då i förbund med västmakterna, vilka representerade »demokratien och civilisationen», och »demokratien och civilisationen» kunde icke segra, utan att Ryssland också segrade. Jag kan, som sagt, icke fixera — det erkänner jag — den punkt, där man helst hade önskat, att de ryska och franska stridskrafterna skulle mötas. Berlin ligger ju rätt östligt, och jag erinrar mig, att det berättades under kriget, att de ryska och franska officerarna hade stämt möte i Hannover, som ligger åtskilligt väster om Berlin! Detta, att det menades Berlin, är således en supposition, som väl icke är alltför djärv.

Så kommer jag då till det, som var huvudpunkten i herr Ekmans — jag vågar kanske säga — något livliga angrepp. Herr Ekman ondgjorde sig i mycket hög grad över, att jag skulle ha kallat 1914 års lösning i september för en samförståndslösning. Jag skulle ju kunna undgå ansvaret för det uttrycket genom att hänvisa till det riktigare citat, som hans excellens herr statsministern gjort, då han anförde det av mig valda, vida försiktigare uttrycket, att det icke i försvarsfrågan sedan dess förekommit någonting *mera likt* borgerligt samförstånd, en sats, vilken väl svårigen kan jävas. Det skulle då ha varit under någon tid, när jag varit utomlands, som något mera likt borgerligt samförstånd i försvarsfrågan inträffat i Sverige. Men i alla fall, jag skall icke begagna denna utväg, utan jag skall gärna tala om samförstånd. Enligt min mening uteslutes icke samförstånd därigenom, att den ena eller andra eller båda parterna göra uppoffringar av egna meningar för att uppnå

samförstånd. Det var detta, som Staaff uttalade, då han tog till orda omedelbart efter mig den 12 september 1914. Det är ju, för att taga ett närmare liggande exempel, omöjligt att tänka sig, att, om den Tryggerska samförstånds-lösningen kommit till stånd, detta icke skulle ha förorsakat mycket stora offer från högerns sida, offer, som ingalunda skulle ha berättigat högern att sedan diskreditera lösningen, emedan den icke vilade på något verkligt samförstånd. Och för att gå ännu närmare, så måste man väl antaga, att den lösning, som de frisinnade och socialisterna bereda sig att giva försvarsfrågan, avser att vara en samförstånds-lösning, en lösning i samförstånd mellan dessa båda partier. Och dagens regeringsorgan har icke desto mindre talat om de betydande offer, som socialdemokraterna måst göra för att komma så långt. Herr Ekman måtte, när han riktade detta anfall, ha ovanligt ljusa erfarenheter! Han måtte ha lyckats komma till samförstånd i alla möjliga frågor, utan att släppa efter något på sina egna åsikter; och särskilt måtte detta vara händelsen i den nu föreliggande frågan. I så fall kan jag endast förbindligast gratulera herr Ekman.

Så talades det om, att 1914 års försvarsordning icke var färdig vid världskrigets början eller ens under dess fortgång, och att den därför icke kunde hava någon betydelse. Jag yttrade den ofta nämnda dagen: »Det emotsedda beslutet skall, i den mån det hinner genomföras, för vårt fosterland skapa en trygghet, som det nu saknar. Redan beslutets fattande är ägnat att i väsentlig mån stärka vår ställning.» Men därmed menade jag icke, ers excellens herr statsminister, att beslutets fattande skulle stärka vår ställning, i fall vi sprunget ifrån det sedan! En sådan tanke föll nog ingen in, som var med därom eller var med i den situationen. Härtill kommer — det är väl ingen hemlighet eller nyhet — att med den mängd nyskapelser på det militära området, som måste ske eller ansågos böra ske under världskriget, var det av ofantligt stor vikt att ha denna fasta ram att hålla sig till, den antagna härordningen. Det var ingalunda förborgat, att världskrigets erfarenheter skulle komma att medföra behov av modifikationer, men på alla sidor — annars hade man naturligtvis icke gått in på lösningen — ansåg man det vara viktigt, att man dels uttryckte sin försvarsvilja genom ett så pass enhälligt beslut — jag tror det var 57 rösters majoritet i andra kammaren — dels hade denna grund att bygga på, i den mån det var nödigt.

Också i nästa punkt har herr Ekman råkat ut för ett hörsselfel. Han tog fram stora imponerande siffror om statsutgifter, som hade förekommit under åren efter 1914, och förundrade sig över, att jag var okunnig om dessa. Jag talade icke om finanserna, utan jag sade, att 1901 års härordning icke hade hindrat en kraftig utveckling på det ekonomiska området, men man kunde icke beträffande härordningen av år 1914 fälla något omdöme med avseende därpå, vare sig i ena eller andra riktningen, därför att de ekonomiska förhållandena omedelbart efteråt blevo så abnorma.

Så komma vi till herr Ekmans stora trumf. Herr Ekman har hört och herr Ekman har sett i någon tidning — jag vet icke vilken — att jag skulle ha yttrat de fullkomligt sinnessvaga orden, att jag borde icke vara misstänkt för krigsvänlighet, eftersom jag varit med många gånger, då krig hade varit den bästa lösningen, och det ändå icke blev krig. Jag är ej förolämpad, visst icke, men jag är litet stött ändå — på mina många offentliga ämbetens vägnar — att man kan tro, att en så pass sinnessvag person har kunnat utöva så många ämbeten, som jag har utövat! Jag har haft tillfälle att skaffa mig de *ojusterade* stenografiska referaten av två olika stenografer, och jag skall be att få föredraga dem. Herr Ekman sade, att jag skulle ha yttrat mig på det sätt jag nyss antydde. I det ena stenografiska referatet står det emellertid så här: »— — om det icke är något summariskt och hårt att rikta den an-

Ang. försvars
väsendets
ordnande.
(Forts.)

Ang. försvars-
väsendets
ordnande.
(Forts.)

märkningen till den, som vid många tillfällen deltagit i underhandlingar och skiljedomar angående frågor, som, om de lämnats olösta, skulle hava förorsakat krig eller krigiska förvecklingar . . .» Den andra skriver: »— — — om det icke är ett något summariskt och hårt tal att rikta . . . (lucka i stenogrammet för några ord som bortfallit på grund av ett par i närheten varande ledamöters samspråk) till den, som vid många tillfällen deltagit i underhandlingar och skiljedomar angående frågor, som, om de lämnats olösta, hade förorsakat krig . . . (lucka i stenogrammet för några ord som bortfallit på grund av ett par i närheten varande ledamöters samspråk) men nu icke förorsakade detta.»

Jag hade nyss anledning att förbindligast gratulera herr Ekman. Jag har i detta sammanhang icke någon anledning att lyckönska herr Ekman till att på en sådan grundval ha gjort ett sådant uttalande.

Jag har ingen anledning att gå in på en diskussion om vinterlinjen och om F-båten. Med avseende på den senare kan jag ändå icke underlåta att anmärka som en kuriositet, att en förutvarande socialdemokratisk statsrådsledamot vid ett högtidligt tillfälle förklarade sig med glädje och stolthet trampa dess däck.

Jag förstår mycket väl, att genom det myckna talet om samförstånd har man mer eller mindre medvetet velat draga uppmärksamheten från det, som var det väsentliga i mitt anförande, nämligen jämförelsen med de försvarsordningar, som förelågo eller voro föreslagna, *oberoende av världskriget*, således de jämförelser, som jag anställde med den liberala motionen 1914, med den socialdemokratiska motionen 1914, med Staaffs Karlskronatal och med försvarsordningen 1901. Jag förstår mycket väl, ers excellens, att det är en kall och obehaglig röst från det förflutna, som talar i en sådan jämförelse. Jag skall ur protokollet för den 14 september 1914 ytterligare nämna, att vice talmanen, herr Daniel Persson i Tällberg, med instämmande av herr Hamilton och ett flertal andra, först och främst förklarade, att han ansåg sig böra säga, att han »icke ens kunde reflektera på socialdemokraternas förslag» — det var, som vi hörde i går, ett förslag om 180 dagars övningstid för infanteriet — men så tillade han, fortfarande med instämmande av herr Hamilton och åtskilliga andra, de *lojala* orden: »Nu återstår emellertid för mig ingenting annat än en innerlig önskan, att sinnena måtte lugnas hos de många, som känna sig besvikna, och att det må bli klart för hela världen, att vi vilja försvara vårt gamla kära Sverige samt att det beslut, som i dag fattas, måtte bliva lyckosamt för vårt älskade fosterland.» Så talar icke den, som har blivit med våld och hot driven till ett beslut.

Ja, jag skall icke sluta detta anförande utan att göra ett *erkännande*. Jag talade i går om vissa framskjutna personer, hos vilka det hade utvecklats en obenägenhet för starka och mindre vackra uttryck. Det var icke utan, att när jag sade dessa ord, särskilt om regeringen och statsrådsledamöterna närstående personer, tänkte jag i någon mån på herr C. G. Ekman. — Jag *erkänner*, att jag därvid gjorde mig skyldig till ett svårt förhastande.

Herr von Geijer: Herr greve och talman! Jag har fått bestämd tillsägelse att fatta mig kort och skall också göra det. Men då jag i mer än tjugo års tid har tillhört det parti, som främst på sitt program satt landets säkerhet och värn, må det tillåtas mig att i detta ögonblick, då riksdagen sannolikt inom kort kommer att fatta ett beslut, vilket jag för min del uppfattar som en skada för det verk, som vi med obruten vilja så ivrigt ha arbetat på, få till kammarens protokoll antecknat, att jag har mot detta beslut höjt min röst. Inga lunda ligger däri någon överskattning av denna min rösts verkan; det är mera för min egen skull, jag gör detta uttalande.

Jag begärde ordet i går närmast med anledning av ett yttrande, som herr

Johan Nilsson i Malmö haft under lördagsdebatten. Detta kan i någon mån anknytas till vad som i dag förekommit. Det var, när herr Nilsson var inne på frågan, huru en neutral stat skall söka undgå olägenheten av att ryckas in i ett krig, då kriget flammar högt mellan grannarna. Om jag fattade honom rätt, så föreföll hans mening vara den — han anknöt den jämväl till de erfarenheter, som han ansåg sig ha vunnit av 1914 års tilldragelser, vilka vi ju alla upplevat — att det var vår bestämda önskan att vara neutrala och att vårt konsekventa och lojala iakttagande, av vad en neutral stat bör iakttaga, haft den goda effekten, att vi sluppit dragas in i krigets faser.

Herr greve och talman! Detta påstående är enligt min mening psykologiskt oriktigt och historiskt icke sant. Om en nation kämpar för sin existens, och det ligger en annan stat i vägen för dess intressen och dess strävan att värna sitt liv, så respekterar den icke den andras neutralitet, därför att denna senare säger: Jag vill icke vara med. Enligt min bestämda mening lönar det sig icke att i en sådan situation säga: Jag vill icke vara med, jag är snäll och beskedlig, jag vill icke på något vis vara med. Bättre och säkrare tror jag det då är, att, samtidigt som man förklarar sig vara neutral, säga: Akta er, jag kan vara farlig!

Landshövding Hammarskjöld var i någon mån inne på den frågan i går, då han redogjorde för sina erfarenheter från krigsåren, under vilka han ju stod i de historiska händelsernas brännpunkt. Riktigheten av den sats jag proklamerat framgår emellertid även av yttranden, som icke på något sätt kunna misstänkas vara färgade av de strider och motsatser, som tyvärr skilja oss inomhus. Krigets historia är visserligen icke skriven, men det finnes memoarsamlingar av omfattande art, av vilka man kan hämta lärdom. Ett sådant memoarverk har jag här i min hand. Det är amerikanske ministerns i Stockholm bok om sina minnen från sin ministertid här under kriget. Han vistades här under hela kriget. Det, som han skriver om, hänför sig icke till början av kriget utan till förhållandena i september månad 1917. Sålunda sedan 1914 års härordning i väsentligaste delar genomförts. Han skriver nämligen: »Det var emellertid tydligt, att de allierade måste skaffa sig mera tonnage, om kriget skulle kunna föras med framgång. Sverige med sin stora handelsflotta kom naturligtvis i betraktande i detta sammanhang. Några av mina kolleger påyrkade, att denna flotta skulle tagas och användas i de allierades tjänst». Herr Morris säger vidare, att han lyckades ändra denna uppfattning, dels på grund av moraliska skäl, då det bar emot för honom att förorda något dylikt emot landet, men han framhåller just i detta sammanhang och det är väl det viktigaste skälet: »Då jag uppträdde mot att utsätta Sverige för otillbörlig påtryckning, stärktes jag i hög grad i min hållning genom den amerikanske militärattachés, överste William Colvins syn på saken. Överste Colvin motsatte sig energiskt alla planer på att skärpa beslagtagandet av svenska fartyg. Tanken att detta skulle tvinga Sverige till underkastelse var, framhöll han, en fullkomlig villfarelse. Såsom erfaren militär insåg han vad Sveriges anslutning till våra fiender skulle betyda. Dess geografiska läge skulle hava satt det i stånd att effektivt blockera alla transporter av materiel eller trupper till Ryssland eller åtminstone göra dem mycket svåra och farliga. Och ännu sämre skulle det måhända ha varit, om fiendens styrka ökats med Sveriges tappra och väl övade armé, omkring 600,000 man, utbildade efter tyska metoder.» Bättre belägg för den sats, som jag nyss uttalade, nämligen, att just en effektiv värnkraft är det starkaste skyddet mot neutralitetens kränkning, torde man ej ha behov av.

Herr greve och talman! Med denna min uppfattning är det klart och tydligt, att jag för min del icke kan ansluta mig till utskottsförslaget i denna del. Det har sagts alldeles nyss av hans excellens statsministern, att 1914 års här-

Ang. försvars-
väsendets
ordnande.
(Forts.)

Ang. försvars-
väsendets
ordnande.
(Forts.)

ordningsförslag bröts sönder redan av fjolårets proposition. Det är ingen tanke på att vi skulle få det igen. Sålunda, därför att en Kungl. Maj:t i fjol framlade en proposition, som i vissa delar avvek från 1914 års förslag, skulle vi taga det föreliggande förslaget. Där är felslutet, detta just därför att den elasticitet, den utsvällningsmöjlighet, som karakteriserade fjolårets förslag, saknas fullständigt i nu föreliggande förslag. Detta är en enligt min mening oerhörd skillnad.

Under sådana förhållanden, då jag anser, att detta förslag, som nu förelagts riksdagen, är ägnat att minska den trygghetskänsla, som är förutsättningen för all arbetsglädje, då det enligt min mening — andra kunna ha andra åsikter — minskar den aktning, vi ha rätt att kräva av utlandet och som är nödvändig för den lämpliga samfärdseln mellan nationerna, och slutligen även minskar aktningen för oss själva, som är en ganska kraftig hävstång för framåtskridandet, ber jag, herr greve och talman, att få yrka bifall till herr Tryggers reservation.

Herr talmannen hemställde nu, att den fortsatta överläggningen i förevarande fråga måtte få uppskjutas till aftonsammanträdet.

Denna hemställan bifölls.

Anmälades och godkändes sammansatta stats- och andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse nr 203, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 92 med förslag till lag angående ändrad lydelse av 3 § i lagen den 8 juni 1915 om övergångsbestämmelser i anledning av lag den 30 juni 1913 om allmän pensionsförsäkring.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 206, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till privatläroverken m. m. jämte åtskilliga i ämnet väckta motioner;

nr 209, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överflyttning av domkyrkotunnomedel från Kalmar domkyrka till Växjö domkyrka jämte en i ämnet väckt motion;

nr 210, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående avlöning samt provisoriskt lönetillägg åt chefen för rasbiologiska institutet;

nr 211, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till de allmänna läroverken;

nr 212, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt för lektorn vid folkskoleseminariet i Strängnäs H. E. Scholander att för uppflyttning i lönegrad tillgodoräkna sig viss tjänstgöring;

nr 213, i anledning av väckt motion angående vissa småskollärares och småskollärarinnors rätt till löneturs- och tjänsteårsberäkning;

nr 214, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt för föreståndare och ordinarie ämneslärare vid folkhögskola att tillgodoräkna sig tjänstgöring vid svensk folkhögskola i utlandet;

nr 215, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till oförutsedda utgifter;

nr 216, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under andra huvudtiteln gjorda framställning angående anslag till tryckningskostnader;

nr 217, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under femte huvudtiteln gjorda framställning angående anslag till tryckningskostnader;
 nr 218, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under sjätte huvudtiteln gjorda framställning angående anslag till tryckningskostnader;
 nr 219, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under sjunde huvudtiteln gjorda framställning angående anslag till tryckningskostnader;
 nr 220, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under tionde huvudtiteln gjorda framställning angående anslag till tryckningskostnader;
 nr 222, i anledning av väckt motion angående beräkandet av tjänstetid i lönehänseende för de officerare och underofficerare, som fullgjort uppdrag att organisera Persiens gendarmeri;
 nr 223, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående understödjande av folkskolebarns ferie- och studieresor jämte en i ämnet väckt motion;
 nr 224, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anvisande av anslag till riksdags- och revisionskostnader m. m.;
 nr 225, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anvisande av anslag till räntor å statsskulden m. m.;
 nr 226, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anvisande av anslag för avbetalning å statsskulden; samt
 nr 227, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrämjande av lufttrafik.

Anmäldes och bordlades

bankoutskottets utlåtanden:

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till civil tjänstepensionslag jämte åtskilliga i ämnet väckta motioner;

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2, 5, 6, 7, 13 och 16 §§ i lagen den 11 oktober 1907 (nr 85) angående civila tjänst innehavares rätt till pension; och

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om vissa ändringar i lagen den 4 juni 1920 angående rätt till tjänstepension för ordinarie tjänstemän vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk jämte i ämnet väckta motioner; samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 73, i anledning av väckta motioner om åtgärder för åstadkommande av lindring i arrendevillkoren för vissa arrendatorer av publik jord; och

nr 74, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förkortning av tiden för vissa arrenden.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 5,06 e. m.

In fidem
 G. H. Berggren.

Måndagen den 25 maj e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 8 e. m.

Ang. försvars-
väsendets
ordnande.
(Forts.)

Fortsattes överläggningen angående första särskilda utskottets utlåtande nr 1, avdelningen I. Försvarsväsendets ordnande, punkten 1, såvitt angick den under rubriken Lantförsvaret upptagna underavdelningen C. Härens organisation i fred på högre och lägre truppförband. Fästningar.

Herr Rooth: Herr greve och talman! Såsom representant för Kronobergs län ber jag att få tacka Kungl. Maj:ts regering, som låtit oss behålla åtminstone någon del av vårt regemente. Det hade givetvis varit önskvärt, att vi fått behålla regementet obeskuret. Jag hoppas emellertid, att regementet i farans stund skall visa sig vara värdigt att få leva.

Med avseende å försvarsfrågan i allmänhet, så kan det naturligtvis icke komma i fråga, att jag på detta sena stadium av förhandlingarna här skall ens försöka att anlägga några nya synpunkter. Jag ber endast att få säga, att då jag nu kommer att rösta för den Tryggerska reservationen, så gör jag det därför, att jag anser, att man därigenom beredes tillfälle att få försvarsväsendet ordnat på ett för hela landet tillfredsställande sätt. Det är nog så, att man från vissa håll önskar, att övningstiden nedsättes; men att försvaret i övrigt nedskrivs, i den utsträckning utskottet avser, det vill man visst icke i allmänhet vara med om. Därom vittna icke blott anförandena här i kammaren, utan även alla de uttalanden, som i dessa dagar från skilda håll inom landet inströmma till riksdagen. Jag förutser, att ett bifall till herr Tryggers reservation av det svenska folket skall hälsas med glädje och förtröstan, men att däremot ett beslut i motsatt riktning kommer att vålla sorg och modlöshet.

Jag ber, herr greve och talman, att få yrka avslag å utskottets hemställan och bifall till den av herr Trygger m. fl. avgivna reservationen.

Herr Björkman: Herr talman! Den uppfattning, som jag sedan många år tillbaka hyser i försvarsfrågan, har visserligen berörts mer eller mindre utförligt av föregående talare, men jag har likväl ansett det vara min plikt att till protokollet foga några ord.

Vi ha här under den långa debatten hört framföras olika uppfattningar om vårt utrikespolitiska läge. En och annan har svartmålat detta läge, andra ha sett detta läge rätt ljust, och det var med stor tillfredsställelse, jag lyssnade till hans excellens utrikesministerns uttalande i detta fall. För min egen del vet jag ju, att förhållandena mellan de makter, som deltog i världskriget, inte äro sådana, som önskligt vore, men vad man ännu tvistar om, synes mig inte vara av den art, att det kan medföra några farhågor för oss, att vi indragas i dessa tvister. Vi ha levat i fred både med våra grannar och andra makter i mer än hundra år. I trontalet ha vi ock hört konstateras år efter år, att vårt förhållande till utrikes makter är gott. Detta goda förhållande stördes lyckligvis inte ens 1905 och inte heller under ett senare skede. Det finns väl också icke, såvitt jag hört, någon, som påstår, att våra försvarsrustningar i ringaste mån grunda sig på misstankar mot våra grannar. Vi hörde visser-

ligen i lördags en hänsyftning på, att vi numera hade en lång landgräns västerut, men denna gräns är nog nu minst lika säker mot att icke bli hotad, som den var före 1905. Ingen befarar väl heller några elaka avsikter mot vårt land från någon av de stater, som kransa Östersjön och Bottenhavet. Här har tidigare i dag från så pass skilda håll som herr Carl Gustaf Ekman och herr Hjalmar Hammarskjöld uttalats förvissningar i detta avseende. Nog erinrades kammaren ävenledes om i går, och vi ha sett denna sak även berörd i den s. k. försvarsvänliga pressen, att Polen är i beråd med att skaffa sig en stark flotta. Men ingen menar väl, att dessa flottrustningar och hamnanläggningar invid Danzig äro i någon den ringaste mån riktade mot oss.

Med vilken eller vilka makter skulle vi då riskera att komma i sådana tvister, att vår stridsmakt skulle vid lösningen av dessa tvister spela någon roll? Med någon av de båda stora västmakterna? Det påstår ju ingen? Men blir det krig mellan dessa eller andra stormakter, skulle vi nödgas skydda vår neutralitet. Kunna vi skydda denna mot någon av stormakterna? Sänkte inte U-båtar en mängd av våra fartyg och beslagtogs inte andra med last och allt trots vår markerade neutralitet och trots vår flotta? Våra redare och affärsmän vänta ännu på ersättning för dessa neutralitetskränkningar. För övrigt skulle vi med ett än så starkt och dyrbart flygväsen kunna skydda t. ex. Göteborg eller Stockholm mot fientliga flygräder, sedan numera detta stridsvapen utvecklats så som skett efter världskriget?

Nu ha vi inte de senaste veckorna fått läsa i tidningarna såsom vid föregående tillfällen under senare årtionden, då ordnandet av vårt försvarsväsen stått på dagordningen, om några sågfilare. Bolsjevikerna däremot äro nu busen, som man söker skrämman med, såsom också, om jag ej hörde fel, i lördags antyddes här. Jag har nu naturligtvis inga förbindelser med de ledande krafterna i den nuvarande ryska regeringen, och ingen annan utomstående torde känna dess planer. Men vill någon på allvar påstå, att vi under några förhållanden skulle ha att befara något försök ens från detta håll till anfall mot oss för kränkandet av vår frihet och självständighet? Jag är för min del sålunda viss om, att vårt förhållande till främmande makter även för framtiden skall bli gott, och att ingen skall hota vår frihet och självständighet, om vi ej själva ge anledning därtill.

Det är ur dessa synpunkter, herr talman, som jag instämt i den motion nr 234, som här i kammaren framburits av herr Lindhagen, vari han hemställer, »att riksdagen med anledning av propositionerna nr 50 och 51 angående försvarsväsendets ordnande ville hos Kungl. Maj:t anhålla om 1:o en skyndsam plan för krigsväsendets avrustning med bibehållande allenast av en folkligt organiserad, oundgänglig ordningsmakt; 2:o ett aktivt framträdande i de internationella förhandlingarna för ett folkprogram till en verklig världsorganisation av freden». Men jag förstår ju, att ett yrkande om bifall till den motionen skulle icke vinna vidare anslutning, även om jag vet, att de synpunkter, vilka jag omfattat, delas av åtskilliga inom både denna och andra kammaren och av hundratusental medborgare ute i landet. Det är sålunda givet, herr talman, att då jag är pliktig att avge min röst i den föreliggande frågan, så avger jag den för det förslag, som för närvarande innebär de minsta uppoffringarna och sparar det mesta möjliga av utgifter och som jag obetingat anser vara till gagn för land och folk.

Blott några ord till och detta med anledning av ett par uttalanden under debatten! Här yttrades för ett par dagar sedan, att de funnos bland oss, som vilja lägga vårt land öppet för främmande inkräktare. Var finnas dessa inkräktare? Man har fog och rätt att framställa den frågan. Jag har sökt visa, att ingen av våra grannstater kan misstänkas för några avsikter att inkräkta på vårt område. Sedan vi fingo så att säga våra naturliga gränser

Ang. försvarsväsendets ordnande.
(Forts.)

Ang. försvars-
väsendets
ordnande.
(Forts.)

och nödgades avstå från våra inkräkningar på andras områden under den s. k. storhetstiden, så ha vi ju faktiskt levat i fred — man skulle kunna frestas säga: därför att vi velat leva i fred. Det gjordes ju på sina håll, varom under debatten tidigare erinrats, ansträngningar under världskriget att draga oss in i detta, såsom det skedde med det land på Balkanhalvön, som tidigare under debatten omnämnts. Om det då lyckats att draga oss med, hade det ingalunda varit omöjligt att vi varit lika illa ställda som det åsyftade landet och varit ett mer eller mindre tacksamt objekt för samma ledsamheter som detta land. Men när vi undgått att dragas med i världskriget, så var det nog därför, att de aktivistiska intressena, hur högröstade de än voro, tystades ned av den fredsvilja, vars främsta bärare varit och äro att söka — inte inom högern, utan på vänstersidan och främst bland dem, som beskyllas vilja lägga vårt land öppet för främmande inkräktare. Jag ser i Kungl. Maj:ts proposition och i utskottsförslaget ett uttryck för denna fredsvilja, även om jag skulle önskat detta uttryck betydligt kraftigare, och det är därför jag som sagt ansluter mig till utskottsförslaget.

Fröken Hesselgren: Herr greve och talman! Jag hade inte tänkt yttra mig i denna fråga, men då det nu artar sig till att bli ett allmänt deklarerande av personliga ståndpunkter, har jag en känsla av, att också jag är skyldig att avge en förklaring, hur jag kommer att rösta och varför. Helst som min röst på grund av omständigheternas makt i pressen och i den allmänna meningen har uppfattats komma att spela en roll, som jag hoppas, att den inte skall komma att behöva göra. Inte för att det i sak gör ens ansvar mindre, ifall utgången beror på flera röster än ens egen.

När man lyssnar till en debatt som denna och till den debatt, som har föregått densamma i pressen och bland människor i allmänhet, så känner man som så många gånger förut, att det är nästan omöjligt att med lugn tala om denna fråga, att inte bli i sitt innersta jag upprörd av den. Och det är väl det, som förklarar, att vi alla här stå och tala liksom över varandras huvuden, utan att förstå varandra och utan att förstå, att vi innerst inne i alla fall mena samma sak. Det är ju det, som gör den här frågan så svår, att måttet på ens fosterlandskärlek mätes efter ens vilja att sätta större eller mindre lit till ett visst slags försvarssystem. Det är en uppfattning, som är så urgammal, att den bottnar i den tid, då mannens kärlek till hustru och barn måste ta sig uttryck i att med vapen i hand försvara dem mot den fientliga grannen. Kärleken har inte minskats, därför att detta ansvar har lagts över på rätten i landet. Det är medlen, som ha ändrats, men det är väl ingen, som tycker, att de nuvarande medlen äro mindre effektiva. Det är just ineffektiviteten hos de gamla medlen att försvara ländernas frihet och oberoende, som har blivit så fruktansvärt uppenbarat under det gångna världskriget. Man *måste* söka nya vägar och nya medel.

Vi äro inte här en grupp, som älskar sitt land, och en, som inte älskar det, en grupp, som sitter inne med all klokhet och allt förutseende, och en, som saknar det. Inte älskar den sitt land mindre, som söker efter de nya vägarna, än den som blott håller fast vid de gamla. Betydelsen av en nedrustning ligger i att man därmed markerar sin vilja att söka dessa nya medel, att man inte får lägga in all energi, alla medel och alla tankar endast på fullkommandet utav de gamla medlen, de måste också riktas mot det som en gång skall ersätta dem. Men detta betyder inte, att man omedelbart kan slopa de gamla medlen. Man kan inte, som det skulle kännas bäst, få säga, att vi begära att få avrusta. Man kan inte göra det, förrän man fått ett verkligt fast grepp på de nya medlen, och därför måste vi alltjämt använda även de gamla metoderna för att söka trygga vårt lands självständighet.

Men skall det gamla systemet behålla något av sin effektivitet, under de nya förhållandena, måste det bäras upp av de breda lagrens förtroende och av en känsla hos dem, att de fått vara med om, inte bara att betala till ett system, som har uttänkts låt vara av en aldrig så intelligent, sakkunnig och klok minoritet, utan att de varit med också att från grunden mura upp detta system. Jag har svårt att förstå, att de, som själva kalla sig försvarsvänner, ej kunna fatta detta. Varför kunna de ej stryka under, taga fasta på och draga fram den känsla av ansvar för det egna landet, som ligger uttryckt i det faktum, att här har en folkmajoritet enat sig om inte något negativt utan något positivt efter alldeles samma linjer, som dem man själv anser vara de riktiga, ehuru de inte gå lika långt, som man själv kanske hade tänkt sig. Möter man med förtroende och förståelse vad som ligger uttryckt i detta förslag av vilja att värna sitt land, torde det ge mer resultat än vad ett aldrig så tekniskt effektivt försvar skulle göra.

Kan man få bort oviljan och misstron mot ett system, som folket anser sig ha blivit påtvingat, så betyder det oerhört för möjligheterna att utbilda, dana och skapa icke blott tekniskt dugliga soldater, utan, vad som för nutida förhållanden torde vara av ännu mera värde, människor, som känna sig solidariska med sitt land, som veta att det är vårt ett offer och som ha viljan att giva det offer, som stunden kan kräva, vare sig det betyder att gå som soldat i den härdvunna meningen eller i den som den nya tiden kan komma att kräva. Det är på offerviljan och på samhörighetskänslan, som det hänger. Personligen har jag icke så stor lit till det tekniska försvaret och jag hoppas och tror, att människorna skola kunna treva sig fram till andra vägar och medel att skydda vår frihet och vårt oberoende, men jag känner i alla fall, att jag kan rösta med det här föreliggande förslaget, därför att jag däri ser en verklig vilja till att med nu till buds stående medel försvara det, som är oss alla kärt.

Att jag i år säger mig kunna rösta för detta förslag, då jag förra året gick på den Hellbergska linjen, d. v. s. det av vänsterns förslag, som gick närmast högerns, är en fullständigt konsekvent utveckling av den ståndpunkt, som jag då intog och jag alltjämt har. Jag ansåg mig icke då ha rätt att rösta för en så pass genomgripande omläggning av det nuvarande försvarssystemet, innan frågan hade hänskjutits till folket i val. Det har visserligen sagts, att det ha vi icke gjort, att det har icke varit ett verkligt hänskjutande till folket i val, därför att så många andra intressen spelat in, att de skymde bort försvarsfrågan, och att man icke förstätt vad saken gällde. Det har dock här från flera håll av dem, som varit ute i valrörelsen bestämt förklarats, att de gjort allt vad på dem kunde ankomma för att lägga fram förhållandena så att folket kunde förstå vad det gällde. Skulle det emellertid vara så, att andra intressen under valen ha skjutit undan denna fråga, som från högerhåll nu betecknats gälla vårt lands vara eller icke vara, då måste jag säga, att ett förfärligt ansvar faller på dem, som tro, att det finns en majoritet med en sådan åskådning och ändå icke ha lyckats att få fram den i valen.

För mig, som icke tror på en sådan fördold majoritet, för mig måste saken te sig så, att valutgången har givit ett svar på frågan; att folket nu känner sig våga gå in för en sådan omläggning, som det här är fråga om, och att denna omläggning i demokratisk riktning är den som bäst för närvarande motsvarar, vad vi i vårt land kunna begära av försvaret.

Att den majoritet, som skall besluta om detta, inte är så stor, som man skulle önska, lägger naturligtvis ett mycket stort ansvar på oss, som tänka besluta. Det har också erkänts från statsrådsbanken. Statsministern har i dag sagt, att det ansvar, som man här tager på sig, innebär att man förklarar sin vilja att med alla medel skydda sitt land. Att ansvaret i denna stund känns tungt, det är jag den förste att känna och erkänna, men jag måste

Ang. försvars-
väsendets
ordnande.
(Forts.)

också säga, att jag tror, att ansvaret skulle vara ännu tyngre, därest man skulle försöka att nu medverka till att denna fråga ytterligare skjutes upp.

Den Hellbergska linjen i år skulle jag kunna principiellt ansluta mig till, på grund av de motiv han har givit för sitt ökningsförslag, ty jag måste erkänna att samhörighetskänslan om en stor fråga, betyder så oerhört mycket, att man skulle vara böjd att gå den vägen blott för att få fram denna samhörighet. Men jag kan inte tänka mig och det förefaller mig fullständigt otroligt, att man med den lilla ökning, som herr Hellberg föreslår, skulle kunna vinna, att motståndarna skulle känna sig på något sätt solidariska med någonting, som de till den grad ha underkänt som utskottets förslag. Under sådana förhållanden anser jag ej att jag för en så oviss möjlighet vill ge mig ut på sammanjämkningens än ovissare vägar. Därför, herr greve och talman, kommer jag för min del att giva min röst för utskottets förslag, dock med förbehåll att i en eller annan detalj gå, om jag så finner lämpligt, andra vägar.

Herr Bårg: Jag har begärt ordet endast för att säga ett par korta repliker med anledning av vad herr Hammarskjöld yttrade i sitt sista anförande.

Herr Hammarskjöld uttalade, att det var alltför hårt att fälla ett sådant omdöme, som jag hade tillåtit mig att göra om hans ställning till fredsproblemet och vad därmed sammanhängde. Jag sökte med mina ord ge uttryck åt den tanken, att bakom hela den åskådning, som ligger till grund för 1914 års härordning och sättet för dess genomförande, låg det gamla kända mottot: den som vill fred, han ruste sig för kriget. Därmed har jag visst inte på något sätt velat underkänna de personliga insatser, herr Hammarskjöld gjort, vid slittandet av internationella tvister. Den reprimand, herr Hammarskjöld gjorde, tror jag, berodde på något missförstånd av innebörden av vad jag hade velat säga.

Utöver detta nödgas jag säga några ord, emedan herr Hammarskjöld uttryckte, såvitt jag kunde finna, sitt missnöje med den ömtålighet eller fin känslighet i ton och omdöme, som hade ådagalagts från regeringen och dem närståendes sida. Jag medger, såvitt jag förstår att bedöma, att en annan ton har på sista tiden kommit till begagnande i de politiska debatterna här än under tidigare riksdagsår. Jag tycker, att denna andra och bättre ton, för vilken vi, det vill jag här säga, till icke oväsentlig del har att tacka den föregående högerregeringens chefs hela personlighet och hans framträdande för en mildare klang än förut, är ett bevis på en högre politisk kultur än man förut har haft. Jag beklagar, att vid denna debatt tonerna på sista tiden ha fått en klang av 1914 och därpå följande års, men jag tror knappast, att herr Hammarskjöld kan svära sig fri från att ha varit orsaken härtill. Det vill jag säga, att om bönerna bli alltför heta från herr Hammarskjöld och dem, som ropade bravo till hans anförande, att återföra debatterna i den gamla tonarten, tror jag inte, att man tjänar på det, men jag tror, att man kan bli bönhörd. Jag väntade sist av herr Hammarskjöld, vill jag säga, att han var i behov av att frambesvärja den andliga smörjelse, som bestods under åren 1916—1917. Herr Hammarskjöld talade vidare om anspråkslöshet, och det var ett ord, som han använde i sådan ton och i sådant sammanhang, att var och en måste fästa sig vid det. Den majoritet, som står bakom ett bifall till utskottets förslag här, nämligen regeringen och de personer, som kunna vara tillfreds med förslaget, betraktade herr Hammarskjöld själv såsom något synnerligen anspråkslöst. Ja, det är ett underligt tal från det hållet och från den man, som byggde hela den politiska regim, som han uppbar, på ett sådant »parlamentariskt» underlag som — »bondetåget», det bör sägas ut här.

Om nu herr Hammarskjöld åberopar ett utslag i riksdagen vid hans försvarsförslags behandling 1914 som ytterligare bevis på, att det verkligen fanns en

mera samlad åtminstone borgerlig mening omkring densamma, så nödgas jag liksom herr Ekman bredvid mig gå in på svagheten i den argumenteringen. Alla känna vi till, att varför den samlade vänstern, såväl liberaler som ännu mera socialdemokrater den gången böjde sig och icke på ett annars säkerligen skeende sätt motsatte sig det då föreliggande förslaget, var inte därför, att detta förslag i och för sig ansågs vara tillfredsställande, behöfligt och lämpligt för vårt land och vårt folk att antaga. Nej, det var säkerligen inte den orsaken, utan det var den djupa känslan av nödvändigheten att visa världen utåt, att här stod en enig nation, som gjorde, att man åtminstone från socialdemokratiskt håll i många fall med sammanbitna tänder teg den gången. Det var inte att vänta, att man för fredens och fosterlandets skull från högerens sida skulle göra sådana medgivanden rörande försvarsförslaget som möjliggjorde att man kunde samlas på en linje, som realiter kunde betraktas såsom en samlingslinje. Utan det offret måste man från vänstersidan då bringa för fosterlandets, för fredens skull; men detta bevisar inte, att det var något *parlamentariskt* underlag för det beslut, som fattades, och man skall aldrig lyckas att kunna trola fram den synen på tingen. Återgår man till protokollet såväl i första som andra kammaren för den korta debatt, som föregick detta förslags antagande, skall man finna riktigheten av det, även om man dämpde tonen vid det tillfället.

Ang. försvars-
väsendets
ordnande.
(Forts.)

Sedan dess har, och det skall man komma ihåg, när man talar om »parlamentariskt underlag» och »anspråkslöshet», dock inträffat någonting, som, även om herr Hammarskjöld varit i utlandet och därför inte är fullständigt säker på huruvida det framkommit något mera »samlande» försvarsförslag än hans eget, han borde observerat. Och detta är att vi sedan dess fått — inte genom herr Hammarskjöld och dem, som stodo bakom honom — något, som heter medborgarrätt i detta land, och ryktet om denna händelse borde dock ha trängt in t. o. m. i en politisk gravkammare. Därutav följer, att bakom den majoritet, som dock finns i riksdagens båda kamrar, står ett avgjort stort antal svenska medborgare och under detta förslag ligger en helt annan *parlamentarisk* grund än den, på vilken herr Hammarskjöld på sin tid byggde sin regering och sitt försvarsförslag.

Jag skulle vilja sluta med att säga, när herr Hammarskjöld uttalade, att anspråkslöshet är en dygd, att jag sedan barn i all min enkelhet lärt mig, att artighet också är en dygd. Herr Hammarskjöld sparade icke på att genom gratulationer betyga herr Ekman sin artighet, och jag skulle nu vilja försöka mig på att visa samma artighet åt herr Hammarskjöld. Jag skulle vilja säga: icke i kraft av »anspråkslösa» ledamöter, som i denna och andra kammaren representera de många 100,000-tals arbetare, vilka stå bakom regeringens och utskottets förslag, liksom ock de som mera representera medelklassen utan i kraft av själva denna massa medborgare dessa flera 100,000-tal uti landet, som stå såsom majoritet bakom sina talesmän här för detta förslag. Jag säger, att jag gratulerar herr Hammarskjöld eller vilken annan som helst, om han ännu en gång skulle försöka sig på — om till äventyrs något allvar föreligger i de uttalanden i tidningspressen, som man ibland kan få se, att vissa sådana spekulationer äro i görningen — att på *det* »parlamentariska» underlag, som herr Hammarskjöld betraktar som mer anspråksfullt än det, regeringen nu bygger på. Åstadkomma en ny borggårdsregim — med ett »bondetåg» eller liknande som underlag!

Herr Ekman, Carl Gustaf: Sedan jag, herr talman, haft ordet, ha åtskilliga talare här uppträtt. Jag skall inte replikera flertalet av dem och inte ingå på något bemötande av t. ex. herr Johanssons i Fredrikslund gång på gång upprepade förklaring, att vad som här bjudes från utskottets sida, är från

Ang. försvars-
väsendets
ordnande.
(Forts.)

olika synpunkter olämpligt och otillräckligt. Det omdömet får bäras. Jag skall inte heller gå in på herr Clemedtsons tal om hans giftiga gaser. Dem får han behålla för egen del i fortsättningen. Och jag skall inte heller tala om herr Nilssons i Östrabo spådomar rörande det frisinna partiets framtid. Jag vill i det avseendet endast säga, att det är klokt att inte spå i politik. Det politiska livet har lika väl som liv i allmänhet utvecklingsmöjligheter i olika riktningar, som den enskilde gör klokt i att inte på förhand förklara sig kunna profetera om. Jag vill för övrigt i det avseendet säga, att jag står i livlig förbindelse med mina partikamrater och meningsfränder över hela landet. I en fråga som denna är det också givetvis livligt meningsutbyte mellan en riksdagsgrupp och dess väljare ute i landet — ja, en mycket intensiv sådan. Jag har tills dato icke från någon partimedlem erhållit en enda rad av ogillande av det frisinna partiets hållning i denna fråga vid årets riksdag. Däremot har jag haft mycken annan och talrik korrespondens från okända, namnlösa skribenter, som hava uttalat mycket positiva omdömen om vår hållning och speciellt om min egen personliga ställning. I ton, språk och samhällssyn, ha dessa skribenter ådagalagt, att de måste tillhöra den elit av samhället, som herr Trygger inledningsvis förklarade sig representera i det politiska livet.

Jag skall emellertid, som sagt, inte syssla därmed, utan i stället övergå till några repliker beträffande vad som sades här på uppsalabänken. Herr Hammarskjöld yttrade gent emot mig, att han förstod inte, hur man kunde vara förbittrad över hans råd till den föregående regeringen, att den bort tillråda Konungen att återtaga propositionen, när förutsättningarna därför visade sig inte vara till finnandes, då propositionen i allt fall inte hade någon utsikt att bli bifallen. Ja, den lilla finurligheten, herr Hammarskjöld, är lätt genomskådad! Man måste ju se på under vilka förutsättningar det rådet skulle ha följts, d. v. s. de förutsättningar, som föreläge för den Tryggerska regeringens tillkomst. Den regeringen hade förklarat som sin stora uppgift, att lösa försvarsfrågan. Den hade deklarerat sig villig att göra det i samförstånd med flertalet väljare. Nu gör herr Hammarskjöld gällande att till propositionens villkor skulle ha uttalats från ministärens sida: visar det sig, att inte våra villkor accepteras, näväl, så taga vi tillbaka propositionen, men kvarstanna likväl i regeringsställningen. Ty blott under den förutsättningen hade det varit någon mening i att återtaga propositionen. För en dylik politik, herr Hammarskjöld, gäller icke begreppet parlamentarisk politik utan »borggårdspolitik». Och den politiken tror jag icke varit vare sig klok, lämplig eller riktig.

Herr Hammarskjöld yttrade vidare rörande de allmänna synpunkter på det militärpolitiska läget, som jag utvecklade, att han medgav, att beträffande den första förutsättningen, nämligen våra närmaste grannar, de grannar, med vilka vi ha gemensamma landgränser, och de grannar, som eljest ligga oss närmast, gällde, för så vitt jag uppfattade honom riktigt, det omdömet, jag gav därom. Men han tillade, att när det sedermera gällde kombinationer t. ex. av stormakter, så hade jag endast resonerat som så: ja, då räcker inte den försvarsorganisation, som nu föreslås av utskottet eller den, som återfinnes i propositionen. Men då räcker ej heller den, som herr Clason har framlagt, eller de yrkanden av än större omfattning, som eventuellt andra komma att hemställa om bifall till. Herr Hammarskjöld framhöll häremot, att i det och det speciella fallet garanterar dock en sådan härordning en större säkerhet. Han turnerade sin ståndpunkt på det sättet, att ju starkare, ju mera man rustar, ju sannolikare är det, att man får vara i fred i dessa fall. Ja, visserligen kan det sägas, men beträffande det är det också svårt att spå. Det beror på under vilka förhållanden, som ett dylikt krig bleve fört. Det kunde ske under förhållanden, där — och det är väl herr Hammarskjöld också medveten om — inte ens alla våra

längst gående ansträngningar skulle äga avgörande betydelse. I sådana fall få vi alltjämt räkna med, att vårt försvar får uppgiften att *avskräcka* från angrepp, d. v. s. att ådagalägga att vi sälja oss så dyrt, att man på en eventuell angriparens sida kommer till den uppfattningen, att det kostar mer än man vinner med ett angrepp mot oss. Jag vågar göra gällande, att det kravet uppfyller den organisation, som här är fråga om, för alla de fall, där hänsynen till svensk krigsstyrka ensam skall vara det avgörande motivet för angrepp eller icke. Det är därför, som jag anser, att man jämväl med hänsyn till dessa senare fall kan här stanna vid den organisation, som nu är föreslagen av utskottet. Det är ett relativt säkerhetsskydd man har att räkna med beträffande både den ena och den andra organisationen. Det har man icke velat erkänna från högersidan. Där talar man å ena sidan om ett *betryggande* försvar och å andra sidan om ett otillräckligt sådant. Men det är den problemställningen som är falsk. Det förhåller sig så, att vi för vissa krigsfall erhålla ett betryggande försvar men för andra endast ett relativt rättsskydd, vilket omdöme gäller *både* den ena och den andra organisationen. Om man framställer saken så, tror jag att folk i allmänhet kan komma underfund med att vad det till sist gäller är ett avgörande, hur långt man vill gå i avseende på offer för den senare möjligheten.

Jag kommer nu över till vad herr Hammarskjöld ursprungligen kallade för »samförståndslösning». Han förklarade nu, att han icke sagt, att det var en samförståndslösning, som kom till stånd 1914, utan att det icke förekommit, om jag fattade honom rätt, något sedan 1914, som *mera liknade* en samförståndslösning än vad som då skedde. Jag skall icke diskutera om nyanserna i det uttryckssättet, men det var väl meningen att säga, för såvitt det var någon mening alls med det sagda, att man kom ändå överens på det sättet, att det kunde vara en förebild för vad som i regel borde ske, när försvarsfrågan skulle lösas; och det är därom jag för min del icke kunnat vara enig med honom. Det var en *paniklösning*, som då skedde. Skäl, motiv och avväganden dikterade icke den lösningen, utan den kom till uteslutande från deras sida på vänsterhåll, som biträdde förslaget, emedan de ansågo situationen nödvändigöra att till *vad pris som helst* ett beslut *just då* skulle komma till stånd. Och det kan icke vara rimligt och riktigt att rekommendera en dylik uppgörelsemetod för fortsättningen. Herr Hammarskjöld åberopade ett yttrande av Daniel Persson som bevis för att det dock var en samförståndslösning som kom till stånd. Som den utmärkte historiker herr Hammarskjöld är läste han dock icke den delen av herr Daniel Perssons yttrande som avsåg dennes omdöme i det föreliggande fallet, utan endast slutorden som inneburo ungefär det, att i det läge, som då förelåg och då talaren ifråga icke kunde påverka beslutet, så hoppades han, att det skulle gå väl, eller ungefär samma önskan som herr Trygger i går avslöt sitt anförande med genom att säga, att då ett beslut nu kommer till stånd, hoppades han, att det icke skulle skada gamla Sverige, eller någonting dylikt. Men i andra delar av det anförande, som herr Daniel Persson höll, karakteriserade han den lösning som genomdrevs. Där lyder anförandet som följer: »Herr talman, mina herrar! Under fruktansvärda världshändelser och en allvarstygnd tid gå vi i dag till lösning av en av vårt lands viktigaste frågor, och vi ha ingen garanti för att inte ändå allvarligare tider kunna stunda för vårt folk» — — — »Det är därför som jag nu med ledsnad nödgas konstatera, att det förslag till försvarsfrågans lösning, som framförts av liberala partiet vid frågans förberedande behandling, av anledningar, som jag helst undviker att beröra, icke vunnit sådant understöd eller blivit så utarbetat, att yrkande om bifall till detsamma nu lämpligen kan framställas. De omständigheter och förhållanden, som därvid spelat in, känna vi alla, och jag behöver sålunda inte ingå på någon

Ang. försvars-
väsendets
ordnande.
(Forts.)

Ang. försvars-
väsendets
ordnande.
(Forts.)

historik i det avseendet.» Och han tillägger sedan: »Av vad jag sålunda i korthet yttrat, kunna herrarna väl förstå, att jag icke kan ansluta mig till regeringsförslaget eller finna det innefatta den bästa lösningen på denna viktiga fråga.» Kan det yttrandet åberopas som bevis för att en »samförståndslösning» kom till stånd? Vill man för övrigt se på, huru man å ömse sidor uppfattade saken, ber jag få anföra några rader ur en tidning, vilken framträdde såsom ett av den dåvarande regeringens organ. Den innehöll — det var dagen efter sedan uppgörelsen träffats och förekom under rubriken »*Äntligen*» — uppgift om »ett rykte, att herr Staaff förhandlat med herr Hammarskjöld och att en överenskommelse träffats». I fortsättning skrev tidningen: »Med sammanbitna tänder, invärtes sjudande av raseri och grämelse, bringar man fosterlandet det 'offret' att uppge något av sin landsfördärliga trilska!» — — — »Folket är i grund och botten redan ett hjärta och en själ, och var man då har vänsterns yrkespolitiker kan göra detsamma.» — — — »Bort med männen med de sammanbitna tänderna alltså!» Är det en deklaration, som innebär vittnesbörd om, att en borgerlig eller annan samförståndslösning kom till stånd? Jag behöver icke yttra mig mer om den saken.

Herr Hammarskjölds »stora trumf», för att använda hans uttryck, var ett referat, varpå jag grundat en fråga och som sammanföll i viss mån med en anteckning, jag själv hade gjort. Sedermera, efter det stenografiska referatet, visade sig referatet icke vara riktigt. Observeras bör därvid, att min framställning på den punkten tog form av en fråga. Jag hade mina anteckningar som jag tog hem. Jag läste så referat i en morgontidning, en vänstertidning, och däri ingick det yttrande som jag återgav. När jag sedan kom hit till riksdagen, konstaterade jag, att högerns främsta tidning, förmiddagstidningen Svenska Dagbladet, hade återgivit herr Hammarskjölds yttrande i precis samma ordalag. Då föreföllo mig dessa samstämmade uppgifter vara en alldeles tillräcklig grund för att därpå framställa en fråga vad herr Hammarskjöld menade med detta uttryck. På herr Hammarskjölds energiska protest sade jag själv, att det stenografiska protokollet i det avseendet bör vara vittnesbörd om vad som faktiskt förekommit. Nu hava dessa protokoll visat, att det referat, som jag byggde på, på den punkten var oriktigt, och att sålunda även grunden för min fråga i det avseendet förfaller. Men när herr Hammarskjöld så tillägger, att han icke kan förstå, hur något så vansinnigt kunnat påbörjas honom, vill jag säga, att när jag stunden förut hört hurusom han kunde betrakta vad som skedde 1914 som en »samförståndslösning», kunde det ju vara möjligt, att han också resonerade på det sätt, som jag enligt referatet antog skett. Jag förstår emellertid, att det kan vara i och för sig betänkligt, att en politisk motståndare har en sådan uppfattning, men än betänkligare är det, när de egna tidningarna kunna finna det möjligt, att yttrandet kunnat ha fallit på det sättet.

Herr Hammarskjöld beklagade sig över min »livlighet» i detta avseende. Jag vill bara säga, att jag skulle ha känt det som ett svek mot en politisk meningsfrändes minne, om jag icke hade reagerat mot att ett helt tidsskede hade skildrats på det sätt, som här skedde. En dylik oriktig skildring hade ställt mycket utav vad han gjorde i oriktig dager, och därför har jag ansett mig böra reagera mot detta. Och jag tror, att varje dylikt försök att färgsätta vad som skedde 1914 kommer icke att lyckas, så länge en enda av Karl Staaffs närmaste politiska vänner som då tillhörde riksdagen förmår uttala sin mening om vad som då inträffade.

Jag vill alltså beträffande den punkt, mot vilken herr Hammarskjöld gjort sina erinringar, förklara att jag varit i alla avseenden i god tro, och att jag i fråga om det verkliga innehållet i uppgörelsen 1914 är fullt medveten om, hur det faktiska läget då gestaltade sig.

Herr von Sneidern: Herr talman! Jag föranleddes att begära ordet av ett uttalande av landshövding Hammarskjöld i hans första anförande i dag. Han citerade ett yttrande av mig, men han gjorde sig därvid skyldig till en fel-tolkning. Jag vände mig mot Kungl. Maj:ts proposition med anledning av, att jag icke funnit däri det samarbete jag hade önskat finna mellan Kungl. Maj:t och de högre militära myndigheterna. Jag fann, att de militära myndigheterna hade tagit avstånd från förslaget, men jag fann icke, att det förslag, som Kungl. Maj:t framlade inom den ekonomiska ram, som Kungl. Maj:t ansåg vara riktig, hade blivit utarbetad under sådant samarbete med de militära myndigheterna, att av propositionen framgick, hur de militära myndigheterna ansågo, hur ett förslag inom den givna kostnadsramen skulle se ut. Jag frågade då, huruvida Kungl. Maj:t hade frågat de militära myndigheterna, hur ett förslag inom den givna kostnadsramen skulle se ut eller om en sådan fråga icke framställts av den anledning att de militära myndigheterna i en sådan fråga icke voro villiga att svara. Denna fråga tolkades av landshövding Hammarskjöld som en retorisk fråga av mig och att det var en artig form av klander mot Kungl. Maj:t. Sådan var ingalunda min mening. Det var tvärtom en mycket allvarlig fråga, så pass allvarlig, att jag icke väntade ett omedelbart svar därpå. Som hans excellens herr statsministern på förmiddagen yttrade, anser jag det fullkomligt klart, att såväl de politiska som de ekonomiska synpunkterna på en fråga som denna bestämmas av Kungl. Maj:t och riksdagen, men att sedan de militära myndigheterna böra utarbeta förslag inom av statsmakterna angivna gränser. Vad jag därför önskade veta är, om läget är sådant, att Kungl. Maj:t icke kan av de högsta militära myndigheterna begära att få veta, hur ett förslag inom en eventuell kostnadsram av låt oss säga 100 miljoner skall se ut. När en sådan kostnadsram är fastställd, böra enligt min mening de militära myndigheterna på bästa sätt uppgöra ett förslag, naturligtvis med de invändningar, som de ha att göra. Förrän det blir en sådan ordning, att en sådan fråga kan framställas och ett sådant förslag utarbetas och riksdagen därefter taga sin ställning, förr anser jag att ett sådant ärende som detta icke är på bästa sätt förberett. Min uppmärksamhet drogs till denna sida av saken därav att jag i en mindre detaljfråga hade funnit en bestämd motvilja hos de militära myndigheterna att taga ställning. Det gällde en förläggningsfråga, men där kunde jag icke få något bestämt besked, hur man önskade få förläggningssorten, i händelse av att, till följd av regementsindragning, det skulle bli konkurrens mellan nuvarande förläggningssorter. Jag tänkte mig då den eventualiteten, att ett sådant ställningstagande till en enskild persons fråga möjligen kunde upprepas i förhållande till Kungl. Maj:t, och jag ansåg detta vara ett missförhållande, som jag borde påtala.

Herr Ekman gjorde vidare en erinran mot mig, som jag får erkänna att jag icke riktigt förstod. Han vände sig till mig och sade, att han inte kunde förstå, hur jag väl kunde tänka mig en inskränkning av övningstiden, men däremot hade invändningar att göra mot för långt gående inskränkningar i organisationen. Jag förvånar mig över att herr Ekman vände sig till mig med denna anmärkning, ty detta har väl varit en av de mest omdebatterade frågor, som här förekommit. Jag vill därför icke ingå på den. Svaret härpå har givits från så många andra håll. Visserligen nämnde icke herr Ekman ordet organisation utan talade om antalet förläggningsplatser, men detta berodde väl därpå, trodde jag, att herr Ekman, då han såg mig och talade till mig, hade svårt att tänka på något annat än förläggningsplatser.

Kommer sedan vidare den stora frågan, hur man slutligen skall ställa sig till detta förslag. Det har från sina håll uttalats en viss undran med anledning av mitt tidigare anförande. Jag slutade nämligen då icke med något bestämt yrkande, men jag började i stället med en bestämd anslutning till herr

*Ang. försvars-
väsendets
ordnande.
(Forts.)*

Ang. försvars-
väsendets
ordnande.
(Forts.)

Hellbergs förslag, och vidare slutade jag med de orden, att jag för min del önskade biträda alla de möjligheter, som kunde givas till åstadkommande av ett förbättrat positivt resultat. Min anslutning till herr Hellbergs förslag är således given så länge denna möjlighet finnes, men detta beror, som man kan förstå, icke på någon särskild förtjusning över detta förslag, ty för min del skulle jag hellre önska mera vittgående förbättringar av utskottets förslag. Men herr Hellbergs förslag ansluter sig i nu föredragna punkt med utskottets, ehuru man även kan ansluta sig till herr Hellbergs förslag, sedan 6-fördelningsförslaget eventuellt är utslaget. Nu veta vi, att utskottet har en säker majoritet, varför deras ställning, som icke tillhöra denna majoritet, skulle kunna anses tämligen likgiltig. Men man bör ju alltid lägga sin röst så som om den vore den avgörande, varför svårigheten lika fullt föreligger. Vidare bör man besinna, när man tar ställning till denna fråga liksom till viktiga frågor i allmänhet, att man ingalunda har den frihet, som man på många håll tycks tro, att endast rösta på det förslag, som mest tilltalar en, och icke heller så, som man önskar, att förhållandena skulle vara, utan man måste rösta så, som förhållandena i verkligheten äro.

Nu säges det ifrån högerhåll, att man bör ställa sig avvisande till utskottets förslag, och man hänvisar till att man vill vädja till folket och att ett omslag i uppfattningen där skulle givit sig tillkänna. Man säger vidare, att i höstas under valet var det icke tillfälle för folket att giva sin mening tillkänna. Det förvånar mig att höra detta just från högerns sida, ty så vitt jag vet, gjorde högern inga ansträngningar att få försvarsfrågan till den enda avgörande programfrågan vid höstens val, utan snarare tvärtom. Hade högern så velat, så hade detta för den varit en möjlighet, och då är även att besinna, att de förslag, som högern då hade att strida emot, voro av delvis svagare beskaffenhet än det som nu föreligger från utskottets sida. Jag tror därför icke, att en förnyad vädjan till folket skulle ge ett från höstens val mycket skiljaktigt resultat, och jag tror, att den möjligheten ingalunda är utesluten, att den skulle kunna ge ett utslag, som icke för försvarsfrågans vidare behandling skulle vara till gagn.

Ifrån dessa utgångspunkter och då en seger för 6-fördelningsförslaget skulle betyda att ånyo kasta försvarsfrågan ut i en valstrids vanskligheter, kommer jag för min del, då jag har att rösta för det som under givna förhållanden enligt min mening är bäst, eller låt oss säga det som för mig ställer sig som det minst skadliga, att rösta på utskottets förslag i den punkt, som nu är föredragen.

Herr Nilsson, Johan, i Malmö: Herr talman! Innan debatten nu avslutas, känner jag mig pliktig att ge herr Widell en replik. Liksom en del talare senare var jag första dagen inne på att man skulle kunna använda en del av de besparingar, som skulle kunna bli en följd av ett beslut i försvarsfrågan, till att genomföra bl. a. sociala ändamål en arbetslöshetsförsäkring. Detta gav herr Widell anledning att under debatten i går förklara, att jag skulle ha sagt, att besparingarna skulle användas till understöd vid arbetslöshet, alltså till att fortsätta med den understödsverksamhet som nu existerar! Detta är fullständigt motsatsen till vad jag sade. Genom en arbetslöshetsförsäkring, däri de arbetslösa själva medverka med bidrag, avskaffar man ju tvärtom nödhjälpsverksamheten både beträffande nödhjälpsarbeten och understödsverksamheten. Att jag har rätt i detta avseende, därför tar jag herr Wohlin till belägg, ty han yttrade om denna min uppfattning rörande besparingarna just att jag avsåg en arbetslöshetsförsäkring.

Jag har ansett mig böra lämna denna förklaring och vidhåller i övrigt mitt yrkande om bifall till utskottets förslag.

Herr **Hammar skjöld, Hjalmar**: Herr greve och talman, mina herrar! Jag förmodar att det särskilda utskottets ärade ordförande finner det lika motbjudande som jag att i denna stund och inför detta ödesdigra avgörande splittra intresset genom kontroverser, som dock äro av sekundär art. Jag kan emellertid icke underlåta att svara på några punkter, där en replik synes mig nödvändigast.

Ang. försvars-
väsendets
ordnande.
(Forts.)

Vad först angår det mycket omtalade rådet till den Tryggerska regeringen att ge Konungen ett visst råd, har jag uttalat, att ett sådant råd som det sistnämnda varit en konsekvens därav att förutsättningen för försvarspropositionens framläggande brast. Jag har icke haft någon som helst anledning eller kompetens att yttra mig om huruvida denna konsekvens i sin ordning borde ha medfört en annan konsekvens.

Vad händelserna i september 1914 angår, skall jag be att få fatta mig kort. Jag protesterar mot att något »regeringsorgan» åberopas, ty jag kan icke erinra mig, att jag under min statsministertid förfogade över något »regeringsorgan», lika litet som jag nu anser mig pliktig att läsa korrektur på några tidningsreferat från riksdagen.

Vad Daniel Persson angår, har det ingalunda varit min mening att på något sätt dölja, att Daniel Persson hyllade det liberala samlingspartiets förslag, men jag ansåg mig icke behöva belasta debatten med ett uppläsande därav, då av den resignerade tonen i hans slutyttrande, som jag läste upp, tydligt framgick att han icke fått sitt hjärtas önskan fram. Vad som låg vikt på för mig, var att betona, hurusom Daniel Persson och de med honom instämmande herrar Hamilton, Andersson i Milsmaden m. fl. lojalt önskade, att då nu en lösning var vunnen, skulle det beslut, som fattades, bli lyckosamt för vårt älskade fosterland.

Jag kan icke tycka annat än att det skulle varit svagsint av mig att i samma ögonblick, i samma sats, där jag avsåg att betyga min fredsvänlighet, min obenägenhet att tillgripa krigiska medel, jag skulle hava använt ett sådant uttryck, som herr Ekman antecknat och som en eller annan tidningsreferent tilldelat mig. Jag trodde för min del, att den omständigheten att det skulle ha varit svagsint, borde ha skyddat mig för den uppfattningen, att referatet varit riktigt. Nu finner jag emellertid, att, då herr Ekman återtagit denna beskyllning, söker han ersättning genom att säga att min uppfattning av händelserna 1914 i stället är lika svagsint.

Vidare får jag säga, vad Staaffs minne angår, att Karl Staaffs minne behöver icke skyddas emot mig. Staaff var — jag skall säga det i ett enda ord — en politisk motståndare just som jag vill ha honom.

Till sist, herr greve och talman, kan jag icke underlåta att, då jag nu har ordet, säga ännu ett. Här yttrades före rasten, att stora kretsar hade klart för sig, att de i försvarsfrågan icke kunde följa någon dåligare rådgivare än mig. I den mån det förhåller sig så, ber jag herrarna samtliga glömma, grundligt glömma, att jag är försvarsvän, så att icke detta må lägga hinder i vägen för ett gott beslut. Vem som tar initiativet, vem som utövar inflytandet, är så oändligt likgiltigt gentemot den stora frågan: att vårt fosterland skall bli tryggt för framtiden.

Herr **Hederstierna**: Jag skall icke yttra mig i själva saken, men jag vill konstatera, att här har en ledamot av kammaren påbördat en kollega ett yttrande, som han själv sedermera får erkänna icke vara riktigt. Men när han har konstaterat detta faktum, synes det mig, att det varit tillbörligt, att han genast framfört också en ursäkt för att han lagt en kollega någonting till last, som denne icke gjort sig skyldig till. Det är denna ursäkt, som jag

Ang. försvars-
väsendets
ordnande.
(Forts.)

privatim uppmanade honom att avgiva, men detta har han icke gjort. Jag ber därför att till kammarens protokoll få anteckna min protest mot ett sådant förfaringssätt. Har man gjort sig skyldig till någonting sådant, som herr C. G. Ekman gjort, skall man också ha mod att frambära sin ursäkt.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Vad jag gjort dels på grund av egna, dels på grund av andras anteckningar är, att jag frågat en ledamot av kammaren, huruvida det förhöll sig så och vad han därmed menat. Det är ett öppet och ärligt tillvägagångssätt och icke något av den art att det kräver en ursäkt. Denne talare var i tillfälle att omedelbart med hänvisning till de avgörande protokollen i det fallet visa, att min uppfattning om innehållet, liksom andras liknande uppfattning därom, var oriktig. Jag har erkänt detta förhållande och påpekat, att vad jag på den punkten ifrågasatte därmed förfallit. Därmed anser jag mig ha gjort min plikt. Ytterligare yttrande därom från min sida är icke påkallat.

Herr Trygger: Herr greve och talman, mina herrar! Innan kammaren skri- der till att fatta beslut i denna fråga, skall jag be att få säga några ord.

Såsom ett bevis på hur de olika förslagens fördelar och olägenheter här vägt från ett håll, där man skulle kunnat vänta sig en full objektivitet och sakkunskap, vill jag taga fasta på en enda fråga, som emellertid är betydande för det hela.

När här behandlades skillnaden emellan det nuvarande provisoriet och utskottets förslag, sade herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet, att enligt hans mening voro de 140 dagar, som infanteriet skulle övas enligt det nu föreliggande förslaget, fullt lika mycket värda som de 165 dagar, som gälla enligt provisoriet. I förbigående vill jag nämna, att för dem, som börja sin utbildning på hösten och ha vinterutbildning, är det enligt provisoriet 30 dagar ytterligare, men vi kunna nu begränsa oss till dessa 140 och 165 dagar. Vad var det som åstadkommit denna kolossala förskjutning till förmån för de 140 dagarna mot de 165? Jo, i båda fallen försiggick rekrytutbildningen i 90 dagar! Skillnaden åter är, att enligt Kungl. Maj:ts förslag stadgats två repetitionsövningar och enligt provisoriet tre. Men denna rekrytutbildning, som i båda fallen äger rum under 90 dagar, vore så mycket värdefullare därför att handräckningsgöromål förrättades i större utsträckning av andra enligt Kungl. Maj:ts förslag än enligt provisoriet. Jag vill dock nämna, att enligt provisoriet finns det omkring 5,000 icke vapenföra för handräckningsgöromål.

Sålunda, det är någonting, som bestämt strider emot en vanlig uppfattning, att när man nu — det är ostridigt — i bägge fallen har en mycket svag rekrytutbildning — den ena kan ju vara litet bättre än den andra på grund av handräckningshjälp — en ytterligare repetitionsövning skulle vara något mera likgiltigt och icke giva företräde för provisoriet, som äger tre repetitionsövningar. I allmänhet är det ju så — åtminstone har jag lärt mig det — att de som ha en svag utbildning måste repetera så mycket mer, men försvarsministern har icke den uppfattningen. Och detta är ganska märkvärdigt, ty jag trodde att han av egen erfarenhet skulle ha kommit till det resultatet, att man kan komma ganska långt, även om man från början har rätt liten skolning, så vida man bara övar sig tillräckligt mycket.

Vid jämförelse mellan de olika förslagen har man dels talat om 1914 års organisation, dels om provisoriet och dels om förra årets förslag och ställt allt detta emot det nuvarande regeringsförslaget. När man skall jämföra förslag, så måste man väl göra klart för sig vad som är försvarets uppgift, och då får jag säga, att jag hade svårt att fatta, vad utskottets ärade ordförande hade för åsikt om försvarets uppgift. Han gjorde i sitt anförande, som del-

vis är bemött av herr Hjalmar Hammarskjöld, gällande, att man kan tänka sig två fall: det ena att försvarets uppgift är att ge absolut skydd, och det andra att försvaret icke kan ge absolut skydd, men dock något skydd. Vad nu det första fallet beträffar, då försvaret ger absolut skydd, förelåg det samma enligt hans åsikt för Sverige för närvarande vis-à-vis de stater, med vilka vi hava gemensam landgräns, antingen så att vi kunde försvara oss, ifall vi mot all sannolikhet skulle angripas, eller så att vi icke hade att befara något angrepp. Ja, man har icke kommit synnerligen långt med avseende å försvarets uppgift, försåvitt dess styrka skulle bestämmas enligt detta resonemang. Men förresten glömde den ärade talaren, att även om man icke har gemensam landgräns med ett land, kan det mycket väl hända, att man angripes i alla fall, nämligen genom luften och över havet.

Den andra uppgiften gällde åter att försvara sig mot en så stark makt, att man icke kunde vara säker om att man kunde skydda sig, och det är ju detta fall, som har praktisk betydelse. Härom sade herr Ekman, att man fick efter sitt skön avgöra, hur mycket man i själva verket skulle vilja taga till för det ifrågavarande ändamålet. Men det är just detta, som är frågan, hur mycket man, om man handlar klokt, bör ta till, ty otillräckligheten är ju icke ligkiltig, om den är större eller mindre, när det gäller fyllande av en viss uppgift. Jag förmodar att den ärade talaren mycket väl kommer ihåg, att under kristiden här i Sverige, då vi hade ransoneringen, var det otillräckligt, men om otillräckligheten var större eller mindre, kändes ganska allvarligt för den, som var utsatt för densamma.

Därefter hade utskottets ärade ordförande ytterligare ett uttalande, som jag verkligen förvånade mig över, och jag skall be att få fråga, om jag fattade honom rätt. Han gjorde gällande, att han 1914 var mycket tveksam och avhöll sig från att taga någon position i försvarsfrågan, därför att han ansåg att man genom en alltför stark försvarsberedskap skulle kunna riskera, att man bleve indragen i krig. Detta är en ny synpunkt för bestämmande av försvarets styrka! Om vi se bort ifrån alla andra skäl, ekonomiska skäl o. s. v., så är det väl, åtminstone för mig, alldeles otvivelaktigt, att man icke kan tänka sig något bättre än att man under ett krig har så stor försvarsstyrka som möjligt. Ty då har man ju sin fulla handlingsfrihet. Men kanske det berodde på att herr Ekman icke fullt litade på dem, som skulle ha försvaret i sin hand, och därför fruktade att det kunde gå galet. Men har man den uppfattningen, då skall man taga bort de misstänkta — och låta försvaret stå kvar.

Då man nu jämför de olika förslagen, skall jag se bort ifrån 1914 års härordning. Den ha ju herrarna talat så mycket om, att den tror jag, att kamraren fått nog utav. Men jag skall däremot be att få säga några ord om det av regeringen förra året framlagda förslaget. Man har sagt — och det är försvarsministern som upprepade gånger med ständiga repetitionsövningar gjort detta gällande — att förra årets förslag i den punkten, i den punkten och i den punkten lede av liknande svagheter som regeringsförslaget. Emellertid, det vet väl herrarna, svagheter ha vi ju allesammans, men det beror på hur stora de äro, och då vi jämföra dessa förslag, beror det uppenbarligen på, vilken grad av svaghet, som i de olika förslagen föreligger.

Ja, hans excellens herr statsministern betecknade förra årets regeringsförslag som en partiell avväpning. Jag förstår nog, att detta är sagt för att visa en vänlighet mot dem, som framlagt förslaget, men jag kan icke taga åt mig komplimangen. Jag skall be att få slippa erkänna min förbundenhet.

Vidare gjorde hans excellens herr statsministern gällande, att 1914 års härordning föll redan i fjol, då vi framlade vårt förslag. Detta tal förstår jag icke. Vad hade vi att göra? Jo, med vår utgångspunkt hade vi att, utan att öka kostnaderna, försöka komma till ett resultat, i vilket man tillgodogjort sig

Ang. försvars-
väsendets
ordnande.
(Forts.)

världskrigets erfarenheter. Detta försökte vi också göra. Det var sålunda icke alls någon partiell avrustning, utan man försökte på bästa möjliga sätt använda de medel, som stodo till ens förfogande. Men det är klart, att åtskilliga brister i förra årets förslag ifrån rent militär sakkunningsynpunkt förefunnos, och det visste jag mycket väl. Men det veta väl herrarna, att om man överhuvud taget har den uppfattningen, att man skall upprätthålla en ordentlig ekonomi, får man säga nej till åtskilligt, som man annars skulle vilja skaffa sig. Detta gällde även här. Den dåvarande regeringen ville, att när vårt förslag framlades för riksdagen, skulle det icke kunna bemötas med den invändningen, att vad som föreslogs hade vi icke råd till. Regeringen ansåg sålunda, att den borde kunna hänvisa till budgeten och säga: se, mina herrar, till detta hava vi verkligen råd. Den gjorda invändningen är sålunda oberättigad.

Men jag vill återkomma till ett förut berört ämne, och det är, att statsministern karakteriserar förra årets regeringsförslag såsom en »partiell avväpning». Jag har icke gått och tagit del av de tidningar, i vilka nämnda förslag diskuterades, men såvitt jag minns, sades det i fjol, att det var ett militaristiskt förslag, som denna »dåliga regering» — eller vad det nu var för komplimang — lagt fram för riksdagen. Det är då ganska märkvärdigt, att vad som enligt den socialdemokratiska pressen i fjol var ett militaristiskt förslag i år stämpelats såsom partiell avväpning.

Nu lyckades det emellertid icke att med min utgångspunkt i fjol komma till något positivt resultat. Det lyckades oss icke att övertyga våra kritici och framför allt icke riksdagen, att den kostnadsram, inom vilken förslaget höll sig, verkligen var riktig, och att vi således kunde under en längre tid bära dessa kostnader.

I mitt yttrande vid inledandet av denna debatt fäste jag uppmärksamheten på 1924—1925 års budget, och där har det visat sig, att man kunnat lämna stora anslag för olika ändamål och likvisst bibehålla den nuvarande försvarsbudgeten. Men detta, mina herrar, skulle jag ej hava gjort, ty därigenom råkade jag mycket illa ut! Här ha några talare i kammaren ansett, att detta mitt påpekande av olika utgiftsposter visade, huru litet jag hade för åtskilliga viktiga statsändamål. Jag har vågat uppgiva, att för undervisningen inom landet anslagits så och så många miljoner kronor och för sjukvården så och så många. Genast är man färdig att säga: Jo, det är en underlig karl, som icke unnar undervisningen och sjukvården dessa anslag! — Det är verkligen orättvist att använda en dylik argumentation. Jag har icke alls uttalat, huruvida anslagen till sjukvård och undervisning borde sättas till så eller så höga belopp, utan endast konstaterat, att de fått beloppen. Kanske det är för mycket, kanske för litet, det är en sak, som jag icke yttrat mig om, men jag har hänvisat till dessa belopp och sagt, att trots det att vi för ifrågavarande ändamål ge de belopp, vilkas lämplighet var och en själv kan bedöma, kunna vi i alla fall bibehålla den nuvarande försvarsbudgeten.

Då jag nu talar om den orätt, man gör mig personligen, skall jag även be att få bemöta ett yttrande, som man har haft mot mig på grund av ett annat uttryck vid mitt inledande av denna försvarsdebatt. Jag talade därvid om den brokiga skara, som höll ryggen fri för regeringen, när den kom fram med det nu föreliggande förslaget. Det har stött åtskilliga och bland dem en person, på vilken jag sätter mycket värde. Man har ansett, att det skulle innebära något nedsättande mot dem, som stå bakom regeringen. Nej, det fanns sannernligen inte ett spår till tanke åt det hållet, lika litet som jag tänkte göra något angrepp mot budgeten i fråga om sjukvård och undervisning. Jag menade endast, att den skara, som står bakom regeringen, är ganska egendomligt sammansatt. Jag tänkte på att den började långt åt höger — med herr Rune till exempel — och slutade med — herr Winberg. Jag undrar verkligen, huruvida man

icke kan politiskt karakterisera hela denna skara mellan herrar Rune och Winberg såsom en brokig skara.

Ja, mina herrar, att verkligen Sveriges ekonomi och finanser kunna bära ett försvar med sådana kostnader som det nuvarande torde väl vara otvivelaktigt. Vad som emellertid blir det avgörande vid försvarsfrågans lösande är det utrikespolitiska läget. Med avseende å detta ha vi olika uppfattningar. Det är verkligen min mening och innersta övertygelse, att vänstern här i Sverige är alltför optimistisk med avseende å det utrikespolitiska läget. Det är icke en gång, som åtskilliga av vänsterns framstående representanter visat en oberättigad optimism, utan många gånger. Jag tänker till exempel på händelserna år 1914. Läs herrar Brantings och Thorssons etc. motion i samband med det regeringsförslag, som framlades vid 1914 års urtima riksdag! Jag riktar ytterligare tanken på min kollega och vän herr Branting, som jag högt skattade. Jag tänker på den uppfattning, som han hade under krigets lopp med avseende å vad som för världsfreden skulle vara det lyckligaste, då det gällde, hurvida kriget borde fortsättas ända till Tysklands fullständiga krossande, eller om man skulle arbeta för en samförståndsfred. Han ansåg det förra, och nu finnes det väl ingen människa, som icke inser, att det är just Tysklands krossande, som i närvarande ögonblick utgör en bland de största farorna i det utrikespolitiska läget.

Hur var det med Genèveprotokollet? Var det icke den lättvindiga optimismen, som tog sig uttryck i yttranden av dåvarande statsministern och den nuvarande utrikesministern och hela den socialdemokratiska pressen? Det var ett enda jubel. Men sedan har det visat sig, att man ute i världen funnit, att frågan icke kunde lösas på det sättet, utan att det ifrån många synpunkter vore alldeles orimligt och innebure så stora risker, att man icke kunde gå in på förslaget. Ja, då har man härvid slagit sig till ro för att i stället vara optimistisk en annan gång.

En annan orsak till att vänstern i bedömandet av det utrikespolitiska läget är ganska svag, är enligt min mening den, att man överhuvud taget på det hållet imponeras alltför mycket av vackra fraser och talesätt, vilka i själva verket icke dölja något annat än synnerligen själviska beräkningar. Granska vi särskilt statsministerns yttrande i dag, gjorde han däri gällande, att det är en synnerligen stor skillnad mellan de riktningar, han och jag tillhöra, i uppfattningen av det utrikespolitiska läget, beroende på att han tror på de fredliga krafternas tillväxt såsom något, som skulle ge den säkerhet, som man strävar efter, i långt högre grad än försvarsväsendets styrka, medan jag för min del och de, som ha samma mening som jag, däremot hålla på det nationella försvaret såsom det primära. Vi skulle enligt hans mening se blott bristerna i Nationernas förbund, men förbise, att raden av misslyckanden är den naturliga utvecklingsformen, sålunda gjorde statsministern gällande, att under en hel rad av händelser, i vilka Nationernas förbund icke lyckats, går det i alla fall stadigt fram, och följaktligen innebär förbundet en stark fredsgaranti. När jag hörde detta yttrande — jag hoppas, att mina anteckningar icke äro felaktiga — kom den tanken på mig: tänk om det vore så väl, att statsministern i vår försvarsfråga ginge just den väg som Nationernas förbund, och att således statsministerns arbete skrede framåt till ett stort mål, rikets bästa, men med ständiga misslyckanden — och framför allt i det förslag, som nu framlagts om försvarsväsendets raserande!

Slutligen var det tydligen föga behagligt för hans excellens herr statsministern med det uttalandet, som gjordes av den franske ministern Painlevé. Jag fann icke, att han på något sätt kunde komma ifrån det. Jag tog notisen i en tidning men har sedermera läst hela uttalandet, och det bestyrker den tolkning av detsamma, som jag framlade. Statsministern gjorde emellertid gällande,

Ang. försvarsväsendets ordnande.
(Forts.)

Ang. försvars-
väsendets
ordnande.
(Forts.)

att Painlevé samtidigt sagt, att han vore beredd att göra sådana reformer med avseende å arméväsendet och försvarsväsendet i övrigt, som möjligtvis skulle kunna medföra vissa besparingar.

Jag tror, att det var utskottets ordförande, som vid början av debatten under första dagen efterlyste något, som stod i vår motivering, nämligen att man vill fästa uppmärksamheten på att man med skäl kunde i år uppskjuta försvarsfrågan även av det skälet, att det i utlandet påginge undersökningar, som möjligtvis kunde utmyнна i någonting ganska nytt i fråga om försvarsväsendet. Då vill jag tala om för utskottets ärade ordförande, att det var för ett halvår sedan som jag i en fransk tidning läste om en hemställan ifrån militära myndigheter, efter en på uppdrag av den förre krigsministern gjord utredning, däri det talades om vad frågan gällde, men jag vågade naturligtvis icke närmare gå in på saken utan endast antyda den, då jag icke kände till den helt och hållet. Emellertid var tanken den, att man skulle hava starka kadrer och därigenom möjligen kunna minska de värnpliktiges antal under fred och även i viss mån deras utbildning, kanske är det för en dylik reform som M. Painlevé syftar i sitt av statsministern återgivna uttalande.

Mina herrar, nu kommer jag till en annan sak. Jag anser visserligen, att vi böra se till, att denna debatt slutar utan allt för stor bitterhet, och hitintills har jag ju icke för syndat mig i det fallet. Men jag kan icke underlåta att påpeka följande sakförhållande. Jag ber kammaren icke taga illa upp, att jag om åtskilliga av vänsterns män och överhuvud taget mot vänstersynen på Sverige och rikets förhållanden skulle vilja göra den anmärkningen, att dessa personer, som förvisso äga en ganska stor personlig självkänsla, hava alltför ringa nationell stolthet. Jag å min sida känner i mitt inre, att Sverige är jämbördigt med världens allra främsta stater. Det betyder, att en person just i sin egenkap av svensk har en berättigad fordran att behandlas så, att han kan vara stolt över att vara svensk medborgare. Men en dylik äkta nationell stolthet låter icke förena sig med att man under en tid som den närvarande påbörjar en avrustning. Den fordrar enligt min uppfattning, att vi, till dess världsläget stabiliserats, söka bevara åtminstone den försvarsberedskap, som vi hava ekonomisk rygg att under denna tid utan svårighet bära, ty i annat fall förminskas enligt min mening aktningen för den svenska staten och därmed för det svenska folket. Den svenska staten kommer att sjunka ned från den ställning, som den under sin långa historia har förvärvat, till att bli en dekadansstat, som lever på andras nåd och icke på sin egen kraft och ansvarskänsla.

Innan jag slutar, skall jag be att få rikta några ord till herr Hjalmar Hammarskjöld. Jag behöver icke säga, att det var med den största tillfredsställelse och beundran som jag åhörde hans uttalande i går. Men i en enda punkt måste jag dock göra en gensaga. Han förebrädde den regering, som jag tillhörde, dess försök att i samförståndets tecken söka lösa vår försvarsfråga. Såvitt mina anteckningar äro riktiga, sade herr Hammarskjöld: Högerns i mina ögon beklagliga sänkning till nuvarande ståndpunkt i försvarsfrågan har orsakats av chimären om ett samförstånd. — Ja, herr Hammarskjöld är icke den enda, som gjort denna anmärkning. Hade det åter varit så, skulle jag kunnat personligen göra upp detta lilla mellanhavande med honom, utan det är många, som hava alldeles samma uppfattning, att det var orätt av mig och mina kolleger att försöka att i denna fråga komma fram till en lösning i samförståndets tecken. Nu skall jag visserligen icke vid denna sena timme taga upp tiden med att närmare utlägga, huru jag och mina kamrater sågo saken, men jag vill säga, att av min politiska verksamhet är det intet, som för mig i så hög grad kommer att utgöra en källa till tillfredsställelse, som att jag gjorde ett försök på samförståndets väg. Det var ett försök, uppuret av en ärlig och djup övertygelse. Hade jag icke gjort detta försök, då jag var i

spetsen för regeringen, skulle jag nu icke hava ägt tillräcklig moralisk kraft för att med varm övertygelse bekämpa den enligt min mening olyckliga försvarspolitik, som kulminerar i det nu framlagda förslaget. Jag tror alltså på samförståndstanken, fastän det icke lyckades mig att få igenom det förslag, som jag sökte bygga på densamma.

Med avseende å socialdemokraterna, vilka anse sig representera arbetarna, och utan tvivel i avsevärd mån göra detta, vill jag till sist säga, att jag är av den övertygelsen, att arbetarna en dag skola inse solidariteten mellan dem och näringarna. Det finns ibland dem mycket klokt och förståndigt folk, som ha ögonen öppna för verkligheten. När de inse detta samband, komma de att kasta hela den socialistiska katekesen i armarna på herr Winberg för att han må på egen hand försöka vad han kan göra av densamma. Men jag är också övertygad om, att även på andra områden än det näringspolitiska skola utveckla sig de goda krafterna inom arbetarklassen, och då blir följden den, att även försvarsfrågan kommer att av dem omhuldas på det varmaste. Hans excellens herr statsministern sade: I demokratiens hjärta vinner försvarstanken terräng. — Ja, det är nog mycket gott och väl, men den måste vinna terräng hastigt och framför allt så hastigt, att vi icke förlorat vår självständighet, innan demokratin och arbetarna helt och hållet blivit behärskade av denna tanke. Det ligger fara i dröjsmål. Jag tror alltså för min del, att det skall komma en dag — fastän kanske jag icke får se den dagen — då vi i Sverige skola få uppleva, att de bästa elementen bland arbetarna komma att vara med i ett stort riksparti, som manligt bekämpar klassintressepolitiken, obskurantismen, fanatismen, den futtiga egoismen och den revolutionära omstörtningläran. Då kommer det säkerligen att hända, att åtskilliga av dem, som nu intaga en betydande ställning inom arbetarvärlden, bliva placerade på övergångsstat. De nya ledarna komma att älska Sveriges historia, och jag tror, att de, i motsats mot herr statsministern, skola vara tillräckligt besjälade av romantik för att böja sitt huvud inför minnet av Gustav II Adolf i spetsen för Smålands husarer på Lützens blodiga slagfält.

Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till den av mig m. fl. avgivna reservationen.

Hans excellens herr statsministern **Sandler**: Jag vet icke, om herr Hammarskjöld sätter något särskilt värde på vad jag nu har att säga, men jag anser mig i alla fall skyldig att upplysa honom om, att det yttrande, som han tillskrev mig, icke var av mig fällt. För min del vill jag tillerkänna herr Hammarskjöld samma rätt som varje annan ledamot av denna kammare att både yttra sig och giva råd. Vad jag f. ö. hade att säga herr Hammarskjöld och som gällde andra ting och kanske hade en rätt så besk klang, var detta sagt under den förutsättning, som hela kammaren kan bevittna, att den verkligen föreligger, nämligen att herr Hammarskjöld alltså för sin klinga med både elegans och fasthet.

Med anledning av vad herr Trygger haft att säga i debattens sista stund, skall jag be att få yttra några ord. Vad jag hade att säga angående den Tryggerska regeringens förslag av i fjol var icke, att jag skulle velat visa detta förslag, såsom herr Trygger sade, den vänligheten att kalla det ett avrustningsförslag. Jag sade ordagrant följande: Vile man betrakta varje förslag, som av två är det lägre, såsom ett partiellt avrustningsförslag, då skulle man även kunna använda samma uttryck om herr Tryggers förslag av i fjol, som nedbragte krigsorganisationen från 12 till 6 arméfördelningar. — Herr Trygger var icke tilltalad av min fortsättning, då jag sade, att 1914 års härordningsorganisation i själva verket föll redan i fjol, då herr Trygger lämnade den åt sitt öde. Jag förstår icke riktigt innebörden av herr Tryggers

Ang. försvars-
väsendets
ordnande.
(Forts.)

Ang. försvars-
väsandets
ordnande.
(Forts.)

avböjande av detta mitt yttrande. Vad som i föl förelåg var ju i själva verket, att den dåvarande regeringen framlade ett förslag till en ny försvarsorganisation, avsedd att definitivt avlösa den år 1914 beslutade. Generalskommissionen hade gentemot detta såsom sin uppfattning framhållit och önskat, att man borde inskränka sig till provisoriska förändringar. Emot denna uppfattning uttalade den dåvarande försvarsministern, att han icke kunde dela generalskommissionens mening, att de inskränkningar i försvarsorganisationen, som måste vidtagas, borde betraktas såsom ett snarast möjligt övergående provisorium. Jag vidhåller under sådana förhållanden det berättigade i att säga, att med fjolårets regeringsförslag lämnades faktiskt 1914 års härordning åt sitt öde.

Då den det gäller icke kan på något sätt göra sin röst här hörd, anser jag mig vidare skyldig att inlägga en gensaga gentemot det yttrande av herr Trygger, som gick ut därpå, att Hjalmar Branting skulle hava varit motståndare till en samförståndsfred. Det kan då vara tillräckligt att erinra om ett sådant faktum, som att det var under hans ordförandeskap, som den holländsk-skandinaviska kommitténs arbete begynte, som veterligen utgjorde det tidigast igångsatta arbetet att söka åstadkomma förutsättningar för en samförståndsfred.

Då Genèveprotokollet nämndes, kan jag icke underlåta att därom endast säga, att då man från högerhåll gör både protokollets antagande och dess förkastande till ett ungefär lika gott skäl för att begära uppskov med försvarsfrågans lösning, så blir det icke gott att i detta sammanhang ytterligare argumentera angående betydelsen av detta protokoll.

Om Painlevés yttrande behöver jag icke vidare orda. Jag har föredragit innehållet av detsamma, och kammaren har själv kunnat bilda sig sin uppfattning därom.

Herr Trygger sade i slutet av sitt anförande, att han ville betraktas såsom en representant, om jag uppfattade honom rätt, för en sådan äkta nationell stolthet, som aktade varje svensk i hans egenskap av svensk medborgare. Jag undrar endast i all anspråkslöshet, om det icke just är att bringa varje svensk medborgare sin aktning i denna hans egenskap, om man skänker någon respekt åt den uppfattning i denna nationens livsfråga, som det överväldigande flertalet av dessa svenska medborgare hava givit uttryck åt. Jag är för min del övertygad därom, att om riksdagens beslut i denna fråga kommer, såsom jag hoppas, att bliva ett bifall till det föreliggande utskottsförslaget, så skall det komma en tid, då även de, som nu bekämpa förslaget med bitterhet, måste erkänna, att det var för det svenska samhället gott och gagneligt, att den svenska demokratien löste försvarsfrågan i år, och då man skall kunna säga sig, att framtidens demokratiska Sverige sannerligen icke kommer att vara någon dekadansnation.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Jag skulle icke hava begärt ordet, om jag icke blivit direkt uppfordrad av herr Trygger att besvara en fråga. Mitt inlägg skall emellertid bliva ytterst kort.

Jag får då säga, att herr Tryggers upplysning var ytterst överraskande på den punkt, där jag tidigare hemställt till honom eller någon annan att lämna ett meddelande. Det står nämligen i den motion, som jag talade om, efter det att man omnämnt, att det skulle bli förändringar i den militära organisationen hos en stor militärmakt, följande: »Inom vår världsdels främsta militärmakt ha sålunda på senaste tid framkommit uppslag till reformer på det militära området, vilkas innebörd ännu icke låter sig fullt överblickas, men vilka kunna vara av särskild betydelse för möjligheten att utan ökade personliga uppföringar skapa ett bättre tillgodogörande av nationens alla krafter för landets

försvar. Närmare underrättelser och erfarenheter härom torde böra avvaktas, *Ang. försvars-
väsendets
ordnande.*
(Forts.)

Innan vår försvarsfråga bringas till avgörande.»
Jag frågar: vad är det man här pekat på? Nu har herr Trygger svarat: »På ökade kadrer.» Det trodde jag verkligen icke var någon nyhet, att ökade kadrer förstärka arméerna, men däremot är det verkligen en nyhet, att ökade kadrer skulle kunna åstadkommas utan personliga uppoffringar.

Vidare vill jag säga beträffande herr Tryggers hemställan till mig, rörande min tveksamhet i fråga om användningen av det svenska militärväsendet 1914, att det var ju så, herr Trygger, att mitt huvudmotiv för att icke vara med om, vad som då begärdes, var, att jag hade den åsikten, att ökningen skulle innebära för hård belastning och att en sådan icke var erforderlig för skyddandet av vår neutralitet. Detta var mitt huvudmotiv. Men jag erkänner, att jag hade ett sekundärt sådant, det nämligen, att bakom åtskilligas krav på att vi skulle rusta på det sätt, vi gjorde, uppenbarligen låg en önskan, att den sålunda förstärkta militärmakten skulle rycka upp på ena sidan i den världspolitiska kampen. Men denna strävan, som jag ville med all makt bekämpa, var för mig ett ytterligare motiv att icke vara med om vad som då begärdes.

Nu säger herr Trygger till mig: »I så fall är det bättre att söka få bort dem, som ha bestämmanderätten över vår försvarskraft och behålla ett starkare försvar.» Jag vill i detta avseende svara, att både herr Brantings och herr Tryggers vänner bruka göra gällande, att jag allt för hänsynslöst sökt, då jag ansett, att frågorna icke lösas på rätt sätt, få bort dem, som ha makten. Och det kan ju hända, om Gud ger mig hälsan, att jag kommer att ytterligare någon gång få anledning att vända tummen nedåt, när viktiga frågor föreligga på sådant sätt och i sådant sammanhang, att det synes vara nyttigt för landet, att ett regeringsombyte sker. Jag torde därför komma att iakttaga det råd jag fått — när jag tror, att det står i överensstämmelse med landets bästa.

Gentemot herr Hammarskjöld vill jag slutligen säga, att jag gärna instämmer med honom i hans yttrande, att den personliga hänsynen och betydelsen av den enes eller andres personliga inlägg naturligtvis icke är något väsentligt. Det väsentliga är. — den meningens delar jag helt och fullt — att det, som sker, kommer att gagna vårt gemensamma fosterland.

Herr Trygger: Blott ett par ord! Hans excellens statsministern antydde, att om man högt aktar varje medborgare och anser, att en svensk medborgare har rättighet att som sådan vara stolt över sin ställning, så bör man också följa majoritetens bland dessa medborgare uppfattning, när den uttalats i en stor och viktig landsfråga. Mina herrar, denna konsekvens är icke riktig. Det är en plikt man har, som är större än den mot landets medborgare, och det är den plikt man äger mot riket självt. När det gäller riket, kan man icke följa majoritetens uppfattning, ifall man anser, att den icke är tillräckligt sakligt grundad och att majoriteten icke har tillräcklig förmåga att bedöma situationen. Därmed har man icke på något sätt brustit i den aktning och uppskattning av individen och medborgaren, som jag naturligtvis vill skänka varje svensk.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende å nu föredragna del av det föreliggande utlåtandet framkommit följande yrkanden: 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o), av herr *Reuterskiöld*, att det förslag skulle antagas, som innefattades i motsvarande del av den av honom och herr *Johansson* i *Kälkebo* vid utlåtandet avgivna reservationen; 3:o), av herr *Clason*, att kammaren skulle godkänna det förslag, som innehölls i motsvarande del av hans reservation; 4:o), av herr *Hammarskjöld*, *Carl Gustaf*, att det förslag skulle godkännas, som uti ifrågasvarande hänseende framlagts i bilaga 1 till den av honom väckta motionen nr

Ang. försvars-
väsendets
ordnande.
(Forta.)

240; 5:o), av herr *Trygger*, att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställan antaga det skrivelseförslag, som förordats i sista punkten av den av honom m. fl. vid utlåtandet först avgivna reservationen; samt 6:o), av herr *Winberg*, att kammaren skulle bifalla den av herr Samuelsson m. fl. i andra kammaren väckta motionen nr 364.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden samt förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Trygger* begärde votering.

Herr talmannen yttrade: Innan voteringen börjar, måste jag yttra någonting, som jag inte tycker är roligt att uttala och som för en och annan här närvarande icke förefaller så angenämt.

Enligt den arbetsordning, som antogs, när den öppna voteringen infördes, och sedermera fastställda regler äga under votering rätt att vara närvarande här i kammaren endast nuvarande ledamöter av kammaren och de personer, som på grund av sin ämbetsställning ha rätt att här vara närvarande.

Sedermera upptog herr talmannen vart och ett av de med 2:o)—6:o) här ovan betecknade yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig anse de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga bifall till herr *Tryggers* yrkande.

Herr *Reuterskiöld* äskade emellertid votering om kontrapositionens innehåll, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits bifall till det under 2:o) här ovan upptagna yrkandet, uppsattes samt efter givnen varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående nu föredragna del av första särskilda utskottets utlåtande nr 1 antager bifall till herr *Tryggers* yrkande i frågan, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits bifall till herr *Reuterskiölds* yrkande i ämnet.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, företogs omröstningen, jämlikt beslut av herr talmannen, medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 124;

Nej — 23.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad första särskilda utskottet i utlåtande nr 1 avdelningen I. Försvarsväsendets ordnande under punkten 1 hemställt, såvitt angår den under rubriken Lantförsvaret upptagna underavdelningen C. Härens organisation i fred på högre och lägre truppförband. Fästningar, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan i nämnda del och antages det skriveföreslag, som förordats i sista punkten av herr Tryggers m. fl. vid utlåtandet först avgivna reservation.

Denna voteringsproposition upplästes ånyo samt anslogs. Enligt framställningar, som före voteringspropositionens godkännande gjorts dels av herr Clason jämte 27 av kammarens övriga ledamöter, dels ock av herr Bergström, David, jämte 22 av kammarens övriga ledamöter, verkställdes omröstningen medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 85;

Nej — 60.

Vid omröstningen röstades

ja av herr andre vice talmannen, herrar Klefbeck, Lindley, Berglund, Thorberg, Magnuson, Möller, Berge, Carl Gustaf Ekman, Wahlmark, Julin, Carl Svensson, Nothin, von Stockenström, Åkerman, Björkman, Bårg, Kobb, Oscar Olsson, Thulin, Albert Bergström, David Bergström, Pauli, Abrahamsson, Larsén, Ljunggren, Bondeson, Rune, Eli Svänsson, Gustaf Nilsson, Bror Petré, Östergren, Linder, Elof Andersson, Persson, Jacob Larsson, Olof Olsson, Johan Nilsson i Malmö, Carl Johansson, Pålsson, Lindblad, Wigforss, fröken Hesselgren, herrar Gustav Hansson, Karl Andreas Andersson, Sigfrid Hansson, Isak Svensson, Pettersson, Sandegård, von Sneidern, Björnsson, Edward Larson, Ström, August Johansson, Tengdahl, Hellberg, Strömberg, Ingeström, Franzén, Bergman, von Koch, Örne, Vindahl, Åkerberg, Alfred Petré, Lyberg, Dalberg, Pers, Åström, Sandler, Norling, Norin, Carl Eriksson, Carl August Carlsson, Walles, Kvarnzelius, Johan Peter Johansson, Luterkort, Österström, Rosén, Hellström, Winberg, Almqvist, Jonsson och Aspberg; samt

nej av herrar Trygger, Clason, Stendahl, Hederstierna, von Sydow, greve Lagerbjelke, herrar Reuterskiöld, Hjalmar Hammarskjöld, Borell, Fehr, Sederholm, John Karlsson, Swartz, Westman, Carl Gustaf Hammarskjöld, Karl Emil Andersson, Karl Gustafsson, Oscar Erikson, greve Spens, herrar Karl Johan Ekman, Rooth, Elisson, Johan Bernhard Johansson, Per Gustafsson, Martin Svensson, Jeansson, Petrus Nilsson, Erik Anderson, Bodin, Boberg, Johan Nilsson i Kristianstad, greve Wachtmeister, herrar Dahl, Clemedtson, Alexander Nilsson, von Geijer, Nils Anton Nilsson, Wohlin, Antonsson, Jönsson, Boman, Hallin, Widell, Albin Andersson, Johan Johansson, Heyman, Vennersten, Ernst Svenson, Vrang, Lundell, Johan Carlsson, Lindgren, Per Andersson, Jonas Andersson, Enhörning, Frändén, Henrik Andersson, Bergqvist, Rogberg och Gabrielsson.

Herrar Schedin och Tjällgren förklarade sig avstå från att rösta.

Herr Trygger erhöi på begäran ordet och anförde: Herr greve och talman! Mot kammarens nu fattade beslut, som innebär ett för vårt lands säkerhet ödesdigert förminskande av rikets försvarskraft anmäler jag min reservation.

Med herr Trygger förenade sig herrar Clason, Stendahl, Hederstierna och von Sydow, greve Lagerbjelke, herrar Hjalmar Hammarskjöld, Borell, Sederholm, John Karlsson, Swartz, Carl Gustaf Hammarskjöld och Karl Gustafs-

Ang. försvars-
väsendets
ordnande.

(Forts.)

Ang. försvars-
väsendets
ordnande.
(Forts.)

son, greve Spens, herrar *Karl Johan Ekman, Rooth, Johan Bernhard Johans-son, Martin Svensson, Jeansson, Erik Anderson, Boberg* och *Johan Nilsson* i Kristianstad, greve *Wachtmeister* samt herrar *Clemedtson, Dahl, von Geijer, Nils Anton Nilsson, Wohlin, Antonsson, Jönsson, Boman, Hallin, Widell, Heyman, Vennersten, Vrang, Lundell, Johan Carlsson, Lindgren, Jonas Andersson, Enhörning, Frändén, Bergqvist* och *Rogberg*.

Herr **talmannen** yttrade: Vi ha en mycket lång natt framför oss, och om jag får döma av mitt eget intryck, utom att jag ser på termometern, att det är 25° varmt, är det härinne för närvarande en högst tryckande atmosfär. Jag tillåter mig därför föreslå, att vi utrymma kammaren under 10 minuter.

Med bifall till herr talmannens hemställda beslut kammaren nu, kl. 10.30 e. m., att ajournera sina förhandlingar till kl. 10.40 e. m.

Sedan förhandlingarna kl. 10.40 e. m. återupptagits, föredrogos de i förevarande punkt av första särskilda utskottets utlåtande nr 1 under rubriken *Lantförsvaret* upptagna

Underavdelningarna A, B, D och E.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Underavdelningen F. Lägre truppförband.

Stycket 1. Infanteriet.

I detta stycke hade utskottet framlagt förslag i fråga om organisationen av följande truppförband:

- a) Svea livgarde.
  1. Regimentet.
  2. Stridsvagnbataljonen.
- b) Livregementets grenadjärer, Livgrenadjärregementet, Västgöta—Bohus, Upplands, Skaraborgs, Södermanlands, Smålands och Älvsborgs regementen samt Norra skånska infanteriregementet.
- c) Kronobergs regemente.
- d) Norrbottens regemente.
- e) Dalregementet, Hälsinge, Hallands, Västerbottens och Värmlands regementen, Jämtlands fältjägerregemente samt Västernorrlands regemente.
- f) Södra skånska infanteriregementet.
- g) Gotlands infanterikår.

I motsvarande del av den av herr *Reuterskiöld* och herr *Johansson* i Kälkebo avgivna reservationen hade förslag framlagts rörande organisationen av följande truppförband:

- a) Svea livgarde.
- b) Göta pansarvagngardesbataljon.
- c) Livregementets grenadjärer, Första livgrenadjärregementet, Andra livgrenadjärregementet, Västgöta regemente, Upplands, Skaraborgs, Södermanlands, Kronobergs, Jönköpings regementen, Dalregementet, Hälsinge, Älvsborgs, Hallands, Bohusläns, Västmanlands, Västerbottens, Kalmar, Värmlands regementen, Norra skånska infanteriregementet och Västernorrlands regemente.
- d) Jämtlands fältjägerregemente och Södra skånska infanteriregementet.

Ang.
de lägre trupp-
förbanden vid
infanteriet.

- e) Norrbottens regemente.
- f) Gotlands infanteriregemente.
- g) Karlskrona och Vaxholms grenadjärkårer.

*Ang.
de lägre trupp-
förbanden vid
infanteriet.
(Forts.)*

I herr *Hellbergs* reservation hade föreslagits följande ändringar i utskottets nu förevarande förslag:

a) Svea livgarde skall bestå av — staten enligt utskottets förslag med nedanstående tillägg:

sjukvårdsmanskap: 1 furir av 2. klassen, 1 korpral och 1 menig,

hovslagarmanskap: 1 vicekorpral,

vapenhantverkarmanskap: 1 furir av 2. klassen och 1 vicekorpral,

civilmilitär personal: 1 bataljonsläkare,

pensionerad personal: 1 expeditionsunderofficer, 1 vapenunderofficer, 1 underofficer, förrädsförvaltare, och 1 underofficer, biträde åt regementsintendenten.

b) Vart och ett av nedan uppräknade infanteriregementen, nämligen:

Livregementets grenadjärer, Livgrenadjärregementet, Upplands, Skaraborgs, Södermanlands, Smålands, Älvsborgs och Bohusläns regementen samt Norra skånska infanteriregementet skall bestå av — staten lika med utskottets förslag.

c)—d) lika med utskottets förslag.

e) Vart och ett av nedan uppräknade infanteriregementen, nämligen:

Västgöta regemente, Dalregementet, Hälsinge, Hallands, Västmanlands, Västerbottens och Värmlands regementen, Jämtlands fältjägarregemente samt Västernorrlands regemente, skall bestå av — staten lika med utskottets förslag.

f)—g) lika med utskottets förslag.

Herr Reuterskiöld: Herr greve och talman! Sedan utskottet i sitt betänkande infört två infanteriregementen utöver fördelningarna, anser jag mig på denna punkt kunna yrka ytterligare tillägg avseende att bibehålla *samtliga* infanteriregementen, dock Vaxholms och Karlskrona grenadjärer förändrade till kårer och Gotlands infanterikår enligt förslaget förändrat till regemente. Jag ber alltså, herr greve och talman, att få yrka,

att under a) 2. »stridsvagnsbataljonen» i stället införes enligt reservationen (sid. 472) »Göta pansarvagnsgardesbataljon»,

att under b) upptagas de i reservationen under c) och d) uppräknade regementen (s. 472),

att utskottets punkter c) e) och f) utgå och i stället antages reservationens punkt f) ang. Gotlands infanteriregemente, (sid. 473),

att under utskottets punkt g) i stället för Gotlands infanterikår, insätts Karlskrona och Vaxholms grenadjärkårer.»

Herr Heyman: Herr greve och talman! Herr Widell slutade sitt anförande i går med att uttala den förhoppningen, att man skulle få bibehålla både Bohusläns och Västgöta regemente. Så långt är också jag med. Herr Widell uttalade emellertid i fortsättningen, att skulle vi icke lyckas att få behålla båda regementena, så ansåg han, att Västgöta regemente skulle stå i tur att försvinna. Det är på denna punkt, som jag har en mot herr Widell motsatt uppfattning. Med avseende på Västgöta-Bohus regementes förläggningsort ber jag nämligen i alla delar få understryka vad landshövding v. Sneidern i sitt anförande i lördags härom framhöll.

*Ang.
de lägre trupp-
förbanden vid
infanteriet.
(Forts.)*

Mot Vänersborgs stad och Älvsborgs län skulle i så fall begås en stor orättvisa, därest inte denna förläggningsfråga på nytt toges upp till saklig prövning på grund av mellankommande förhållanden.

Herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet har också i lördags i sitt anförande förklarat, att han funne anledning till att låta en sådan undersökning igångsättas, och därför ber jag också att få frambära mitt tack till herr statsrådet.

Jag tillåter mig emellertid att redan nu få erinra om, att så länge försvarsfrågan varit aktuell, har Vänersborg av de militära sakkunniga utan gensägelse ansetts böra ifrågakomma som förläggningsort framför Uddevalla. Såväl i utskottsbetänkandet förra året som i årets proposition ha de militära sakkunniga förordat Vänersborg.

Om Uddevalla som förläggningsort har tidigare aldrig ens varit tal.

Herr Hellberg: Herr talman! Efter ett par anföranden, som höllos under gårdagens kvällsdebatt, är mitt försök att åstadkomma en medling mellan majoriteten och minoriteten i riksdagen dömt att misslyckas.

Jag känner mig inte överraskad av detta resultat, jag var på förhand beredd på det. Men jag måste beklaga det. Vål hade det icke medfört stora verkningar, om det hade lyckats, men i all anspråkslöshet — det har talats åtskilligt om anspråkslöshet under denna debatt från olika håll, även från sådana, där man inte varit van vid att iakttaga denna dygd såsom särskilt framträdande — i all anspråkslöshet tror jag mig dock våga påstå, att mitt förslag skulle i någon liten mån lyft upp lösningen av denna fråga på ett högre plan av vilja till samförstånd och försonlighet över det vanliga, där partierna kämpa i förbittring och hätskhet emot varandra — vi ha här under debatten fått åtskilliga intryck av dessa primitiva lidelser och deras jäsning i sinnena, även om de här något ha dämpats av den parlamentariska konvensans krav.

Att mitt försök nu har misslyckats beror inte på högerpartiet, såsom herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet förutspådde vid början av denna långa debatt. Det händer någon gång, att man, när man tror gott om sina motståndare kan få rätt emot dem, som tro motsatsen. Och jag tror, att jag skulle ha fått rätt i detta fall, att döma av uttalanden, som förekommit i högerpartiets press och även av enskilda uttalanden här i riksdagen. Om högern hade kunnat förmå sig att gå ner till min linje, så måste det — jag upprepar det än en gång i objektivitetens namn — erkännas, att den eftergift, som partiet i så fall skulle ha gjort, är avsevärt större än den, som skulle ha fordrats ifrån utskottsmajoritetens sida för att komma upp på samma linje. Avståndet från exempelvis herr Clasons reservation till min linje är betydligt större än från denna linje till utskottsförslaget. Men det har inte visats något tecken till villighet att ta detta lilla steg från utskottsmajoritetens sida. I stället har det antytts, att därest min linje komme att bli första kammarens beslut, så skulle detta besvaras med en motmanöver i andra kammaren för att tvinga ner den slutliga lösningen till utskottets nivå. Med andra ord: detta förslag fick inte rubbas den minsta hårsman.

Det har i denna debatt talats åtskilligt om händelserna 1914, det har talats om den obevekliga hårdhet, varmed högern då utan minsta hänsyn till andra drev sin vilja igenom, och det har uttalats åtskilliga starka ord om detta tillvägagångssätt, ord, som jag för min del inte kan annat än erkänna äga sitt berättigande. Men då jag hört dem, har jag måst göra mig den frågan: Hur är det med den lösning, som skall genomdrivas nu, är det inte i själva verket på 1914 års vägar man går även denna gång? Det är den skillnaden, att då var det högerpartiet ensamt, som tvang

igenom sin lösning till minsta punkt och pricka, denna gång är det två partier, som tillsammans genomtvinga den lösning de överenskommit om utan hänsyn till andras mening.

Men, mina herrar, jag har såsom partimedlem ingen rätt att uttala klander mot andra partier. Det parti, som alldeles omöjliggjort framgång för min medellinje, är mitt eget parti, det vill säga enstaka medlemmar av detta parti. Det liberala partiet hade enligt min mening här haft ett tillfälle att göra en liten insats till förmån för den samhällssolidaritet, som det så starkt framhåller i sitt program. I stället för att göra denna insats har det valt att begå politisk harakiri. Och ett parti, vars enskilda medlemmar icke kunna inför en sådan uppgift göra den minsta avvikelse från sina särmeningar, det partiet har efter min uppfattning politiskt förlorat sin rätt att finnas till.

Då jag nu, herr talman, anhåller att få yrka bifall till min reservation, sker det sålunda utan minsta förhoppning om, att denna skall ha någon framgång; jag ber endast formellt att få framställa detta yrkande.

Herr statsrådet **Hansson**: Herr talman! Jag har ju ingen som helst anledning att besvara herr Hellbergs anförande å utskottets vägnar, då jag inte har tillhört utskottet, men då herr Hellberg såsom utgångspunkt tog ett yttrande i slutet av mitt första anförande under denna debatt, så måste jag säga, att jag har mycket svårt att förstå att herr Hellberg nu vill knyta en lager kring högerns ämne. När jag i mitt första anförande antydde, att det starkaste motståndet mot en samförstånds lösning kom från högerhåll, så var det med tanke inte på vad herr Hellberg hade försökt uträtta och högerns eventuella ställningstagande i sista minuten till herr Hellbergs förslag, utan till allt vad som hittills har förekommit.

När efter höstens val den nuvarande regeringen gick till sitt arbete, så skedde det i en bestämd avsikt att söka åvägabringa en så bred plattform som möjligt för den lösning av försvarsfrågan, som regeringen betraktade som sin första uppgift. För det ändamålet gick regeringen omedelbart till förhandlingar med representanter för andra partier än de socialdemokratiska och det var efter dessa förhandlingar, som regeringen trodde sig kunna konstatera, att det fanns möjligheter till en lösning på bred grund, och jag tror, att den votering, som i denna kammare för en stund sedan ägde rum, har bekräftat, att regeringen i detta fall bedömt läget rätt. Från socialdemokratiskt håll har denna bredare samling kunnat uppnås endast med uppgivande av mycket av den ståndpunkt, som intogs i fjol och som även då från socialdemokratisk sida valts för att möjliggöra ett samförstånd.

Hur herr Hellberg fått den uppfattningen av högerpressen, att hans förslag skulle kunnat åstadkomma en ännu bredare samling, har jag svårt att förstå. Det är möjligt, att det skulle ha kunnat bringas upp en voteringsmajoritet för herr Hellbergs förslag, men det är säkert, att högern skulle svära sig fri från varje ansvar för en sådan lösning lika väl som för den lösning, som nu vunnit kammarens bifall. Jag tror mig därför vara berättigad att tillbakavisa försöken att lägga över något ansvar, för att inte samlingen blivit bredare än den är, på de partier, som huvudsakligen ha medverkat till genomförandet av detta förslag, eller på den regering, som har framlagt förslaget. Från vårt håll har det från början funnits en vilja till tillmötesgående, under det att hela tiden från högern har funnits, icke viljan till samförstånd, utan viljan att *diktera* ett beslut mot en majoritet såväl bland folket som i riksdagen.

Jag har ansett det vara påkallat att göra dessa kommentarer till herr Hellbergs yttrande. Vad han sagt om sitt eget parti har jag ju ingenting att skaffa med.

Ang.
de lägre trupp-
förbanden vid
infanteriet.
(Forts.)

Ang.
de lägre trupp-
förbanden vid
infanteriet.
(Forts.)

Herr Ekman, Carl Gustaf: Jag skall be att i korthet få yrka bifall till utskottets hemställan.

I anledning av herr Hellbergs yttrande vill jag säga, att jag icke kan se annat än att han, ur principiell synpunkt åtminstone, överskattar det förslag han framlagt. Skillnaden mellan detsamma och utskottets förslag kan, såvitt jag förstår, icke alls jämföras med den skillnad, som fanns mellan ståndpunktterna år 1914, då det var fråga om helt olika organisationsprinciper med mera dylikt. Det förslag, som nu är avgivet från utskottet, ligger dock 6 infanteriregementen högre än det förslag, varom andra kammaren i fjol enade sig, och sålunda har, i den riktning herr Hellberg finner riktig och väl motiverad, en bestämd och långt gående förskjutning ägt rum. Därmed är det också klart, att det icke kan ligga någon principiell skillnad i ökningen med ytterligare två regementen. Att detta däremot kan från allmän försvarssynpunkt befinnas önskvärt, däremot vill jag icke göra någon erinran.

För min del hemställer jag emellertid om bifall till utskottets förslag i den föreliggande punkten.

Herr Karlsson, John: »Morituri te salutant!» Med dessa ord hälsade gladiatorerna i Rom kejsaren, när de trädde in på arenan. Om, såsom väl blir följden av det beslut, kammaren nu går att fatta, Västmanlands regemente måste dö, så smärtar det säkerligen alla till detta regemente hörande personer, att den frejdade Västmanlandssonen herr Carl Gustaf Ekman icke mot detta utrop behagat höja sin tumme utan vänt den nedåt.

Jag hänsluter mig till de varma ord, herr Pers under gårdagsdebatten yttrade om detta regemente, och på grund därav yrkar jag bifall till herr Hellbergs reservation.

Herr Andersson, Karl Andreas: Herr greve och talman! Jag kan icke underlåta att i anledning av ett yttrande av herr Hellberg säga, att jag förstår att han med den intensiva uppfattning han har i frågan kan fälla de starka ord som han gjorde om det parti han tillhör, men jag vill tillika säga, att jag för min del i denna fråga fattat min ståndpunkt efter moget övervägande och följer ärlig övertygelse.

Herr talman! Jag begärde dock ordet icke för att säga detta utan för att yttra mig om en liten detalj. Det gäller helt enkelt en förläggningsfråga, om det blivande Västgöta-Bohus regemente skall förläggas till Vänersborg eller till Uddevalla. Jag skulle icke upptaga kammarens tid med detta, om icke herr von Sneidern i sitt första anförande på sätt och vis utmanat mig. Han förmenade, att mycket starka skäl tala för en förläggning till Vänersborg och började med att säga, att försvarsrevisionen på sin tid förordat Vänersborg. Därom vill jag säga, att försvarsrevisionens yttrande i denna fråga alls icke var reservationslöst; den yttrade nämligen, att den icke kunde betrakta sitt förslag om förläggningsorterna såsom bindande i den bemärkelse, att icke ändring i detsamma skulle kunna göras.

Vidare påstod herr von Sneidern, att frågan icke var sakligt prövad. Ja, ärendet ligger helt enkelt på det viset, att Kungl. Maj:t i propositionen föreslagit Vänersborg, men utskottet har sedermera enhälligt förordat Uddevalla — jag säger enhälligt, därför att även reservanterna ha förordat Uddevalla, under förmenande att övervägande skäl tala till förmån för denna stad. Om under sådana förhållanden vid ärendets behandling någon saklig prövning icke skulle ha förekommit, tillkommer det icke mig att svara på den saken.

Vidare vände sig herr von Sneidern emot en karta över inskrivningsområdet för Västgöta-Bohus regemente, som varit synlig här i kammaren, men som enligt herr von Sneiderns mening icke skulle vara tillförlitlig. Eftersom jag

känner till denna karta en smula, vill jag upplysa därom, att den är en trogen kopia av det förslag till inskrivningsområden, som man företett i första särskilda utskottet, och som torde korrekt och troget återgiva det Västgöta-Bohus regemente tilldelade inskrivningsområde, vilket enligt inom utskottet framlagt förslag skulle omfatta Göteborgs och Bohus län jämte en del av Älvsborgs län, den del nämligen, som ligger närmast omkring Vänersborg. Enligt statistiken omfattar detta inskrivningsområde, som har tillsammans 350,000 invånare, Flundre, Väne och Bjärke häradar i Västergötland med en befolkning som jämte invånare i Vänersborg uppgår till 50,454 personer. Från själva Bohuslän jämte Östra Hisings härad och Lundby församling, alltså den del av inskrivningsområdet, som ligger väster och norr om Göta älv, innefattar inskrivningsområdet 186,270 invånare och resten eller 113,276 personer skulle tagas från Göteborgs stad. Då menar jag, att huvudmassan och den alldeles överväldigande delen av inskrivningsområdets invånare bo i Göteborgs och Bohus län. Vidare lär det förhålla sig på det sättet att på grund av att ytterligare tvenne regementen upptagits i utskottets förslag, det skett en förskjutning i inskrivningsområdena, så att en mindre del av Göteborg än som först avsetts skulle räknas till Västgöta-Bohus regementes inskrivningsområde. Men detta gör endast, att skälen så mycket starkare tala för, att förläggningsorten blir inom Göteborgs och Bohus län och då kan ju ingen annan plats än Uddevalla komma ifråga. Jag skall även tillägga, vilket också lätteligen framgår av den nämnda kartan, att Uddevalla uppenbarligen har ett mycket centralt läge i inskrivningsområdet. Järnvägslinjerna söderifrån och norrifrån samt från Västergötland sammanstöta i Uddevalla, och de reguljära ångbåtlinjerna, som beröra de stora öarna i skärgården, gå också direkt till Uddevalla. Försvarsrevisionen har i sina regler, liksom Kungl. Maj:t i sin proposition, sagt bland annat, att då det gäller att bestämma förläggningsorterna, bör man också taga hänsyn till de önskingar, som kunna förefinnas hos beväringen att få fullgöra sin tjänstgöring så nära hemorten som möjligt, och i det fallet måste Uddevalla förete ett uppenbart företräde.

Vidare yttrade herr von Sneidern, att i detta inskrivningsområde skulle en betydande del av de värnpliktiga, jag vill minnas han sade $\frac{1}{3}$, tilldelas flottan. Nu förhåller det sig på det sättet, att år 1922 inskrevos från Göteborgs och Bohus inskrivningsområde för infanteriet 2,815 personer. Samma år inskrevos från Göteborgs och Strömstads sjöruddsområden, som innefatta icke blott Göteborgs och Bohus, utan även Hallands. Skaraborgs och Värmlands län 541 å sjömanshus inskrivna värnpliktiga vilka tilldelades flottan. Om man räknar högt, kan man kanske säga, att av dessa 300 personer skulle komma från den bohuslänska skärgården, och det blir, såsom vi finna, en högst obetydlig del av hela beväringssantalet.

Sedan var det till sist en sak, som jag själv i min motion icke på något sätt nämnt, men som herr von Sneidern bragte på tal, nämligen att exercisfältet i Vänersborg skulle vara vattensjukt. Om den saken hade jag tidigare mig icke något bekant, men herr von Sneidern åberopade härom ett uttalande från en tjänsteman inom vattenfallsstyrelsen. Sedan jag haft tillfälle taga del av detta uttalande måste jag säga, att det klart visar, att en del av övningsfältet nu är vattensjukt. Där säges tydligt, att nio har äro skadade av Vänerns naturliga medelvattenstånd, 10,5 har skadade av medelhögt vattenstånd och 21 har skadade av Vänerns högvattenstånd. Genom Vänerns reglering skulle av nämnda område 19,5 ha få ökade och 21 ha minskade skador.

Vidare förmenade herr von Sneidern, att fältet vid Vänersborg överhuvud taget skulle vara bättre till övningar. Den saken förefaller märklig, då man erinrar sig att exercisfältets område vid Uddevalla innehåller drygt 300 hektar, under det att fältet vid Vänersborg icke utgör mer än 156 hektar. Ifall

Ang.
de lägre trupp-
förbanden vid
infanteriet.
(Forts.)

Ang.
de lägre trupp-
förbanden vid
infanteriet.
(Forts.)

fältet vid Vänersborg skulle vara bättre, skulle det bero därpå, att delar där-av eller fältet i sin helhet skulle särskilt vara ägnade för paradexercis, men det är inte det man sätter värde på nu för tiden. Med detta har jag, herr talman, utan att utförligare gå in på frågan velat i någon mån bemöta herr von Sneidern och såsom min mening framhålla, att utskottet haft goda skäl för sitt förslag i denna förlägningsfråga.

Herr Trygger: Herr greve och talman! Statsrådet och chefen för försvarsdepartementet hade ett yttrande, som förefaller mig ganska egendomligt. Han sade nämligen, att om högern röstade för herr Hellbergs reservation, skulle den i alla fall svära sig fri från ansvaret för densamma. Nu vet jag icke, om orsaken till att statsrådet använde sådana ordalag är, att statsrådet är vant att svära sig fri och därför anser det vara en bagatell, eller om orsaken är bristande insikt i juridiken. Jag antager, att den är av denna senare art, och då vill jag upplysa statsrådet om, att man svär sig icke fri, utan att man först kommit i en prekär situation, så att man åtminstone har skenet emot sig. Och därför, när man använder mot oss i detta fall ett sådant uttryck, begår man lindrigast sagt en oartighet, och det var väl ändå icke meningen. Jag beklagar, att statsrådet icke är närvarande för att kunna taga tillbaka det olämpliga uttrycket.

Herr greve! Genom den votering, som skett angående punkten C har den av mig m. fl. avgivna reservationen blivit förkastad. Därigenom synes ock varje möjlighet att bibehålla nuvarande regementen vara utesluten. Mot detta olyckliga beslut, som sönderbryter vår försvarsorganisation, har jag jämte åtskilliga av kammarens ledamöter protesterat genom att avgiva min reservation. I den sålunda uppkomna situationen, är det vår plikt mot riket att söka rädda vad räddas kan undan förstörelsen. Herr Hellbergs reservation vid denna punkt F, går ut på bibehållande av åtminstone tre regementen utöver vad utskottet föreslagit. Utan att göra något yrkande förklarar jag mig beredd att rösta för herr Hellbergs reservation i denna del.

Herr Abrahamsson: Herr talman! Jag har avlämnat en motion, vari jag yrkat att, om regeringsförslaget angående försvarsväsendets ordnande skulle vinna riksdagens bifall, Jönköpings regementes förläggningssort skulle bli Jönköping. I motiveringen för denna hemställan har jag tillåtit mig citera ett stycke, som herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet anfört som motivering i den avlämnade propositionen. Han säger nämligen: »Såsom försvarsrevisionen framhållit, bör sålunda först och främst beaktas förläggningssorternas större eller mindre lämplighet ur mobiliseringssynpunkt. I detta hänseende gäller det att tillse, att de olika truppförbanden erhålla en sådan förläggning, att deras mobilisering kan försiggå med erforderlig snabbhet och säkerhet, ävensom att förläggningssorterna bliva i möjligaste mån tryggade.»

Jag är av den uppfattningen, att Jönköping ur den synpunkten skulle ha varit lämpligare såsom förläggningssort än den plats, som nu föreslagits av utskottet, nämligen Eksjö, men som frågan ligger till nu, vill jag icke göra något yrkande i den riktningen, att regementets förläggningssort skulle bli Jönköping, utan jag hemställer, att, därest icke dessa förläggningssorter bliva definitivt bestämda av riksdagen, utan frågan därom änyo skall tagas under övervägande av regeringen, denna måtte taga hänsyn till detta vid sådant tillfälle, under åberopande av den motivering, som herr statsrådet själv har anfört i sin proposition.

Vidare vill jag nämna, att namnet på ifrågavarande regemente nu har blivit Smålands regemente, men att detta icke riktigt täcker vad som avses, därför att det finns ett regemente till inom Småland, nämligen Kronobergs regemente.

Jag anser, att det skulle vara åtminstone, kan man säga, en gärd åt traditionen, att vilja bevara de gamla regementsnamnen, då de kunnat bibehållas, exempelvis i detta fall en kombination såsom »Jönköpings-Kalmar regemente».

Jag har, herr greve och talman, intet yrkande att framställa.

*Ang.
de lägre trupp-
förbanden vid
infanteriet.
(Forts.)*

Herr Rune: Herr greve och talman! Jag kan icke uppfatta ett yttrande, som fälldes nyss av min partivän herr Hellberg, annat än såsom en förebråelse mot de ledamöter av liberala partiet, som inte ansett sig kunna rösta för hans reservation.

Det är ju litet ovanligt, att man på det sättet anser, att det föreligger en skyldighet att rösta på visst sätt eller lika med en del andra partivänner, och jag anser mig därför böra både till herr Hellberg och till kammaren nämna, att jag röstar här efter bästa förstånd och samvete och efter moget övervägande.

Jag ber vidare få säga, att man naturligtvis icke här avhandlar partiangelägenheter, men jag vill erinra både herr Hellberg och kammaren om vad alla veta förut, därför att det är tillkännagivet i pressen, och det är det, att herr Hellberg väckte sin motion fullt ut på eget bevåg och utan att partiet såsom sådant medverkade; åtminstone hade icke de ledamöter, som det här är fråga om, medverkat. Det är i detta fall så, herr Hellberg, att den, som går obedd till, går otackad ifrån. Jag vill säga, att jag för min del undanber mig sådana instruktioner, och jag har icke härvid den ringaste tanke på hur herr Hellberg behagar ordna med det liberala partiet. Jag vet bara det, att jag avger mitt votum efter bästa förstånd och samvete, och då vill jag bli respekterad lika mycket som någonsin herr Hellberg, som nu är en sådan ovanlig samförståndsapostel.

Herr von Sneidern: Herr talman, mina herrar! Jag skall yttra några ord i anledning av herr Anderssons senaste anförande. Det gäller den omdiskuterade förlägningsfrågan för Västgöta-Bohus regemente. Jag ber få erinra om att jag i lördags ej talade för ett omedelbart beslut av riksdagen, att Vänersborg skall bli förlägningsort. Vad jag då talade för var, att förlägningsfrågan skulle få en förnyad och grundlig prövning. En sådan har även blivit utlovad ifrån statsrådsbanken, och jag för min del är fullkomligt nöjd med detta löfte.

Då emellertid frågan ånyo har upptagits till debatt, skall jag be att få göra några erinringar i anledning av vad herr Andersson sade. Han uppehöll sig mycket kort vid vad som här är det avgörande eller de militära skälen. Det är dessa militära skäl, som vi nu kunna hoppas på att få grundligt utreda av de militära myndigheterna, sedan det slutligen blivit avgjort, att det blir ett Västgöta-Bohus regemente. Sådana militära synpunkter äro frågan om de olika städernas företräden ur mobiliseringssynpunkt, frågan om deras olika läge i förhållande till havet och slutligen frågan om de övningsmöjligheter, som finnas på de olika platserna. Det finns i Vänersborg ett större öppet övningsfält och det gives stora möjligheter till övningar å kringliggande staden tillhöriga omåden, till vinterövningar å Halle- och Hunneberg och till övningar i broslagningsarbete och dylikt i Göta älv.

Vad vidare beträffar inskrivningsområdet så skulle, enligt uppgifter samtidiga med den bekanta Uddevallakartan Vänersborgs rullföringsområde tillhöra 56,000, Uddevalla 94,000, Göteborgs norra 65,000 och Göteborgs stad 95,000 personer. Detta gör för själva Bohuslän 159,000 emot 56,000 i Västergötland och 95,000 i Göteborg. Göteborg har emellertid lika goda förbindelser med Vänersborg som med Uddevalla, varjämte Göteborg ligger i Väster-

Ang.
de lägre trupp-
förbanden vid
infanteriet.
(Forts.)

götland. Således 159,000 från Bohuslän och 151,000 från Västergötland, under det kartan angiver 300,000 från Bohuslän och 50,000 från Västergötland. Sedermera ha vissa förskjutningar beträffande inskrivningsområdena företagits, men de äro ingalunda definitiva utan bliva föremål för ytterligare undersökningar. Enligt de uppgifter jag senare fått, skulle det vara 180,000 ifrån Bohuslän, 60,000 ifrån Göteborg och 60,000 från Västergötland. Som jag i lördags sade, ville jag då använda mig av de siffror, som voro de gynnsammaste för Bohuslän för att icke på denna punkt ge anledning till anmärkning.

Vad sedermera beträffar övningsfältet och de skador, som av Vänerens regering skulle förorsakas på detsamma, så upprepade herr Andersson ett skäl, som blivit till fullo vederlagt genom de uppgifter, som erhållits från vattenfallsstyrelsen. Jag finner därför ingen anledning att uppehålla mig vid denna del av spörsmålet.

För övrigt vet jag och märker jag, att hela denna fråga icke intresserar kammaren, och det gör kammaren så ofantligt rätt i, ty det är en fråga, som icke bör avgöras utav riksdagen. Det är en fråga, som lämpligen bör behandlas i administrativ ordning med de möjligheter, som där finnas till en utredning på alla de punkter, som behöva undersökas. Då så kommer att ske, är jag fullkomligt nöjd med det löfte, som givits i detta avseende och har ingenting att tillägga.

Herr Hellberg: Jag ber att med ett par ord få svara på de uttalanden, som kommit ifrån herrar Andersson och Rune. Det är alldeles självfallet, att dessa båda folkrepresentanter ha sin fulla rätt att rösta efter sin övertygelse, och det finnes ingenting i vad jag yttrat, som innebär något försök att förmena dem denna rätt. Men vad jag sagt är, att, när medlemmarna av ett parti inför en viktig och stor uppgift inte kunna jämka det minsta på sin individuella uppfattning, då kan ett sådant parti inte existera.

Jag vädjar till eder allesammans, mina herrar, ni må tillhöra vilket parti som helst, om det inte är så, att inom partierna får det oupphörligt arbetas för att åstadkomma enighet och divergenserna kunna vara mycket stora. Men alla böja — så länge det inte gäller ren själanöd — sina enskilda meningar under den, som måste bli partiets, för att partiet skall uppträda och handla. Ser man ut över denna församling, såsom den handlat i föreliggande fråga, skall man finna, att, på ett undantag när, ett undantag av alldeles speciell beskaffenhet, då det gällt enigheten inom partierna, dess medlemmar i allmänhet som en man röstat efter sina partilinjer, utom medlemmarna av det lilla liberala partiet. Men det parti, vars medlemmar handla så, har förlorat sin rätt att vara till, det är min mening, och den säger ja ærligt ut.

Väl kunde jag ha åtskilligt att säga till herr Rune, som fann tillfället ägnat att handla precis emot vad han själv sade, nämligen att han inte skulle draga upp en del partiinteriorer här i kammaren — det vore mycket att korrigeras på vad han sagt. Men jag ber endast få erinra om ett enda faktum, nämligen att den reservation, som bär mitt namn, uttrycker — och det vet herr Rune likaväl som de andra — partiledarens mening. Det är därför han, som här träffas — min ringhet kan lämnas ur räkningen.

Herr Rune: Jag ber få säga, att det är nog så med mig, att jag icke är så beskedlig, att jag alldeles böjer mig för partiledaren. När jag fått en bestämd uppfattning, så röstar jag efter den, och det får både herr Hellberg och partiledaren förlåta mig.

Efter det överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att därunder förekommit följande yrkanden:

1:o) att vad utskottet hemställt beträffande infanteriet skulle bifallas;

2:o) av herr *Reuterskiöld*, att utskottets hemställan i denna del skulle bifallas med följande ändringar, nämligen att under a) 2. »Stridsvagnsbataljonen» i stället infördes enligt hans reservation »Göta pansarvagngardesbataljon»; att under b) upptoges de i samma reservation under c) och d) uppräknade regementen; att utskottets punkter c), e) och f) utginge och i stället antoges reservationens punkt f) angående Gotlands infanteriregemente; och att under utskottets punkt g) i stället för Gotlands infanterikår insattes Karlskrona och Vaxholms grenadjärkårer; samt

3:o) av herr *Hellberg*, att utskottets hemställan i förevarande del skulle bifallas med de ändringar, som föreslagits i hans reservation.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Herr *Hellberg* begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vardera av de båda återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig anse de härå avgivna svaren hava utfallit med öfvervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga bifall till herr *Hellbergs* yrkande.

Herr *Bärg* äskade emellertid votering om kontrapositionens innehåll, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående nu föredragna del av första särskilda utskottets utlåtande nr 1 antager bifall till herr *Hellbergs* yrkande i frågan, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits bifall till herr *Reuterskiölds* yrkande i ämnet.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, företogs omröstningen, jämlikt beslut av herr talmannen, medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 61;

Nej — 84.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad första särskilda utskottet i utlåtandet nr 1 avdelningen 1. Försvarsväsendets ordnande under punkten 1 hemställt, såvitt angår den under rubriken Lantförsvaret upptagna underavdelningen F. Lägre truppförband. 1. Infanteriet, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Ang.
de lägre trupp-
förbanden vid
infanteriet.
(Forts.)

Ang.
de lägre trupp-
förbanden vid
infanteriet.

(Forts.)

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan i nämnda del med de ändringar, som under överläggningen föreslagits av herr Reuterskiöld.

Denna voteringsproposition upplästes ännu en gång samt anslogs, varefter omröstningen, enligt framställningar, som före voteringspropositionens godkännande gjorts dels av herr *Clason* jämte 24 av kammarens övriga ledamöter, dels och av herr *Bergström*, *David*, jämte 21 av kammarens övriga ledamöter, verkställdes medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 81;

Nej — 65.

Vid omröstningen röstades

ja av herr andre vice talmannen, herrar Klefbeck, Lindley, Berglund, Thorberg, Magnuson, Möller, Berge, Carl Gustaf Ekman, Wahlmark, Julin, Carl Svensson, Nothin, von Stockenström, Åkerman, Björkman, Bårg, Oscar Olsson, Thulin, Albert Bergström, David Bergström, Pauli, Abrahamsson, Larsén, Ljunggren, Bondeson, Rune, Eli Svänsson, Gustaf Nilsson, Bror Petré, Östergren, Linder, Elof Andersson, Persson, Jacob Larsson, Olof Olsson, Johan Nilsson i Malmö, Carl Johansson, Lindblad, Wigforss, fröken Hesselgren. herrar Gustav Hansson, Karl Andreas Andersson, Sigfrid Hansson, Isak Svensson, Pettersson, Sandegård, Björnsson, Edward Larson, Ström, August Johansson, Tengdahl, Strömberg, Ingeström, Franzén, Bergman, von Koch, Örne, Vindahl, Åkerberg, Alfred Petré, Lyberg, Dalberg, Pers, Åström, Sandler, Norling, Norin, Carl Eriksson, Carl August Carlsson, Walles, Kvarnzelius, Johan Peter Johansson, Luterkort, Österström, Rosén, Hellström, Winberg, Almkvist, Jonsson och Asplund; samt

nej av herrar Trygger, Clason, Stendahl, Hederstierna, von Sydow, greve Lagerbjelke, herrar Reuterskiöld, Hjalmar Hammarskjöld, Borell, Fehr, Sederholm, John Karlsson, Kobb, Swartz, Westman, Carl Gustaf Hammarskjöld, Karl Emil Andersson, Karl Gustafsson, Oscar Ericson, greve Spens, herrar Karl Johan Ekman, Rooth, Elisson, Johan Bernhard Johansson, Per Gustafsson, Martin Svensson, Jeansson, Petrus Nilsson, Erik Anderson, Bodin, Boberg, Johan Nilsson i Kristianstad, greve Wachtmeister, herrar Dahl, Clemmedtson, Alexander Nilsson, von Geijer, Nils Anton Nilsson, Wohlin, Antonsson, Pålsson, Jönsson, Boman, Hallin, Widell, Albin Andersson, Johan Johansson, Heyman, von Sneidern, Vennersten, Ernst Svenson, Vrang, Lundell, Johan Carlsson, Lindgren, Schedin, Per Andersson, Jonas Andersson, Enhörning, Tjällgren, Frändén, Henrik Andersson, Bergqvist, Rogberg och Gabrielsson.

Herr Hellberg förklarade sig avstå från att rösta.

Ang.
delägre trupp-
förbanden vid
kavalleriet.

Stycket 2. Kavalleriet.

I förevarande stycke hade utskottet framlagt förslag rörande organisationen av nedannämnda truppförband:

- a) Livregementets dragoner.
- b) Livregementets husarer och Skånska kavalleriregementet.
- c) Norrlands dragonregemente.

Vid utlåtandet funnos fogade två särskilda reservationer av herr *Jönsson* i Revinge. I den första av dessa hade under punkten 1 hemställts, att riksdagen måtte i fråga om kavalleriet besluta en sådan organisation, som framginge av en under punkten införd tabell.

Herr **Reuterskiöld**: Herr greve och talman! Av utskottsförslaget framgår, att Skånska kavalleriregementet är avsett såsom fördelningskavalleri. Samtidigt innehåller utskottsförslaget två infanteriregementen utöver fördelningarna, men för dessa finnes intet kavalleri, och inte heller finns det något självständigt kavalleri.

Ang.
de lägre trupp-
förbanden vid
kavalleriet.
(Forts.)

Jag tillåter mig därför, herr greve och talman, yrka, att under b) orden »Skånska kavalleriregementet» utbytas mot »Smålands husarregemente, Kronprinsens husarregemente, Skånska husar- och Skånska dragonregementena».

Herr **Nilsson, Nils Anton**: Med hänsyn till vad som kan vara möjligt att ernå och under hänvisning till vad jag under förmiddagens principdebatt uttalat hemställer jag om bifall till herr Jönssons i Revinge under punkten 1:o) avgivna reservation, i vad densamma rör kavalleriet.

Herr **Ekman, Carl Gustaf**: Jag ber att jämväl på denna punkt få yrka bifall till utskottets hemställan. På sätt jag tidigare under diskussionen har anfört, är det min övertygelse, att utöver fördelningskavalleriet köper man ett mycket dyrbart försvarsmedel genom att bevilja ytterligare anslag för kavalleriet.

Jag yrkar, som sagt, på godkännande av utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att i avseende å nu föredragna del av det föreliggande utlåtandet yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o), av herr *Reuterskiöld*, att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring, att under b) orden »Skånska kavalleriregementet» utbyttes mot »Smålands husarregemente, Kronprinsens husarregemente, Skånska husar- och Skånska dragonregementena»; samt 3:o) att kammarerna skulle antaga det förslag, som innefattades i punkten 1 av herr Jönssons i Revinge vid utlåtandet först avgivna reservation.

Sedermera gjordes propositioner enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Stycket 3. Artilleriet.

I detta stycke hade utskottet framlagt förslag beträffande organisationen av följande regementen och kårer:

Ang.
de lägre trupp-
förbanden vid
artilleriet.

- a) Svea artilleriregemente.
- b) Wendes artilleriregemente och Norrlands artilleriregemente.
- c) Göta artilleriregemente.
- d) Gotlands artillerikår.
- e) Bodens artilleriregemente.
- f) Arméartilleriregementet.
- g) Luftvärnsartilleriregementet.
- h) Norrbottens artillerikår.

Enligt herr *Hellbergs* vid utlåtandet avgivna reservation hade utskottets hemställan i nu föredragna del bort hava följande lydelse:

- a) Svea artilleriregemente — lika med utskottets förslag.
- b) Vart och ett av Wendes artilleriregemente, Norrlands artilleriregemente och Upplands artilleriregemente skall bestå av samma personal som under a) angivits — o. s. v. i likhet med utskottets förslag.
- c)—h) — lika med utskottets förslag.

Ang.
de lägre trupp-
förbanden vid
artilleriet.

(Forts.)

I den av herr *Jönsson* i Revinge vid utlåtandet först avgivna reservationen hade under punkten 2 hemställts, att riksdagen måtte i fråga om artilleriet besluta en organisation i överensstämmelse med utskottets förslag, dock med de personalstater, som framginge av en under punkten införd tabell.

Herr Reuterskiöld: Herr greve och talman! På grund av samma skäl som jag nyss anförde ber jag få framställa det yrkandet, att under b) tillägges: »Upplands och Smålands artilleriregementen».

Herr **Hellberg:** Jag anhåller att få yrka bifall till min reservation i denna punkt.

Herr **Ekman, Carl Gustaf:** Jag ber att få hemställa om bifall till utskottets förslag.

Herr **Andersson, Karl Andreas:** Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag med det av herr *Jönsson* i Revinge under punkten 2:o) i hans reservation framställda ändringsförslaget.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i avseende å de lägre truppförbanden vid artilleriet framkommit följande yrkanden: 1:o) att vad utskottet därom hemställt skulle bifallas; 2:o), av herr *Reuterskiöld*, att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring, att under b) tillades »Upplands och Smålands artilleriregementen»; 3:o) att kammaren skulle bifalla utskottets hemställan med den ändring, som förordats i herr *Hellbergs* vid utlåtandet avgivna reservation; samt 4:o), av herr *Andersson, Karl Andreas*, att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring, som påyrkats i punkten 2 av den av herr *Jönsson* i Revinge vid utlåtandet först avgivna reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Andersson, Karl Andreas*, begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraproposition därvid antagits bifall till herr *Reuterskiölds* yrkande, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition.

Den, som bifaller vad första särskilda utskottet i utlåtande nr 1 avdelningen I. Försvarsväsendets ordnande under punkten 1 hemställt, såvitt angår den under rubriken Lantförsvaret upptagna underavdelningen F. Lägre truppförband, 3. Artilleriet, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan i nämnda del med den ändring, som under överläggningen föreslagits av herr *Reuterskiöld*.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Styckena 4—6.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Underavdelningarna G—I.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Undcravdelningen J. Övergången till den nya härordningen.

I förevarande del av utlåtandet hade utskottet framlagt följande förslag:

»Övergången till den föreslagna härordningen skall, enligt de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t meddelar, på i huvudsak följande sätt genomföras i tvenne omgångar:

1) Under budgetåret 1925—1926 sker en allmän kaderminskning och begränsning i övrigt av de bestående truppförbanden till huvudsaklig överensstämmelse med den i det föregående föreslagna truppförbandsorganisationen; dock att begränsningen av officers- och underofficerskadern icke vidtages förrän omedelbart efter repetitionsövningarna 1926.

2) Under budgetåret 1927—1928 verkställs indragning av övertaliga truppförband.

Kungl. Maj:t skall äga att, i huvudsaklig överensstämmelse med förut angivna grunder, utfärda föreskrifter angående avlönings- och förtidspensionsförmåner samt avskedsersättning m. m. åt personal, som till följd av övergången till den nya härordningen blir övertalig.

Förtidspensionsförmåner skola utgå å allmänna indragningsstaten.

Under budgetåret 1925—1926 uppkommande kostnader för beredande av avskedsersättning åt övertalig personal må bestridas av de anslag, från vilka personalens avlöning utgår.»

I motiveringen hade utskottet förordat vissa allmänna riktlinjer för övergången till den nya organisationen och därvid bland annat å sid. 121 yttrat följande:

»Tvångsvis överförd beställningshavare äger intill den 1 oktober 1927 eller, därest han överföres till övergångsstat under andra övergångsperioden, intill den 1 juli 1929 uppbära avlöning enligt de närmast före övergången till denna stat gällande grunder. Efter nämnda tidpunkter bibehålls den då innehavda lönen, dock beräknad efter B-ort.»

Herr Reuterskiöld: Herr greve och talman! I motiveringen på sidan 121 föreslår utskottet, att B-ort genomgående skall läggas till grund för ersättningen till de tvångsvis på indragningsstat överförda beställningshavarna. Jag har i en reservation tillåtit mig förorda, att ordet B-ort utbytes mot C-ort. Enligt mitt förmenande har vederbörande rätt att utfä den avlöning, till vilken han är berättigad vid överförande på indragningsstat. Nu finns det endast två förläggningssorter, som tillhöra B-ortsgruppen, och på båda bibehålls regementena. Det är Eksjö och Växjö, Kronobergs regemente och det nya Smålands regemente. På ena orten indragas visserligen Smålands husarer enligt det nyss fattade beslutet, men det förefaller mig likväl, som om det under sådana förhållanden dock vore rimligt att taga C-ort, då det även finnes dyrare orter, genomsnittligt kan man säga, att en bestämmelse om avlöning efter C-ort träffar det riktiga.

Herr greve och talman! Jag anhåller, att i motiveringen ordet B-ort måtte ersättas med C-ort.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Med åberopande av vad jag anför i den inledande principdebatten rörande ifrågavarande punkt ber jag att få hemställa om bifall till utskottets förslag.

Ang.
avlöningen för
arméns
övertaliga
personal.

Ang.
avlönningen för
arméns
övertaliga
personal.
(Forts.)

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att beträffande nu föredragna del av utskottets utlåtande icke gjorts annat yrkande än i avseende å den därtill hörande motiveringen, vartill herr talmannen strax ville återkomma.

På därefter gjord proposition bifölls vad utskottet hemställt.

Vidkommande motiveringen, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets uttalanden skulle godkännas, dels ock, av herr *Reuterskiöld*, att utskottets uttalanden skulle godkännas med den ändring, att det å sid. 121 rad 11 uppifrån i det tryckta utlåtandet förekommande uttrycket »B-ort» utbyttes mot »C-ort».

Sedermera gjordes propositioner enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på godkännande av utskottets uttalanden i förevarande del med övervägande ja besvarad.

Sjöförsvaret.

An g. flottans
ersättnings-
byggnad m. m.

Underavdelningen I. Flottan.

Utskottets hemställan i denna del var avfattad i åtta med A—H betecknade moment.

Momentet *A. Sjökrigsmaterielen* lydde sålunda:

Av ännu återstående behållning, 333,500 kronor, å det i 1919 års riksstat uppförda reservationsanslaget till krigsfartygsmateriel må användas högst 260,000 kronor för omändring av de såsom stridsfartyg utrangerade f. d. pansarskeppen Göta och Thule till logementsfartyg.

I momentet *F. Flottans personalstater* fanns under rubriken *Manskap* upptaget bland annat följande:

Skeppsgossar:

450 skeppsgossar.

I motiveringen hade utskottet beträffande sjöstyrkornas storlek och indelning framlagt följande förslag:

Kustflottan.

3 pansarskepp, Sverigetyp,	8 jagare,
1 » äldre typ,	8 torpedbåtar,
1 pansarkryssare,	7 undervattensbåtar,
1 minkryssare,	3 depåfartyg samt
3 torpedkryssare,	7 vedettbåtar.

Lokalstyrkor.

3 pansarskepp, äldre typ,	10 undervattensbåtar,
12 torpedbåtar,	2 depåfartyg samt
4 motortorpedbåtar,	6 vedettbåtar.

Materielreserv.

3 pansarskepp, äldre typ,	9 vedettbåtar,
2 jagare,	1 lasarettfartyg,
7 torpedbåtar,	4 skeppsgossefartyg samt
2 depåfartyg,	4 logementsfartyg.

I herr *Hellbergs* vid utlåtandet avgivna reservation hade hemställts, att riksdagen måtte i fråga om sjöförsvaret besluta,

*Ang. flottans
ersättnings-
byggnad m. m.
(Forts.)*

a) att avlåta en skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om utarbetande av en fullständig flottplan att föreläggas så vitt möjligt nästkommande års riksdag samt

b) att utöver det anslag till ersättningsbyggnad, som beslutits av 1924 års riksdag, nu bevilja medel till byggande av ytterligare en torpedundervattensbåt för en kostnad av 4,300,000 kronor, vilken summa borde fördelas med 1,400,000 på budgetåret 1925—1926 samt med återstoden på de två närmast därefter följande budgetåren.

Herr *Jönsson* i Revinge hade i den senare av sina vid utlåtandet avgivna reservationer hemställt att, därest den av särskilda utskottet förordade förläggningen av en skeppsgossekår i Marstrand vunne riksdagens bifall, riksdagen måtte besluta att denna kår skulle ökas med 50 skeppsgossar; samt att skeppsgossekårernas sammanlagda numerär vid inträffande vakanser inom sjömanskåren finge ökas med motsvarande antal skeppsgossar, dock högst 50.

Herr *Clason*: Jag sade under den föregående debatten, att jag inte skulle besvåra kammaren med många yttranden eller yrkanden, men det är en punkt beträffande sjöförsvaret, som förefaller mig hava så pass stora konsekvenser med sig, att jag trots den framskridna tiden skall be att få yttra några ord.

Det gäller den i utskottets förslag i dess motivering upptagna frågan om flottans fördelning på olika krigsberedskapsgrader. Som bekant har man för närvarande tre sådana, kustflottan, lokalstyrkorna och materialreserven. Nu har såsom vi veta fartygens placering i den ena eller andra av dessa krigsberedskapsgrader ett stort inflytande på frågan om flottans bemanning i dess helhet. Det är nämligen så, att man för fartyg i kustflottan upptager full bemanning, medan man för fartyg i lokalstyrkorna i regel upptager halv bemanning — jag behöver icke ingå på undantagen — och för fartyg i materialreserven ingen bemanning alls. Kammaren torde därför inse, att en nedflyttning av ett eller flera flottans fartyg från den ena till den andra av dessa krigsberedskapsgrader, en nedflyttning alltså från kustflottan till lokalstyrkorna och från lokalstyrkorna till materialreserven, drager med sig en hel del förminskningar i flottans bemanning och följaktligen försvagar denna, detta alldeles fränsett det strategiska och militära värde, som kan vara förbundet med fartygens placering i den ena eller andra beredskapsgraden.

Nu har Kungl. Maj:t i detta fall gått ganska radikalt till väga. Kustflottan består för närvarande av sju pansarfartyg. I det kungl. förslaget ha däruv tre nedflyttats till lokalstyrkorna och blott fyra ha bibehållits i kustflottan. Såvitt jag kan förstå, är detta redan ur strategisk synpunkt en olämplig åtgärd. Flottans fartyg uppträda gärna i divisioner, och två divisioner av pansarfartyg, tre plus tre, är säkerligen lämpligare än en division av fyra, vilken för resten skulle komma att bestå av tre fartyg av Sverigeklassen med en rätt avsevärd hastighet, 22—23 knop, och ett pansarfartyg av en helt annan klass med vida lägre hastighet. Det bleve en division med en rätt egendomlig sammansättning. Om man behölle ytterligare två pansarfartyg i kustflottan, finge man två divisioner på tre pansarfartyg, vardera med något så när likartad hastighet.

Vidare innebär det kungl. förslaget en nedflyttning av jagare från kustflottan samt likaledes en nedflyttning av vedettbåtar, något som, såvitt jag förstår, båda delarna är alldeles olämpligt med hänsyn till flottans strategiska användning.

Därtill kommer nu, som jag nyss nämnde, de konsekvenser detta har för

Ang. flottans
ersättnings-
byggnad m. m.
(Forts.)

flottans bemanningsstyrka. Här synas mig propositionen och utskottets förslag, som ju äro överensstämmande med varandra, i viss mån brista också i logik. Man har ju nämligen ganska starkt drivit den satsen, att flottan framdeles skall erhålla mera beaktande, och man har därvid ställt i utsikt, att man skall öka ersättningsbyggnadsanslaget och att med det snaraste en bestämd flottplan skall framläggas, genom vilken flottans behov bättre skola tillgodoses än som för närvarande är förhållandet. Vad nu denna flottplan och denna starkare ersättningsbyggnad kan komma att medföra för behov beträffande flottans bemanning, är givetvis i denna stund alldeles oklart, men ett stärkande av bemanningen måste väl bli följd, om man går in för ett stärkande av flottan. Det förefaller mig under sådana förhållanden ganska ologiskt att gå till väga så, som här är föreslaget. Man skulle här klippa av bemanningen, innan man egentligen vet, huru stor bemanning kan komma att behövas, då under något av de närmaste åren, som jag hoppas, dessa frågor föras fram till lösning.

Jag har icke kunnat dela en sådan uppfattning, och jag har därför i min reservation tillstyrkt en annan fördelning av fartygen i beredskapsgrader med starkare tillgodoseende av såväl kustflottan som lokalstyrkorna. Mitt förslag i den delen är angivet på sidan 425 i utskottets betänkande, och jag skall tilllåta mig yrka bifall till detsamma och hemställer alltså, att flottans sjöstyrkor få följande indelning:

kustflottan: 6 pansarskepp, 5 kryssare, 8 jagare, 12 torpedbåtar, 7 undervattensbåtar, 3 depåfartyg och 16 vedettbåtar,

lokalstyrkorna: 3 pansarskepp, 2 jagare, 15 torpedbåtar, 2 motortorpedbåtar, 10 undervattensbåtar, 5 depåfartyg och 6 vedettbåtar, samt

materialreserven: 2 pansarskepp samt 10 trängfartyg och övriga fartyg,

varvid de olika nu befintliga fartygens indelning på dessa krigsberedskapsgrupper må närmare bestämmas av Kungl. Maj:t.

Herr Trygger: Herr greve och talman! I överensstämmelse med den nybyggnadsplan, som förekom i fjolårets kungl. proposition, har jag m. fl. avgivit en reservation beträffande flottans ersättningsbyggnad. Jag hemställer nu, att här vid punkten A. Sjökrigsmaterielen måtte fogas följande tillägg: »Utöver den fartygsmateriel, som enligt beslut vid 1924 års riksdag skulle nybyggas under åren 1924—1929, må ytterligare byggas under budgetåren 1 juli 1925—30 juni 1929 två jagare och en torpedundervattensbåt av samma typer som de sålunda redan beslutade.» I motiveringen på sidan 129 skulle i överensstämmelse härmed en förändring ske, så att sista stycket komme att lyda: »Beträffande den för tiden efter nyssnämnda år framlagda anslagsberäkningen anser utskottet, att under budgetåren 1 juli 1925—30 juni 1929 böra byggas två jagare och en torpedundervattensbåt av samma typer som de vid 1924 års riksdag beslutade.»

Greve Wachtmeister: Herr greve och talman! Jag skall be att i fråga om denna punkt få yrka bifall till herr Jönssons i Revinge reservation under återopande av de skäl han där anfört beträffande skeppsgosseinstitutionen.

Herr Hellberg: Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till min reservation beträffande sjöförsvaret, punkt b), så omformulerad, att ett tillägg till punkten A. Sjökrigsmaterielen göres av följande lydelse: »Under tiden 1925—1928 skall — utöver den av 1924 års riksdag beslutade ersättningsbyggnad av krigsfartygsmateriel — byggas ytterligare en torpedundervattensbåt för en beräknad kostnad av 4,300,000 kronor. För ifrågavarande ändamål anvisas för budgetåret 1925—1926 ett extra reservationsanslag av 1,400,000 kronor.»

Herr **Reuterskiöld**: Herr greve och talman! Jag skall be att få yrka bifall till det av herr Hellberg framställda yrkandet.

*Ang. flottans
ersättnings-
byggnad m. m.*
(Forts.)

Herr **Trygger**: Jag återtager mitt yrkande, då jag har anledning antaga, att det icke har någon utsikt till framgång men att det däremot finnes möjlighet att vinna någonting genom att jag förenar mig i det av herr Hellberg gjorda yrkandet.

Herr **Ekman, Carl Gustaf**: Med det yrkande beträffande motiveringen, som herr Clason framställt och som innebär, att ett stort antal fartyg utöver vad utskottet föreslagit skulle föras till första linjen, följer också en vittomfattande bemanningsfråga: det blir en given konsekvens av detta förslag. Jag hemställer, att kammaren behagade på denna punkt följa utskottet, till vars förslag jag yrkar bifall.

Efter det överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt angående momentet A av utskottets hemställan, särskilt rörande momenten B—H samt särskilt beträffande utskottets motivering.

I avseende å momentet A. *Sjökrigsmaterielen*, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, av herr *Hellberg*, att utskottets hemställan skulle bifallas med tillägg av ett nytt stycke, så lydande: »Under tiden 1925—1928 skall — utöver den av 1924 års riksdag beslutade ersättningsbyggnad av krigsfartygsmateriel — byggas ytterligare en torpedundervattensbåt för en beräknad kostnad av 4,300,000 kronor. För ifrågavarande ändamål anvisas för budgetåret 1925—1926 ett extra reservationsanslag av 1,400,000 kronor.»

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Hellberg* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varelse upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad första särskilda utskottet i utlåtande nr 1 avdelningen I. Försvarsväsendets ordnande under punkten 1 hemställt, såvitt angår den under rubriken Sjöförsvaret upptagna underavdelningen I Flottan. A. Sjökrigsmaterielen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan i nämnda del med den ändring, som under överläggningen föreslagits av herr Hellberg.

Denna voteringsproposition upplästes ånyo samt anlogs. Enligt framställningar, som före voteringspropositionens godkännande gjorts dels av herr *Clason* jämte 20 av kammarens övriga ledamöter, dels ock av herr *Bergström, David*, jämte 20 andra av kammarens övriga ledamöter, verkställdes omröstningen medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 73;

Nej — 74.

Ang. flottans
ersättnings-
byggnad m. m.
(Forts.)

Vid omröstningen röstades

ja av herr andre vice talmannen, herrar Klefbeck, Lindley, Berglund, Thorberg, Magnusson, Möller, Berge, Carl Gustaf Ekman, Wahlmark, Julin, Carl Svensson, Nothin, Åkerman, Björkman, Bårg, Oscar Olsson, Thulin, Albert Bergström, David Bergström, Pauli, Abrahamsson, Larsén, Ljunggren, Eli Svänsson, Gustaf Nilsson, Östergren, Linder, Elof Andersson, Persson, Jacob Larsson, Olof Olsson, Johan Nilsson i Malmö, Carl Johansson, Lindblad, Wigforss, fröken Hesselgren, herrar Gustav Hansson, Sigfrid Hansson, Pettersson, Sandegård, Björnsson, Edward Larson, Ström, August Johansson, Tengdahl, Strömberg, Ingeström, Franzén, Bergman, von Koch, Örne, Vindahl, Åkerberg, Alfred Petrén, Dalberg, Åström, Sandler, Norling, Norin, Carl Eriksson, Carl August Carlsson, Walles, Kvarnzelius, Johan Peter Johansson, Luterkort, Österström, Rosén, Hellström, Winberg, Almkvist, Jonsson och Asplund; samt

nej av herrar Trygger, Clason, Stendahl, Hederstierna, von Sydow, greve Lagerbjelke, herrar Reuterskiöld, Hjalmar Hammarskjöld, Borell, Fehr, Sederholm, von Stockenström, John Karlsson, Kobb, Swartz, Westman, Carl Gustaf Hammarskjöld, Karl Emil Andersson, Karl Gustafsson, Oscar Ericson, greve Spens, herrar Karl Johan Ekman, Rooth, Elisson, Johan Bernhard Johansson, Per Gustafsson, Bondeson, Martin Svensson, Jeansson, Petrus Nilsson, Erik Anderson, Rune, Bodin, Boberg, Johan Nilsson i Kristianstad, greve Wachtmeister, herrar Bror Petrén, Dahl, Clemedtson, Alexander Nilsson, von Geijer, Nils Anton Nilsson, Wohlin, Antonsson, Pålsson, Jönsson, Boman, Hallin, Karl Andreas Andersson, Widell, Isak Svensson, Albin Andersson, Johan Johansson, Heyman, von Sneider, Vennersten, Ernst Svenson, Vrang, Lundell, Hellberg, Johan Carlsson, Lindgren, Lyberg, Schedin, Pers, Per Andersson, Jonas Andersson, Enhörning, Tjällgren, Frändén, Henrik Andersson, Bergqvist, Rogberg och Gabrielsson.

Beträffande momenten B—H, yttrade nu vidare herr talmannen, hade yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, av greve *Wachtmeister*, att kammaren skulle bifalla utskottets hemställan med den ändring, som föranleddes av bifall till den senare av herr Jönssons i Revinge vid utlåtandet avgivna reservationer.

Därefter gjordes propositioner enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Vidkommande motiveringen, anförde därpå herr talmannen, hade yrkats dels att kammaren skulle godkänna utskottets å sid. 125 och 126 i det tryckta utlåtandet gjorda uttalanden angående sjöstyrkornas storlek och indelning, dels ock, av herr *Clason*, att nämnda uttalanden skulle ersättas av följande:

»Flottans sjöstyrkor skola hava följande indelning:

kustflottan: 6 pansarskepp, 5 kryssare, 8 jagare, 12 torpedbåtar, 7 undervattensbåtar, 3 depåfartyg och 16 vedettbåtar,

lokalstyrkorna: 3 pansarskepp, 2 jagare, 15 torpedbåtar, 2 motortorpedbåtar, 10 undervattensbåtar, 5 depåfartyg och 6 vedettbåtar, samt

materialreserven: 2 pansarskepp samt 10 trängfartyg och övriga fartyg; varvid de olika nu befintliga fartygens indelning på dessa krigsberedskapsgrupper må närmare bestämmas av Kungl. Maj:t.»

Sedermera gjordes propositioner enligt sistnämnda båda yrkanden; och förklarades propositionen på godkännande av utskottets uttalanden vara med övervägande ja besvarad.

*Underavdelningen II. Kustartilleriet.**Ang. kust-
fästningarna.
(Forts.)*

Utskottets hemställan i förevarande del upptog, utom annat, under rubriken
1. *Kustfästningarna* följande förslag:

»Vaxholms och Karlskrona fästningar bibehållas. Älvsborgs och Hemsö fästningar bibehållas, ehuru för desamma icke skall beräknas annan personal än som erfordras för tillsyn och materialens vård. Hörningsholms fästning samt Luleå kustposition nedläggas.»

I motsvarande del av herr *Reuterskiölds* och herr *Johanssons* i Kälkebo reservation hade föreslagits följande:

»Vaxholms och Karlskrona samt Älvsborgs och Hemsö fästningar bibehållas. Hörningsholms fästning och Luleå kustposition bibehållas, dock utan besättning.»

Herr Reuterskiöld: Herr greve och talman! Enligt den reservation, vi hava avgivit, skola Älvsborgs och Hemsö fästningar erhålla åtminstone någon besättning och därjämte Hörningsholms fästning och Luleå kustposition bibehållas, dock utan bemanning. I följd härav är personalstaten något större enligt reservationen än enligt utskottets förslag.

Jag tillåter mig, herr greve och talman, yrka bifall till reservationen.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Herr greve och talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan på denna punkt.

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till utskottets hemställan i nu föredragna del samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i motsvarande del av herr Reuterskiölds och herr Johanssons i Kälkebo vid utlåtandet avgivna reservation; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Underavdelningen III. Övergången till den nya marinorganisationen.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Flygvapnet.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 2.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 3.

Herr C. G. Hammarskjöld hade i motionen nr 240 i första kammaren föreslagit, att tyngdpunkten av den allmänbildande undervisningen skulle förläggas till »militära mellanskolor», vilka skulle genomgå följande inträdet i de lägre underbefälsskolorna. Dessa mellanskolor skulle avses beträffande infanteriet för underbefälsgradernas rekrytering i deras helhet samt vid specialtruppplagen för rekrytering av halva underbefälsgraden.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte, i anledning av herr C. G. Hammarskjölds motion nr 240 i första kammaren, uti skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte verkställa utredning och avgiva förslag om anordnande försöksvis av en s. k. militär mellanskola vid något av arméns truppförband.

*Ang.
anordnande av
en militär
mellanskola.*

Ang.
anordnande av
en militär
mellanskola.

Reservation hade avgivits av herrar *Carl Ekman*, *Rosén* och *Hamrin*, vilka förklarar sig icke kunna biträda utskottets under denna punkt gjorda hemställan.

(Forts.)

Herr Reuterskiöld: Herr greve och talman! På denna punkt har jag tillåtit mig att i en vid utlåtandet fogad reservation yrka avslag på utskottets hemställan. Efter min uppfattning är inrättandet av en sådan militär mellanskola ändamålslost. Förslaget utgår ifrån att före den militära utbildningen skulle anordnas en kurs eller en undervisning, som skulle ge ett slags allmänbildning. Det skulle som sagt vara före den speciella militära utbildningen. Om man nu erinrar sig, att med det nya undervisningsväsendet, som byggs upp på folkskolans grund, skolplikten kan fortbestå till 18 års ålder och att i fortsättnings- och lärlingsskolorna, vilka finnas i garnisonsstäderna, tillfälle redan finnes att erhålla motsvarande undervisning, synes det mig vara en onödig kostnad och en onödig organisation att ens försöksvis anordna sådana militära mellanskolor. Skulle åter syftet vara icke att meddela en allmänbildning av elementär natur utan en specialutbildning för verksamheten i det civila livet, bör denna komma mot slutet av kapitulationstiden för volontärerna och underbefälet och icke inleda undervisningen.

Jag kan alltså icke finna, att det föreligger några skäl för experimenterandet med en militär mellanskola på sätt utskottet hemställt, och jag ber därför, herr greve och talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan.

Herr Hammarskjöld, Carl Gustaf: Då jag anser, att anordnandet av en militär mellanskola är av den allra största betydelse för den framtida rekryteringen och utvecklingen av manskapskåren vid armén, anhåller jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Den nu föredragna punkten är den enda, där jag icke kunnat följa utskottsmajoriteten. Jag har jämte ett par meningsfränder reserverat mig för avslag å utskottets hemställan.

Det förefaller mig, som om det icke ges tillräckliga skäl för att på det lantmilitära området försöka omplantera den organisation, som man på sjösidan haft i skeppsgosseskolan. De alldeles särskilda förhållanden, som äro förbundna med sjötjänsten, kunna, såvitt jag förstår, förklara åstadkommandet av en dylik organisation, när det gäller marinen. Men att börja i fråga om lantförsvaret taga in unga pojkar vid den tid, då de ännu icke hava bestämt sig för sitt levnadsyrke och när avtalet om deras inträde i regel kanske göres, utan att de kunna ha någon bestämd mening om saken, varigenom de sedermera kontraktfästas en tid framåt av deras ungdom, det förefaller mig vara en sådan tanke, att det är förvånande, att den har kunnat finna majoritet inom utskottet. I varje fall förefaller det, som om tillräcklig anledning icke skulle finnas att i detta sammanhang avlåta en skrivelse i ämnet.

Jag ber således att få yrka avslag på ifrågavarande punkt.

Herr Nilsson, Johan, i Malmö: Herr talman! Även jag har inom utskottet tillhört minoriteten på denna punkt. Jag har visserligen icke reserverat mig, därför att jag ansåg saken vara mindre viktig.

Då emellertid saken nu förts på tal, instämmer jag i avslagsyrkandet av samma skäl, som utskottets ordförande här angav.

Herr Örne: Jag skall be att helt kort få meddela, att jag har funnit, att ett experiment sådant som det utskottet här föreslagit icke kan på något sätt

skada utan tvärtom kan bli av en viss nytta. Det är anledningen till, att jag biträtt utskottets förslag, och jag ber att få yrka bifall till detsamma.

*Ang.
anordnande av
en militär
mellanskola.
(Forts.)*

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt de yrkanden, som därunder framkommit, gjorde propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Ekman, Carl Gustaf*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första särskilda utskottet hemställt i sitt utlåtande nr 1 afdelningen I. Försvarsväsendets ordnande, punkten 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar.

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Ekman, Carl Gustaf*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 78;

Nej — 64.

Punkten 4.

Mom. 1—24.

Kammaren beslöt, att de i ämnet väckta motionerna, i den mån de icke kunde anses besvarade genom kammarens föregående beslut, icke skulle föranleda någon riksdagens åtgärd.

Mom. 25.

I en inom första kammaren väckt motion, nr 233, hade herr *Andersson, Elof*, m. fl. hemställt,

att anslag till det frivilliga skytteväsendet måtte i samband med ny försvarsorganisations genomförande upptagas på ordinarie stat och

att det årliga anslagsbeloppet måtte beräknas till det av försvarsrevisionen föreslagna eller 750,000 kronor.

Utskottet hade i det nu förevarande momentet hemställt, att herr *Anderssons, Elof*, m. fl. motion nr 233 måtte, i den mån den icke kunde anses besvarad genom utskottets förut under punkterna 1—3 gjorda hemställan, icke föranleda någon riksdagens åtgärd.

*Ang.
anslag till det
frivilliga
skytte-
väsendet.*

Ang.
anslag till det
frivilliga
skytte-
väsendet.
(Forts.)

I motiveringen hade utskottet yttrat:

»I likhet med vad som föreslås i Kungl. Maj:ts proposition finner sig utskottet icke böra beräkna något ordinarie anslag för det frivilliga skytteväsendets befrämjande. De motionsvis framställda yrkandena om ett årligt anslagsbelopp av 750,000 kronor för ifrågavarande ändamål har utskottet sålunda icke kunnat biträda.»

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Trygger*, *Reuter-skiöld*, *Hellberg*, *Johan Nilsson* i Kristianstad, *Widell*, *Clason*, *Lindman*, *Magnusson* i Tumhult, *Johansson* i Kälkebo och *Pettersson* i Bjälbo av angivna orsaker hemställt, att riksdagen, därest beslut om ny härordning skulle fattas, måtte besluta, att för det frivilliga skytteväsendets befrämjande skulle beräknas ett ordinarie anslag av 500,000 kronor.

Herr **Trygger**: I överensstämmelse med vår reservation hemställer jag, herr talman, att i motiveringen på sid. 71 angående frivilliga skytteväsendet det stycke, som börjar med »I likhet med» och slutar med »icke kunnat biträda», måtte utgå och i stället intagas följande uttalande:

»I olikhet mot vad som föreslås i Kungl. Maj:ts proposition finner utskottet, att för det frivilliga skytteväsendets befrämjande bör beräknas ett ordinarie anslag av 500,000 kronor.»

Herr **Ekman**, **Carl Gustaf**: I enlighet med vad jag inledningsvis i diskussionen anförde har utskottsmajoriteten kommit till den uppfattningen, att ett ordinarie anslag, d. v. s. ett fast, med organisationen sammanhängande anslag, icke skäligen borde ifrågakomma, då icke själva den form, varunder skytteväsendet skall utövas, sammanhänger med organisationen, och att därför av detta skäl något ordinarie anslag icke är erforderligt.

Jag tillåter mig, herr greve och talman, att hemställa om bifall till utskottets förslag.

Herr **Reuterskiöld**: Herr greve och talman! Jag ber att få yrka bifall till det av herr *Trygger* framställda yrkandet.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende å det nu föredragna momentet yrkats dels att utskottets å sid. 71 i det tryckta utlåtandet gjorda uttalanden angående det frivilliga skytteväsendet skulle godkännas, dels ock, av herr *Trygger*, att utskottets ifrågavarande uttalanden skulle utgå samt ersättas med följande: »I olikhet mot vad som föreslås i Kungl. Maj:ts proposition finner utskottet, att för det frivilliga skytteväsendets befrämjande bör beräknas ett ordinarie anslag av 500,000 kronor.»

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på godkännande av utskottets uttalanden vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Trygger* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som beträffande motiveringen i första särskilda utskottets utlåtande nr 1 godkänner utskottets å sid. 71 i det tryckta utlåtandet gjorde uttalanden rörande frivilliga skytteväsendet, röstar

Ja;

Ang.
anslag till det
frivilliga
skytte-
väsendet.
(Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr Tryggers därom gjorda yrkande.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen, enligt av herr Clason jämte 19 av kammarens övriga ledamöter före voteringspropositionens godkännande framställd begäran, medelst namnupprop.

Vid omröstningen röstades

ja av herr andre vice talmannen, herrar Klefbeck, Lindley, Berglund, Thorberg, Magnusson, Möller, Berge, Carl Gustaf Ekman, Wahlmark, Julin, Carl Svensson, Nothin, Åkerman, Björkman, Bärge, Oscar Olsson, Thulin, Albert Bergström, Pauli, Abrahamsson, Larsén, Bondeson, Gustaf Nilsson, Östergren, Linder, Persson, Olof Olsson, Johan Nilsson i Malmö, Antonsson, Carl Johansson, Lindblad, Wigforss, Gustav Hansson, Sigfrid Hansson, Pettersson, Sandegård, Björnsson, Ström, August Johansson, Tengdahl, Strömberg, Franzén, Bergman, Örne, Vindahl, Åkerberg, Alfred Petrén, Dalberg, Åström, Sandler, Norling, Norin, Carl Eriksson, Carl August Carlsson, Walles, Johan Peter Johansson, Luterkort, Österström, Rosén, Winberg, Almkvist, Jonsson och Asplund; samt

nej av herrar Trygger, Clason, Stendahl, Hederstierna, von Sydow, greve Lagerbjelke, herrar Reuterskiöld, Hjalmar Hammarskjöld, Borell, Fehr, Sederholm, von Stockenström, John Karlsson, Kobb, Swartz, Westman, Carl Gustaf Hammarskjöld, Karl Emil Andersson, Oscar Ericson, greve Spens, herrar Karl Johan Ekman, Rooth, Elisson, Johan Bernhard Johansson, Per Gustafsson, Martin Svensson, Jeansson, Petrus Nilsson, Rune, Bodin, Boberg, Johan Nilsson i Kristianstad, greve Wachtmeister, herrar Bror Petrén, Dahl, Clemedtson, Alexander Nilsson, Elof Andersson, von Geijer, Nils Anton Nilsson, Wohlin, Pålsson, Jönsson, Boman, fröken Hesselgren, herrar Hallin, Karl Andreas Andersson, Widell, Isak Svensson, Albin Andersson, Johan Johansson, von Sneidern, Vennersten, Ernst Svensson, Vrang, Lundell, Hellberg, Johan Carlsson, Ingeström, von Koch, Lindgren, Lyberg, Schedin, Pers, Per Andersson, Jonas Andersson, Enhörning, Kvarnzelius, Tjällgren, Frändén, Henrik Andersson, Rogberg och Gabrielsson.

Herrar Ljunggren, Edward Larson och Bergqvist förklarade sig avstå från att rösta.

Herr **Antonsson** erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Jag vill meddela, att jag i den nu företagna voteringen råkade rösta fel; jag skulle nämligen ha röstat nej i stället för ja.

På gjord proposition medgav kammaren, att de i omröstningslistorna gjorda anteckningarna rörande det av herr Antonsson vid omröstningen avgivna svaret finge rättas i enlighet härmed.

Vid härefter verkställd sammanräkning befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 63;

Nej — 74.

Mom. 26—58.

Kammaren beslöt, att de i ämnet väckta motionerna, i den mån de icke kunde anses besvarade genom kammarens föregående beslut, icke skulle föranleda någon riksdagens åtgärd.

Om en plan för den militära avrustningen m. m. (Forts.) **Mom. 59.**

I en inom andra kammaren väckt motion, nr 311, hade herr *Lindberg* m. fl. hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och framläggande skyndsamt för riksdagen av en plan för den militära avrustningen ned till en folkligt organiserad ordningsmakt samt angående fredsgarantiernas stärkande.

Utskottet hade i det nu föredragna momentet på åberopade grunder hemställt, att herr *Lindbergs* m. fl. motion nr 311, i den mån den icke kunde anses besvarad genom utskottets förut under punkterna 1—3 gjorda hemställan, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr Luterkort: Herr talman! I anslutning till mitt yttrande under överläggningen anser jag mig böra yrka bifall till den av herr *Lindberg* avgivna reservationen.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Jag ber att i enlighet med utskottets hemställan få yrka avslag på herr *Lindbergs* motion.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt föreliggande yrkanden propositioner, först därpå att herr *Lindbergs* m. fl. motion, nr 311, i den mån den icke kunde anses besvarad genom kammarens föregående beslut, icke skulle föranleda någon riksdagens åtgärd, samt vidare på bifall till ifrågavarande motion; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Mom. 60—68.

Kammaren beslöt, att de i ämnet väckta motionerna, i den mån de icke kunde anses besvarade genom kammarens föregående beslut, icke skulle föranleda någon riksdagens åtgärd.

Ang. utarbetande av en fullständig flottplan. **Mom. 69.**

I en inom andra kammaren väckt motion, nr 328, hade herr *Bernström* hemställt, utom annat, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t för nästkommande riksdag måtte framlägga en fullständig plan för flottans vidmakthållande och förnyelse.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande momentet på anförda skäl hemställt, att herr *Bergströms* motion nr 328, i den mån den icke kunde anses besvarad genom utskottets förut under punkterna 1—3 gjorda hemställan, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

I herr *Reuterskiölds* och herr *Johanssons* i Kälkebo reservation hade under punkten I:5 hemställts, att riksdagen, i anledning av motionerna II: 319 och II: 328, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utarbetande av en fullständig flottplan att föreläggas nästkommande års riksdag.

Likaledes hade herr *Hellberg* i sin vid utlåtandet avgivna reservation hemställt, att riksdagen måtte i fråga om sjöförsvaret besluta att avlåta en skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om utarbetande av en fullständig flottplan att föreläggas såvitt möjligt nästkommande års riksdag.

Herr Reuterskiöld: Herr greve och talman! Denna motion innefattar olika moment, av vilka det första momentet innefattar begäran om en flottplan. Jag ber att få yrka bifall till den framställning, som gjorts under punkt 5:o sid. 491 i den av mig och herr *Johansson* i Kälkebo avgivna reservatio-

nen, nämligen att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utarbetande av en fullständig flottplan att föreläggas nästkommande års riksdag.

Ang.
utarbetande av
en fullständig
flottplan.
(Forts.)

Herr Ekman, Carl Gustaf: Jag ber att i denna punkt få hemställa om bifall till utskottets förslag. Det är alldeles uppenbart, att resultatet blir precis detsamma vare sig man bifaller det yrkande, som framställt av herr Reuterskiöld, eller om kammaren godtager utskottets förslag. Ty jämväl utskottet har hemställt om en utredning angående nybyggnadsproblemet. Då såsom ett grundväsentligt moment i en flottplan just ingår frågan om båt-typer, så förutsätter framläggandet av en sådan plan, att båtfrågorna prövats och avgjorts. Ur denna synpunkt förefaller det bekvämt att följa den väg, som herr Reuterskiöld här föreslagit. Därför ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Hellberg: Herr talman! Jag skall be att få instämma uti herr Reuterskiölds yrkande, som precis motsvarar punkten a) i min reservation under sjöförsvaret. Jag vill till herr Ekman säga, att jag tycker det har en viss betydelse, om genom en skrivelse tydligt uttalas från riksdagens sida, att riksdagen snarast möjligt förväntar den flottplan, som länge varit efterlyst.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att därunder yrkats dels, av herr *Ekman, Carl Gustaf*, att herr Bernströms motion, nr 328, i den mån den icke kunde anses besvarad genom kammarens föregående beslut, icke skulle föranleda någon riksdagens åtgärd, dels ock, av herr *Reuterskiöld*, att kammaren skulle bifalla vad som hemställt i punkten I: 5 av herrar Reuterskiölds och Johanssons i Kälkebo vid utlåtandet avgivna reservation.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till herr Carl Gustaf Ekmans yrkande vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Reuterskiöld* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som beträffande första särskilda utskottets utlåtande nr 1 avdelningen I punkten 4 mom. 69 bifaller herr Carl Gustaf Ekmans därom gjorda yrkande, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr Reuterskiölds yrkande i frågan.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Sederholm* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja -- 65;

Nej -- 71.

Mom. 70—105.

Kammaren beslöt, att de i ämnet väckta motionerna, i den mån de icke kunde anses besvarade genom kammarens föregående beslut, icke skulle föranleda någon riksdagens åtgärd.

Avdelningen II. Värnpliktslagen m. m.

I proposition nr 51 med förslag till värnpliktslag hade Kungl. Maj:t, under åberopande av ett propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden den 20 februari 1925, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till värnpliktslag.

De motioner, som hänförde sig till Kungl. Maj:ts förslag till värnpliktslag och därmed sammanhängande frågor, kunde med hänsyn till sitt innehåll särskiljas i fyra huvudgrupper, nämligen 1) motioner, i vilka hemställdes om avslag å Kungl. Maj:ts förslag till värnpliktslag, 2) motioner, som avsågo ändringar i nämnda förslag, 3) motioner, som avsågo de värnpliktigas avlöningsförmåner, och 4) övriga motioner.

Till förstnämnda grupp hörde herr Tryggers motion i första kammaren nr 243 och herr Lindmans motion i andra kammaren nr 344.

Punkten 1.

I denna punkt hade utskottet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen — under förutsättning att riksdagen fattade beslut, som av Kungl. Maj:t godkändes, angående försvarsväsendets ordnande — med förklarande att Kungl. Maj:ts förslag till värnpliktslag icke kunnat av riksdagen oförändrat antagas, måtte i anledning av Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition för sin del antaga i utlåtandet infört förslag till värnpliktslag.

I en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Trygger, Johan Nilsson* i Kristianstad, *Widell, Lindman, Magnusson* i Tumhult och *Pettersson* i Bjälbo hemställt, att riksdagen med bifall till motionerna nr 243 i första kammaren och nr 344 i andra kammaren ville besluta att avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 51 med förslag till värnpliktslag.

I enlighet med den antagna föredragningsordningen föredrogs nu

Förslag till värnpliktslag.

Utskottets förslag till värnpliktslag.

§ 27.

Herr **Trygger**: Jag ber att få yrka avslag på förevarande paragraf i värnpliktslagen.

Herr **Ekman, Carl Gustaf**: Jag skall be att få yrka bifall till förevarande paragraf.

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på godkännande av samt vidare på avslag å den nu föredragna paragrafen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

§§ 1—3.

Godkändes.

§ 4.

Denna paragraf lydde:

1. Från värnpliktens fullgörande frikallas den, som till följd av lyte, stadigvarande sjukdom, kroppslig svaghet eller annan dylik orsak icke är duglig till krigstjänst.

2. Från värnpliktens fullgörande under fredstid frikallas:

a) den, som, utan att vara oduglig till krigstjänst, likväl icke är vapenför;

b) den, vilken vid den tidpunkt, då han enligt § 5 är skyldig att inställa sig till inskrivning, har hustru eller barn, som är för sitt uppehälle väsentligen beroende av hans arbete; samt

c) den, som är ende arbetsföre sonen, sonsonen eller dottersonen till orkeslös eller vanför fader, farfader, morfader eller till änka, frånskild eller övergiven hustru eller ogift kvinna, ende arbetsföre fostersonen till orkeslös eller vanför fosterfader eller till fostermoder eller ende arbetsföre brodern till ett eller flera minderåriga eller vanföra faderlösa syskon, dock endast såvida sagda föräldrar, far- eller morföräldrar eller fosterföräldrar eller syskon äro för sitt uppehälle väsentligen beroende av hans arbete.

Har sådan för sitt uppehälle av den värnpliktiges arbete väsentligen beroende anhörig, som under c) sägs, av samme värnpliktige erhållit försörjning alltifrån början av närmast föregående kalenderår eller, där behovet av försörjning uppstått först vid senare tidpunkt, alltifrån behovets uppkomst, skall den värnpliktige även i det fall, att han icke är den ende arbetsföre sonen, sonsonen, dottersonen, fostersonen eller brodern, frikallas från värnpliktens fullgörande under fredstid, därest han är den ende, som, såvitt veterligt är, kan lämna nödigt försörjningsbidrag.

Herr **Clason**: Då jag framlagt ett särskilt förslag till värnpliktslag, anser jag mig böra betona, vilken betydande avvikelse från nuvarande bestämmelser, som gjorts i utskottets förslag på denna punkt. Här inträder man nämligen för, att alla icke-vapenföra fullständigt skola frikallas från värnpliktstjänstgöring. Då emellertid utskottet i sina förslag i föregående punkter måste anses ha utgått från denna förutsättning, kan jag naturligtvis icke här göra något yrkande, men jag har velat inlägga en gensaga mot ett sådant slöseri med kraft i fråga om rikets försvar.

Herr **Reuterskiöld**: Herr talman! Beträffande § 4, då densamma i alla fall kommit på tal, skall jag tillåta mig att fästa herr statsrådets och chefens för försvarsdepartementet uppmärksamhet på önskvärheten av att det vid utfärdande av inskrivningsföreläggning klargöres vad uttrycket »väsentligt beroende» innebär, enär Kungl. Maj:t föreslagit uttrycket »beroende» utan att framför detsamma insätta ordet »väsentligt». Vad som föranlett mig att göra detta yrkande är, att genom ordet »väsentligt» skulle uttrycket »beroende» uppmjukas och icke längre tillämpas såsom hittills varit fallet. Då emellertid uttrycket »väsentligt beroende» också finnes i den gamla lagtexten, skulle detta föranleda ett missförstånd, och ur denna synpunkt vill jag hemställa, att herr statsrådet vid förordningens utfärdande ville ha detta i åtanke.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, godkändes förevarande paragraf.

§§ 5—26 samt 28—39.

Godkändes.

Förslag till
värnpliktslag.
(Forts.)

§ 40.

Denna paragraf hade följande avfattning:

1. Värnpliktig, som utan laga förfall utebliver från inskrivningsförrättning, böte, där han icke, oaktat sin frånvaro, varder inskriven eller frikallad från värnpliktens fullgörande, första året tjugofem kronor och varje år, han ånyo beträdes därmed, etthundra kronor.

2. Värnpliktig, som på grund av § 15 inställer sig vid inskrivningsförrättning för annan ort än där han är kyrkobokförd eller för annat sjömanshus än det han tillhör men därvid försummar avlämna prästbetyg ävensom i det fall, som i § 15 mom. 2 sägs, intyg från sjömanshusombudsman eller sjöfartsbok samt till följd därav icke kan emottagas, böte för varje gång tio kronor.

Herrar *Rosén* och *Hamrin* hade i en vid förevarande paragraf avgiven reservation anført:

»Utskottet har tillstyrkt Kungl. Maj:ts proposition, vilket innebär, att bötesbeloppen höjts från 10 kronor till 25 kronor för den, som utan laga förfall utebliver från inskrivningsförrättning första året och för varje år han ånyo beträdes därmed, från nuvarande 40 kronor till 100 kronor.

Då vi icke i denna del kunnat biträda utskottets förslag yrka vi att ifrågasvarande § erhåller följande lydelse:

§ 40.

1. Värnpliktig, som utan laga förfall utebliver från inskrivningsförrättning, böte, där han icke, oaktat sin frånvaro, varder inskriven eller från värnpliktens fullgörande frikallad, första året tio kronor och varje år, han ånyo därmed beträdes, fyrtio kronor.

2. Värnpliktig, som på grund av § 15 inställer sig vid inskrivningsförrättning för annan ort än där han är kyrkobokförd eller för annat sjömanshus än det han tillhör men därvid försummar avlämna prästbetyg ävensom i det fall, som i § 15 mom. 2 sägs, intyg från sjömanshusombudsman eller sjöfartsbok samt till följd därav icke kan emottagas, böte för varje gång tio kronor.»

Herr *Rosén*: Herr talman! Utskottets har tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag om en väsentlig höjning av böterna för värnpliktig, som förfallolöst uteblivit från inskrivningsförrättning. Bötesbeloppet är för närvarande 10 kronor första gången och 40 kronor för varje gång därefter. Utskottet föreslår nu en höjning från 10 till 25 kronor i det förra fallet och från 40 till 100 kronor i det senare fallet. Då jag anser, att denna förhöjning är opåkallad, har jag och herr *Hamrin* avgivit en reservation, vilken återfinnes å sid. 537, vari vi hemställa om bibehållande av nu gällande bötesbestämmelser.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr *Clason*: Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan i denna punkt.

Herr *Reuterskiöld*: Jag skall be att få förena mig med herr *Rosén* i hans yrkande och vill samtidigt tillägga till vad han yttrade, att när man stadgar detta höga belopp, 100 kronor — som jag tror i enlighet med ett förslag, här rörande väsentligen från försvarsrevisionen — bör man taga i betraktande, att när det föreslogs, var penningvärdet ett helt annat än nu. Det belopp av 40 kronor, som här är föreslaget, synes mig därför kunna bibehållas.

Herr *von Sneidern*: Jag ber att få förena mig i yrkandet, att reservationen måtte bifallas, så att de nuvarande bötesbeloppen bibehållas. Var och en

som varit med om att utdöma dylika böter har nog kommit till den uppfattningen, att de bötesbelopp, som för närvarande gälla, äro tillräckliga.

*Förslag till
värnpliktslag.
(Forts.)*

Efter det överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr andre vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, i enlighet med föreliggande yrkanden propositioner, först på godkännande av den nu föredragna paragrafen samt vidare därpå att paragrafen skulle godkännas med den lydelse, som förordats i herrar Roséns och Hamrins vid paragrafen avgivna reservation; och förklarade herr andre vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på paragrafens godkännande, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Rosén* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner § 40 av första särskilda utskottets i utlåtande nr 1 framställda förslag till värnpliktslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes paragrafen med den lydelse, som förordats i den av herrar Rosén och Hamrin därom avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr andre vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Övriga delar av utskottets ifrågavarande lagförslag.

Godkändes.

Utskottets hemställan.

Bifölls, i vad den ej kunde anses besvarad genom kammarens föregående beslut.

Punkten 2.

I fråga om de värnpliktigas avlöning hade Kungl. Maj:t föreslagit, att penningbidrag skulle under hela tjänstgöringstiden utgå med 50 öre om dagen samt att penningtillskott icke skulle utgå till någon värnpliktskategori.

*Ang. de
värnpliktigas
avlöning.*

Uti motionerna nr 202 i första kammaren av herrar *Vindahl* och *Almkvist* och nr 283 i andra kammaren av herrar *Bengtsson* i Norup och *Carlström* hade hemställts, att penningbidraget skulle i och med att den nya värnpliktslagens bestämmelser rörande tjänstgöringstiden trädde i tillämpning utgå med 50 öre om dagen, dock att värnpliktig, som uttoges till längre tjänstgöringstid än 140 dagar, skulle för överskjutande tid åtnjuta ett penningbidrag av 1 krona om dagen.

Herr *Lindhagen* hade i sin motion i första kammaren nr 237, hemställt, att riksdagen ville besluta eller hos regeringen begära förslag i syfte, att så länge längre utbildningstid för studenter och likställda ägde rum, staten erlade ersättning för den exproprierade överskottstiden med ett tillräckligt belopp även-

Ang. de
värnpliktigas
avlöning.

(Forts.)

som i den omfattning, närmare kunde varda bestämt, bekostade ränta å sådan värnpliktigs gäld och andra dylika utgifter för berörda tid.

Herr *Clason* hade i sin motion i första kammaren nr 245 föreslagit, att penningbidraget skulle utgå med 30 öre om dagen under de 145 första dagarna av tjänstgöringstiden, 50 öre om dagen från och med den 146:e till och med den 240:e dagen samt 75 öre om dagen från och med den 241:a dagen.

Slutligen hade i herr *Samuelssons* m. fl. motion i andra kammaren nr 366 hemställts, att den kontanta avlöningen till de värnpliktiga skulle utgå med 1 krona om dagen under hela tjänstgöringstiden.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på anförda skäl hemställt, att riksdagen, under förutsättning av bifall till utskottets hemställan under punkten 1, måtte besluta, att det värnpliktig jämlikt § 35 mom. 2 värnpliktslagen tillkommande penningbidrag skulle, i och med att den nya värnpliktslagens bestämmelser rörande tjänstgöringstiden trädde i tillämpning, utgå med femtio öre om dagen, dock att värnpliktig, som uttoges för tjänstgöring i den ordning, värnpliktslagen föreskreve, under längre tid än 140 dagar, skulle för överskjutande tid åtnjuta ett penningbidrag av en krona om dagen.

Herr *Trygger*: Jag ber att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag, enligt vilken 50 öre om dagen skall utgå under hela tjänstgöringstiden, oberoende om denna är 140 dagar eller längre. Det synes mig alldeles påtagligt, att man i denna punkt, liksom på andra, måste iakttaga sparsamhet. Avlöningen till de värnpliktiga kommer ju icke på något sätt försvaret tillgodo, och 50 öre om dagen tyckes mig tillräckligt för de korta tider, som det här är fråga om. För resten, andra länders värnpliktslagar äro med hänsyn till dessa bestämmelser mindre frikostiga än våra. Jag yrkar bifall till vad som i denna del föreslås i den kungl. propositionen.

Herr *Ekman, Carl Gustaf*: Herr talman! Ja, för dem, som stå på samma ståndpunkt som herr *Trygger*, ligger ju frågan formellt litet konstigt till. Ty den, som hyser en avvikande mening på denna punkt, borde ha avgivit reservation i ärendet. Saken omnämnes i propositionen endast motiveringsvis. Här har emellertid utskottets mening tagit sig uttryck i den kläm under andra punkten på sid. 288, som nyss är föredragen. Och den som står på utskottets ståndpunkt, har sålunda endast att yrka bifall till den av utskottet föreslagna punkten ifråga. Jag vill för övrigt erinra därom, att riksdagen i fjol, om jag inte misstager mig — jag var inte närvarande vid frågans behandling då — i båda kamrarna antog ett förslag, motsvarande det som nu föreligger i den andra punkten. I år har ju genom särskilt beslut, i enlighet med förslag från utskottet, tiden för vissa grupper av underbefäl och fackmän utsträckts utöver de tidigare ifrågasatta 200 till 225 dagar. Det blir sålunda för det stora flertalet bland dem, som få mer än 140 dagar, en väsentligt längre tid än för värnpliktige i allmänhet. Det blir också därunder en mera krävande tjänstgöring.

Under sådana förhållanden förefaller det vara både rimligt och riktigt, att de, som få denna längre tjänstgöringstid, också få motsvarande högre ersättning. Och jag ber därför att få yrka bifall till utskottets förslag uti denna punkt.

Herr *Reuterskiöld*: Herr greve och talman! I anledning av utskottets yrkande på denna punkt ber jag endast att få med ett par ord erinra, att jag i den motion, som jag haft äran frambära, påyrkat ett lika antal övningsdagar

för alla. Om man avviker från den principen — och jag tror, att vi måste avvika från den — och tager de tider, denna lag föreskriver, d. v. s. 140 och 225 dagar, så bör man i alla fall ge ersättning åt dem, som på detta vis uttagas för längre tjänstgöring. Det överensstämmer icke med de vanliga principerna, men enligt min uppfattning skall Sveriges värnpliktslag icke byggas på utländska förebilder.

Jag ber därför, herr greve och talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Trygger: Jag ber att få formulera mitt yrkande i fråga om avlöningen till de värnpliktiga på det sättet, att punkten måtte få det innehåll, som här är föreslaget, med den ändring, att orden »dock att värnpliktig» t. o. m. »en krona om dagen» utgå, så att kammaren beslutar, att värnpliktige tillkommande penningbidrag skall utgå med 50 öre om dagen.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter jämlikt föreliggande yrkanden gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare, enligt herr *Tryggers* yrkande, därpå att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring, att orden »dock att värnpliktig, som uttages för tjänstgöring i den ordning, värnpliktslagen föreskriver, under längre tid än 140 dagar, skall för överskjutande tid åtnjuta ett penningbidrag av en krona om dagen» uteslötes; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 3 och 4.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 5.

Kammaren beslöt, att de i ämnet väckta motionerna, i den mån de icke kunde anses besvarade genom kammarens föregående beslut, icke skulle föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr talmannen yttrade: Jag föreställer mig, att kammarens ledamöter nu äro tämligen trötta och därför vilja låta frågan om de »samvetsömna» anstå till onsdagen. Vilja herrarna nu avbryta förhandlingarna?

Härtill svarades ja.

Anmäldes och bordlades

sammansatta stats- och bevillningsutskottets memorial nr 6, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om utskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen framställda förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 och 2 §§ i förordningen den 18 juli 1913 angående statsverkets fond av rusdrycksmedel, m. m. ävensom i ämnet väckta motioner;

sammansatta stats- och första lagutskottets memorial och utlåtanden:

nr 7, angående ersättning åt utskottets sekreterare m. fl.; och

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående tid för ikraftträdande av lagen den 22 juni 1923 innefattande bestämmelser angående kvinnas behörighet att innehava statstjänst och annat allmänt uppdrag samt lagen den 22 juni 1923 innefattande tillägg till vissa stadganden i rättegångsbalken;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i gällande bestämmelser om pensionering av icke ordinarie personal vid statens järnvägar, telegrafverket och statens vattenfallsverk;

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändring i gällande grunder för pensionering av arméns och flottans befäl och underbefäl med vederlikar jämte en i ämnet väckt motion; och

nr 59, i anledning av väckt motion angående årligt understöd åt köksförestånderskan av 1:a klass vid Stockholms hospital Alma Paulina Lindgren;

första lagutskottets memorial nr 39, angående arvode åt den, som inom första lagutskottet biträtt vid behandling av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av ecklesiastik boställsordning m. m.;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 34, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om undersökning angående monopolistiska företag och sammanslutningar dels ock i ämnet väckta motioner; och

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 5 § i lagen den 30 juni 1913 om allmän pensionsförsäkring;

jordbruksutskottets utlåtanden och memorial:

nr 72, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående understöd av statsmedel i vissa fall på grund av förluster, försakade av mul- och klövsjukeepizootien inom landet jämte i ämnet väckta motioner;

nr 75, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrämjande av lufttrafik, i vad rör anslag för komplettering av den officiella väderlekstjänsten, jämte en i ämnet väckt motion;

nr 76, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löneförbättring under budgetåret 1925—1926 för viss personal inom den civila statsförvaltningen i vad rör nionde huvudtiteln;

nr 78, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om väckta motioner angående vissa egnahemsrörelsen rörande frågor; och

nr 79, angående ersättning åt byråchefen Carl Mannerfelt, vilken såsom särskild sekreterare biträtt utskottet vid behandling av Kungl. Maj:ts proposition, nr 90, angående kolonisation å kronoparker i Norrland och Dalarna ävensom de i anledning av nämnda proposition väckta motioner; samt

första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 10, i anledning av väckt motion i andra kammaren, nr 256, angående fastställande av maximiarbets tid för automobilförare i yrkesmässig trafik.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 1.40 på natten.

In fidem
G. H. Berggren.